T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANA BİLİM DALI

147424

MUSTAFA KEMÂL TARAFINDAN KONYA'DA FİNANSE EDİLEN BİR SEÇİM GAZETESİ: HALK (12 HAZİRAN- 3 AĞUSTOS 1923)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Caner ARABACI

Hazırlayan
Hakan AYDIN

KONYA-2004

ÖN SÖZ

Millî Mücadele dönemi, yüzlerce fikir, sanat ve kültür adamı yetiştiren Konya basınının en verimli yıllarıdır. 1919'da başlayan kurtuluş hamlesine *Babalık* ve *Öğüt*'le birlikte iki koldan katılır. Karşılaşılan türlü zorluklar vatan müdafaası önünde aşılan kolay engeller gibidir. 1923'e gelindiğinde ise Konya basını, Mustafa Kemâl'in desteğiyle yeni bir üyeye kavuşur. Dönemin basın anlayışı çerçevesinde Halk Fırkası'nı desteklemek amacıyla finanse edilen bu gazete, 12 Haziran 1923'te yayın hayatına başlayan *Halk*'tır.

Parti gazeteciliğinin Konya'daki önemli temsilcilerinden biri olan gazete, Millî Mücadele dönemi gazetecilerinden Süreyya Sami Berkem tarafından çıkarılmıştır. Berkem, Millî Mücadele döneminde Konya'ya gelerek basın yoluyla kurtuluş hareketini desteklemiş bir fikir adamıdır. Berkem'in Konya'daki gazeteciliği *Babalık*'la başlar. Ancak siyasî sorunlar yüzünden *Babalık*'taki gazeteciliği uzun süre devam edemez. Berkem'i *Halk*'ta da aynı son beklemektedir. Nitekim siyasî nedenlerle çıkarılan gazete, yine siyasî nedenlerle ancak 42 sayı yaşayabilmiştir.

Bu düşüncelerle öncelikle beni böylesine önemli bir konu üzerinde çalışmaya sevk eden ve çalışmanın her aşamasında maddî ve manevî katkılarını esirgemeyen saygıdeğer hocam Caner ARABACI'ya olan duygularımı kelimelerle ifade etmek mümkün değildir.

Ayrıca çalışmanın her aşamasında beni yönlendiren, verdikleri fikirlerle çalışmanın şekillenmesinde önemli rol oynayan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. İlhan YERLİKAYA, Prof. Dr. Korkmaz ALEMDAR, Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN, Doç. Dr. Hamza ÇAKIR ve Yrd. Doç. Dr. Metin IŞIK'a, çalışma süresince manevî desteklerini gördüğüm değerli mesai arkadaşlarım Osman UTKAN, Vahit İLHAN ve Fikret YAZICI'ya gerekli dokümanların toplanması aşamasında yardımlarını esirgemeyen Abdülbâki AKAY ve Süleyman ÖNEL'e olan borcum teşekkürün ötesindedir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ I
İÇİNDEKİLER II
GİRİŞ 1

I. BÖLÜM
HALK GAZETESİ'NİN KİMLİK BİLGİLERİ VE TEKNİK YÖNÜ

1. Gazetenin Kimlik Bilgileri 22
1.1. Gazetenin İsmi 22
1.2. Gazetenin Sahibi 22
1.3. Yazı Kadrosu 23
1.3.1. Süreyya Sami Berkem 23
1.3.2. Server Rıfat İskit 26
1.3.3. Müftüzâde Tevfik 27
1.3.4. Mithat Şakir Altan 27
1.3.5. Hasan Rüştü Okumuşgil 28
1.3.6. Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk 29
1.3.7. Mümtaz Bahri Koru 29
1.3.8. Abdülhalim Çelebi Efendi 30
1.3.9. Süleyman Asaf İlbay 31
1.3.10. Hasan Ferit (Celal) Güven 31
1.3.11. İsmail Hakkı Tonguç 32
1.4. Ücret Bilgileri ve Abonelik Sistemi 32
1.5. Basım Yeri ve İdarehanesi 33
1.6. Tirajı ve Gelir Kaynakları 34
2. Teknik Yönü 34
2.1. Sayfa ve Sütun Ebadı 34
2.2. Mizanpaj 35
2.3. Fotoğraf ve Resim 37

II. BÖLÜM
ÇIKIŞ AMACI VE YAYIN POLİTİKASI

1. Çıkış Amacı ve Yayın Politikası 40

2. Siyasal Gelişmelere Bakış Açısı 42
2.1. II. TBMM Seçimleri İle İlgili Yayınları 43
2.1.1. Gazete Parti Politikaları Yönünde Hareket Ediyor 43
2.1.1.1. II. TBMM Seçimleriyle İlgili Haberler 43
2.1.1.2. II. TBMM Seçimleriyle İlgili Makaleler 50
2.1.2. Yayın Politikasında Değişiklik: Parti Politikasına Muhalefet 54
2.1.3. Gazete Siyasî Konulara Aynı İlgiyi Göstermiyor 58
3. Lozan Barış Görüşmeleriyle İlgili Yayınlar 59
4. Rusya İle İlgili Yayınlar 66

III. BÖLÜM
GAZETENİN İÇERİĞİ

1. Gazetede Yer Alan Haber ve Makaleler 67
1.1. Gazetenin Haber Kaynakları 67
1.2. İç Haberler 71
1.2.1. Yerel Haberler 71
1.2.1.1. Ekonomi İle İlgili Haberler 72
1.2.1.2. Eğitim-Öğretimle İlgili Haber ve Makaleler 74
1.2.1.3. Sosyal ve Kültürel Konulara İlişkin Haber ve Makaleler 76
1.2.1.4. Sağlıkla İlgili Haberler 79
1.2.1.5. Sporla İlgili Haberler 79
1.2.2. Ulusal Haberler 80
1.2.2.1. İstanbul Haberleri 81
1.2.2.2. Anadolu Haberleri 83
1.3. Dış Haberler 84
2. Reklâm ve İlânlar 89
3. Tekzip ve Düzeltmeler 93
4. Gazetenin Okuyucu Kitlesiyle ve Diğer Gazetelerle Olan İlişkisi 94
5. Gazetenin Kapanış Süreci 96
SONUÇ 98
KAYNAKÇA 102
EKLER 107

GİRİŞ

Millî Mücadele'de tüm imkânsızlıklara rağmen yayınlarını devam ettirmeye çalışan Anadolu basınının etkin olduğu yerlerden biri de Konya'dır. Millî Mücadele Konyası, basın-yayın faaliyetlerinin en yoğun yaşandığı illerdendir. Konya basını, bu dönemde yerellikten kurtularak bütün Anadolu'ya seslenmiş, adeta Millî Mücadele'nin sözcüsü olmuştur.

Amaç

Bu dönem Konya gazetelerinden olan *Halk*, gazeteyi çıkaran Süreyya Sami Berkem'in deyimiyle Halk Fırkası'nın bir yayın organıdır. II. TBMM seçimleri öncesinde yayınlanan gazete, seçimlerin selâmetini tesis etmek ve parti programının halk tarafından benimsenmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu program, gazetenin genel yayın politikasını da tayin eder. İşte *Halk* gazetesi 42 sayı devam eden yayın hayatı boyunca yayınını bu ilkeler doğrultusunda sürdürmüştür. Bu doğrultuda çalışmanın amacı bir parti gazetesi konumunda olan *Halk*'ın olaylara bakış açısını, nasıl bir yayın politikası takip ettiğini, o dönemde toplumun neler düşündüğünü, neler konuştuğunu, hangi sorunlarla karşılaştıklarını ortaya koymak ve böylelikle siyasal ve sosyo-kültürel açıdan bir dönemi ortaya çıkartmaktadır.

Önem

Halk, Yukarıda belirtilen nitelikler ışığında basın tarihimizde, belli bir amaç doğrultusunda finanse edilen gazetelerdendir. Gazetenin gördüğü bu parasal destek, içeriksel bağımlılığını da beraberinde getirmiştir. *Halk*, işte bu özelliklerinden dolayı Millî Mücadele basınının önemli gazetelerinden olduğu halde hakkında şimdiye kadar bir araştırma yapılmamıştır. Esasen bu dönem Konya basını hakkında yapılmış müstakil bir çalışma yoktur. Bu durum çalışmanın önemini artırmaktadır.

Yöntem

Çalışmada incelenecek konular, genel tarama ve örnek olay tarama yöntemiyle araştırılacaktır. Bu bağlamda araştırmanın evrenini oluşturan Konya basını ve Millî Mücadele dönemi faaliyetleri genel tarama yöntemiyle ortaya konacaktır. Bilindiği üzere genel tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan bir

evrende, evren hakkında bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2000: 79). Ardından bu dönem Konya gazetelerinden biri olan *Halk*, örnek olay tarama yöntemi kullanılarak incelenecektir. Örnek olay tarama yöntemi, evrendeki belli bir ünitenin derinliğine ve genişliğine, kendisi ve çevresi ile olan ilişikilerini belirleyerek, o ünite hakkında bir yargıya varmayı amaçlayan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2000: 86).

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Millî Mücadele dönemi (1919-1923) Konya basını oluşturmaktadır. Çalışmanın malzemesi ise bu gazetelerin Millî Mücadele dönemi faaliyetleridir. Örneklem, bu gazetelerden biri olan *Halk* gazetesidir. Buna göre toplam 42 sayı yayınlanan gazetenin tüm sayıları araştırmada kullanılan araçlardır.

Sayıltılar

Araştırmanın genel sorununa yanıt bulabilmek için belli sayıltılara dayanma zorunluluğu kaçınılmazdır. Bu nedenle kuramsal tartışma çerçevesinde araştırmada şu sayıltılar temel alınacaktır.

i. Ulusal liderlerin yerel basınla ilgilenmesi, yerel basının gelişimine katkıda bulunmaktadır.

ii. Parti gazeteciliği, basının asli fonksiyonlarından uzaklaşmakta, bunun için de fazla uzun ömürlü olamamaktadır.

iii. Parti gazeteciliği, içeriksel bağımlılıktan dolayı güvenirlilik sorunu yaşamaktadır.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde, gazetenin kimlik bilgileri ve teknik yönü ele alınmıştır. İkinci Bölümde gazetenin, çıkış amacı ve bu doğrultuda yayın politikası ele alınmış dönemin siyasal gelişmeleri karşısındaki tavrı

ortaya konmuştur. Üçüncü Bölümde ise gazetenin içeriği, gazetede yer alan haber, reklâm ve ilânlar, sosyal ve kültürel konulara ilişkin yayınlar incelenmiştir.

Çalışmada karşılaşılan sınırlılıklar ise şu şekildedir. Öncelikle gazete, Konya'da yayınlanmasına karşın tek ve tam koleksiyonu yalnız Millî Kütüphane'de yer almaktadır. Çıktığı dönem zaten, yazılı evraka özen gösterilen bir zaman dilimi değildir. Ülkenin içinde bulunduğu şartlar gereği derli-toplu bir basın arşivi oluşturmak mümkün olmamıştır. Ayrıca gazete, Harf İnkılâbı'ndan önce yayınlandığı için transkripsiyon problemi bulunmaktadır. Yine gazetenin Soyadı Kanunu'ndan da önce çıkmış olması, yazar kadrosunun gerçek kimliklerinin tespitini güçleştirmektedir.

Millî Mücadele'de Konya Basını

Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesine veda ettiği o karanlık ve meş'um günlerde susmayan ve yılmayan birinci kuvvet basın olmuştur. Türk basının Anadolu'yu uyandırıp millî vicdanı harekete geçirmesi, adına *"Kuva-yı Millîye"* denilen millî kuvvetlerin doğmasını sağlamıştı. Bir kısım gençler, silâhlı mücadele için harekete geçerken bir kısım gençler de kalemlerini ellerine alarak Millî Mücadele'ye giriştiler. O günlerin gazeteleri incelendiğinde "*kalemlerden çıkan feryatların*" kuvveti hissedilecektir. Anadolu'da Millî Mücadele yıllarında ancak Türk gazeteciliği her türlü yoksulluk içinde bir varlık olarak gelişmiştir (Şapolyo, 1969: 206).

Anadolu basını İstiklâl Harbi yıllarında büyük imkânsızlıklar içinde görevini yapmaya çalışmıştır. Kâğıt, mürekkep, matbaa harfleri neredeyse yok gibidir. Bu imkânsızlıklar içinde gazeteler, kimi zaman ambalaj kâğıtlarına basılıyor, kimi zaman boyutları küçültülüyor, kimi zaman da sayfa sayıları azaltılmak zorunda kalınıyordu. Hatta bazı gazeteler, kâğıt ve baskı için gerekli malzeme eksikliğiyle birkaç ay çıkamıyor, yayın hayatları kesintiye uğruyordu. Bütün bu elverişsiz koşulların yanında işgal altındaki bölgelerde çıkan gazeteler işgal kuvvetlerinin baskısı altında bulunuyor ama buna rağmen yayınlarını sürdürmek için çok ilginç yollar bulabiliyorlardı (*Cumhuriyet Basını,* 1998: 39-40).

Bu dönem Konya basını ise, gerek hitap ettiği alan gerekse toplumsal etki yönüyle ayrıca incelemeye değerdir. Öncelikle Konya basını, bu dönemde yalnızca Konya'ya hitap etmediğinden yerel değildir. Hem günlük yayına başlarlar hem de Konya'da ve Ankara'da birden yayınlanmak gibi bir ilki gerçekleştirirler. Çeşni itibariyle zengindirler. Millî Mücadele sırasında bütün yurt sathında yayın yapan toplam 306 civarındaki gazete ve dergiden sekizi Konya'da yayınlanmıştır. Dönemin şartları gereği elle dizilip elle çevrilen pedallı baskı makinelerinde basılırlar. Gazete kâğıdının bulunamadığı zamanlarda bir yüzü parlatılmış, diğer yüzü mat helva kâğıdı kullanılır. Kimi zaman matbaada kimi zaman trenlerde basım yapılır. Gaye vatan müdafaası olunca, ard arda gelen engeller bir bir aşılır. Kutsal bir hedefe yönelmenin rahatlığı, coşkunluğu vardır. İşgal altında olanların durumu bundan farklıdır. Özellikle basın ve kültür hayatımızın merkezi konumundaki İstanbul basını, sansür baskısı yüzünden Anadolu basının Millî Mücadele'yi destekleyici yazılarına yer veremez. İstanbul basınının bu durumundan dolayı Anadolu basını Millî Mücadele'nin *"ateşli sesi"* durumuna gelir ve basın tarihimizde ilk defa yerel basın ulusal basının önüne geçer (Arabacı, 2000: 61).

Burada araştırma evrenini ortaya koymak üzere dönemin Konya gazeteleri hakında özetle bilgi verilecektir.

1. *Babalık* Gazetesi

1.1. Gazetenin Kimliği

6 Ocak 1910 tarihinden itibaren Konya'da yayın hayatına atılan (Önder, 1962: 395) gazetenin sahibi Yusuf Mazhar,[1] sorumlu müdürü Ahibabazâde Yusuf Ziya'dır. İlk başta haftada bir olarak çıkan daha sonraları haftada iki kez çıkan gazetenin başlığı altında; *"Çifçi, işçi, esnaf kardeşlerinin ilerlemesine çalışır; her şeyden yazar, köylü gazetesidir"* yazılıydı. 5 Nisan 1921'den itibaren günlük olarak yayımlanmaya başlamıştır. Millî Mücadele döneminde ve Cumhuriyet devrinde yazı işeri müdürlüğünü Samizâde Süreyya (Berkem) ve Server İskit yapmışlardır.

[1] *Babalık'ı* çıkaran Yusuf Mazhar, Bosna-Hersekli Nedim Bey'in oğludur. 1302'de Yalvaç'ta doğmuş, ilk ve orta öğrenimini Konya'da tamamlamıştır. Daha sonraları öğretmenlik ve *Konya Vilâyet* gazetesinde başyazarlık yapan Yusuf Mazhar daha sonra kendi müstakil gazetesi olan *Babalık*'ı çıkarmıştır (Önder, 1949: 16).

Kadrosunda bulunan yazarlar arasında Ekrem Reşat, Yakup Kadri, Reşat Nuri, Naci Fikret, Namdar Rahmi, Sadettin Nüzhet, Ferdiun Nafiz, Enver Behnan gibi isimler vardır (*Cumhuriyet Basını,* 1998: 40). Konya'da Meşrutiyet devrinde çıkan gazetelerden olan *Babalık* gazetesi 1952'lere dek yaşamını sürdüren tek taşra gazetesidir (Kayacan, 1996: 51).

İdarehanesi, Konya İplikçi Camii civarında olan gazetenin ilk sayıları Vilâyet Matbaasında basılmaya başlanmıştır. Tanesi on paraya satılan gazeteye *Babalık* adını koyan, Konya valilerinden Arif Paşa'dır. Bir aralık Vali Muammer Bey'in tavsiyesiyle *"Türk Sözü"* (1917-1918) adıyla bir yıl kadar çıkmıştır. Meşrutiyet devrinde *Babalık*' ta Süleyman Necati, Abdülkâdir Erdoğan, Mithat Şâkir Altan, Muhlis Koner, Nâim Hazım Onat, Besim Atalay gibi kuvvetli yazarlar da yazmıştır (Şapolyo, 1969: 210). Bir, dört veya altı gibi değişen sayfalarda yayınlanan gazetenin Ahibabazâde Yusuf Ziya'dan sonra sorumlu müdürleri: Kâzım Hüsnü, M.Nazım (Evren), Fuat Anadolu, Şehvar Babalık (Doyuran)dır. Kırk iki yıl Konya basınının, fikir ve kültür hayatına hizmet veren *Babalık* gazetesi, 1952 yılında yayın hayatına son vermiştir (*Babalık*, 22 Haziran 1952, S: 7945).

1.2. Millî Mücadele Dönemi Faaliyetleri

Babalık gazetesi, Millî Mücadele yıllarında tamamen Millî Mücadele'yi destekleyici bir yayın politikası ortaya koymuştur. *Babalık*'ın Millî Mücadele'yi desteklediğini gören Garp Cephesi Kumandanı İsmet Paşa *Babalık* gazetesine şu telgrafı çeker: "*Babalık'ı, Garp Cephesi'nin vefakar bir arkadaşı addediyoruz*" (Şapolyo, 1969: 210).

Babalık'ın Millî Mücadele'de başyazarlığını yürüten Samizâde Süreyya gazetenin amacını şöyle açıklar: *"Gayemiz, şahsi muvaffakiyetler değil, umumun refâhiyeti, memleketin necat ve selâmetidir. Binâenaleyh bu vadideki neşriyatlarımız yüzünden muğber ve münfail olanlar bizi affetsinler! Asabiyetimizi hüsnü niyetimize selâmet-i vicdânımıza bağışlasınlar"* (*Babalık*, 5 Nisan 1338 (1922), S: 856).

Samizâde Süreyya, *Babalık* gazetesinin Millî Müdafaayı daha fazla desteklemesi için günlük olarak çıkması gerektiğine inanmış ve bu konuda büyük

gayretler sarf etmiştir. O günlerde gazetenin günlük çıkmasına imkân verecek sayıda mürettip yoktur. Mürettip ihtiyacını karşılamak için o sıralar karargâhı Konya'da bulunan Güney Cephesi Kumandanı Refet Paşa'ya müracaat eder. Fakat Refet Paşa tarafından iyi karşılanmaz. Kendisi bu durumu hatıratında şöyle belirtir:

"Babalık matbaası hiç de fena bir matbaa değildi. Gerek harfler gerekse garnitür bakımından hayli zengindi... Fakat ne yazık ki mürettip Hasan Efendi ile Takva[2] adında sarıklı genç mürettip çırağından başka mürettip yoktu. Bir buçuk mürettiple günlük bir gazete hiç çıkarılabilir miydi? Paşanın karargâhı istasyon binasında bulunuyordu. Kalkıp gittim.. Derdimi anlattım. Beni hiç de iyi karşılamadı. ... Ben oraya ne düşüncelerle ve ne fedakârlıklarla gelmiştim, nasıl karşılanıyordum? Fena halde kızdım ve dedim ki: Halbuki bendeniz buraya ne hayaller ve ne ümitlerle gelmiştim! Bir yıldan beri Bekirağa Bölüğü'nde yatıyordum. Niçin? Çünkü Anadolu'ya kaçıyordum? Memleketime hizmet etmek için. Şimdi geldim, hizmet arz ediyorum kabul olunmuyor. Demek ki bizim gibi müvevverlere burada lüzum yok. Şu halde benim için yapılacak şey, İstanbul'a geri dönmektir. Sözlerim derhal tesiri gösterdi. Refet Paşa yumuşamıştı. Dedi ki: Daha doğrusu bu işlerle erkânı harbim Zeki Bey uğraşıyor. Onunla bir görüşünüz. Eğer o muvafakat ederse ben de kabul ederim Zeki Bey'le görüştüm. Hakikaten ismiyle müsemma zeki bir zattı bu. Mütalâamı muvafık buldu ve böylece (Öğüd) matbaasından iki mürettip alınarak bana verildi. Büyük bir gayret ve zorlukla Babalık'ı nihayet 1921 yılında gündelik bir gazete olarak çıkarmaya muvaffak oldum" (Berkem, 1960: 116-117).

İlerleyen günlerde *Babalık* yönetimi tek yapraklı gazeteleriyle bir yardım kampanyası açmak hususunda fikir birliğine varır. Amaç, olanca hızıyla devam eden Sakarya Savaşı'na kahraman ordumuza yardım sağlamaktır. Düşman taarruzunun Kurban Bayramı gününe rastlaması yapılacak yardımın konusu hakkında ipuçları vermektedir. Karar verilir: "*Köklü bazı adetlerin -Konya gibi bir muhitte de olsa- tehlike günlerinde feda edilmek gerektiği*" halka anlatılacaktır. Konuyla ilgili olarak hazırlanan yazı, gazetede yayınlanır. Yazının içeriği şöyledir:

"Vatandaşlar sizinle bugün küçük bir hasbihâl yapmak isteriz. Kurban Bayramı geldi. Adet yerini bulsun diye ziyaretçilere şeker ikram edeceğiz. Bizi ziyarete gelen, kendisine takdim ettiğimiz şekeri tabağı ile çıkınına koyup gidecek değil! Nihayet iki parça şeker alacaktır. Rica ederim, biraz düşünelim. Biz bu iki şekeri ziyaretçilerimize versek de olur vermesek de olur. Misafir evvela güler yüzle ağırlanır. Biz diyoruz ki: Şu şekere vereceğimiz para madem ki karın doyurmak gibi bir fayda hasıl etmeyip de yalnız bir dakika için ağzımıza lezzet verecektir. O halde bunu böyle yapmayalım da

[2] Adı geçen "Takva", günümüz Konya basınından *Yeni Meram*'ın kurucusu Ahmet Bahçıvan'dır. Halen gazetenin sahibi olan Mustafa Bahçıvan'ın da babasıdır (Arabacı, 2000: 62).

evimizde bir okka şeker alacak isek ya bunun tamamiyle bedelini ya olmazsa nısfını Hilâl-i Ahmer'e terk edelim.. Hilâl-i Ahmer bu paracıklarla bizim gazilerimize, vatan için feda-i can eyleyen aslanlarımıza, şehitlerimizin ailelerine yardım edecektir. Bir avuç şeker iki yaralıya sargı yapar."

Babalık bütün halkı bu şekilde yardıma davet ediyor, vatan için cephelerde şehit düşenlerin yuvalarına, gazilere böylece yardıma koşulabileceğini anlatıyordu. *Babalık*'ın kampanyası amacına ulaşıyordu. Bir hafta sonra da Anadolu ordusunun Sakarya zaferini, arayıp buldukları en iri puntolarla ilân etmişlerdir (Coşar, 1962: 7).

Babalık gazetesi "*Harekât-ı Harbiye*" başlığıyla, harbin gidişatı ile ilgili gün be gün bilgi vermiştir. Yapılan yayınlarda amaç, halkın moral ve heyecanını yüksek tutmaktır. Gazetenin 28 Ağustos 1922 tarihli 976. sayısı bu duruma örnek teşkil eder. Gazetede harbin gidişatı şu şekilde verilmiştir. "*Cenab-ı Hakkın avn-ı Samadâniyesine İstinad Eden Muzaffer Ordumuz Bütün Cephelerde Taaruza Geçti*". Yine aynı sayıda baş yazar Samizâde Süreyya "*Nasrun Minallahi ve Fethun Garîb*" başlıklı makalesiyle savaşın sonunda şanlı ordumuzun mutlaka galip geleceğine işaret ederek halka ümitvar olmaları yönünde çağrıda bulunmaktadır (28 Ağustos 1922, S: 976).

Yine gazetede zafer haberleri iri puntolarla veriliyor hatta gazete o gün farklı baskılarla çıkıyordu. Bunu Gazetenin, İzmir ve Bursa'nın kurtuluşunu haber veren sayılarından anlıyoruz. "*Müeyyed Min İndellah Olan Şanlı Ordumuz Sevgili İzmir'imizi İstirdâd Etti*", "*Şanlı Ordumuz Bursa Önlerinde*", ."*Elhamdulillah-Kahraman Ordumuz, Güzel İzmir'de,*, (11 Eylül 1922, S: 988).

"*Avn ve İnayet-i Rabbânî ve İmdâd-ı Ruhâniyet-i Peygamberâni İle Ordumuz Yeşil Bursamızı da İstirdâd Etti,*, (12 Eylül 1922, S: 989).

Babalık, zor koşullar altında çalışmalarını büyük bir hızla sürdürüyor harp ile ilgili ani gelişmeleri çıkardığı ilâvelerle duyuruyordu. Sürekli artan talebi karşılamak için, neredeyse durmaksızın baskı yapan gazete Garp Cephesinin İsmet Paşanın deyimiyle fedakâr dostu idi. Bu cepheye ilk yetişen *Babalık* idi. Ordu her gün daha fazla sayıda *Babalık* istiyor; eski bir gaz motoru ile işlemesine rağmen zaman zaman tekleyen, Meşrutiyet döneminden kalma bir makine ile talep karşılanamıyordu. *Babalık*'ın Garp Cephesi ile olan ilgisi bundan ibaret değildi. Garp

cephesinden gelen subaylar, Rumca harflerin bulunduğu köşede Konya Rumlarından mürettip Mina'ya Yunan birliklerinin üzerine uçaktan atılacak beyannameleri dizdirir, bunlar makine başına nöbet bekler iş bitince de Garp Cephesi Karargahına yollanırlardı. Çok zamanlar kurmaylardan biri giderken, diğeri, bu defa işgal altındaki Türk halkının maneviyatını kuvvetlendirmek amacı ile atılacak beyanname müsveddeleri ile mürettiphaneye giderlerdi (Coşar,1962: 7).

Gazetenin yazar kadrosunda bulunan diğer yazarlar neşrettikleri makalelerle harbin gidişatına ilişkin bilgi vermenin yanı sıra yapılması gerekenleri anlatarak halka ve yönetime yol gösteriyorlardı. Örneğin gazetenin yazarlarından Ekrem Reşat "*Yaralarımıza Merhem Lâzım*,, başlıklı makalesinde, harbin sonunda ortaya çıkan zararları giderebilmesi için neler yapılması gerektiğini şu cümlelerle açıklar: "*Şimdi bizim için yapılacak şey... yıkılanları, yakılanları onu yıkanlara ve yaktıranlara yaptırmaktır. Elimizdeki binlerce esiri istihdâm ederek tahribattan mütevellit zararları tahfif etmeliyiz Koca Mustafa Kemâl Paşa Hindistan'da kendi emrine gönderilen paranın yüz bin lirasını mazur köylülere tahsis etti... fakat bu yaraya milyonlarca liralar bile merhem olmaz. Yunan'dan ma'da Rum ilinde Tırakya da Yunanlılar Türklere ait emvali gasb ve zabt etmişlerdir. Oraların zengin mes'ud aileleri şimdi Anadolu'da fakir ve bedbahtdırlar. Hatta nânpareye muhtaç olanları vardır. Bu kısım mağduriyenin hukukunu da düşünmek üzerimize farzdır*,, (10 Eylül 1922, S: 987).

Millî Mücadele'ye olan desteğini en zor harp koşullarında bile "*sesini kısmadan*,, 1922 son baharına kadar devam ettiren *Babalık*; Millî Mücadele yıllarında Anadolu'nun mücadeleci, uyanık gazetelerinden biri olmuş Millî Mücadele'ye büyük hizmetlerde bulunmuştur (Coşar, 1962: 7 ; Önder, 1999: 23).

Konya Vilâyet gazetesinden sonra en uzun ömürlü gazete olan *Babalık*, Konya gençliği için bir okul olmuş, kendi sütunlarında yetiştirdiği, yüzlerce kalem erbabıyla Türk gazeteciliğine büyük katkılarda bulunmuştur (Arabacı, 2000: 23).

2. *Hak Yolu* Dergisi

2.1. Derginin Kimliği

Hak Yolu dergisi, ilk sayısında yer alan kimlik bilgilerine göre 19 Temmuz 1335 (1919) tarihinden itibaren çıkarılmaya başlanmıştır. Derginin başlığı altındaki çift çizgi arasında "*Şimdilik on günde bir çıkar dînî, ictimaî, fennî, edebî, İslâm mecmuasıdır*„ ibaresi yer alır. İdarehanesi, Paşa Dairesinde[3] olan derginin sahibi ve Murahhas Müdürü İbrahim Hakkı'dır. Konya Babalık Matbaasında basılan dergi nüshası 5 kuruştan satışa çıkartılmıştır. (*Hak Yolu*, 19 Temmuz 1335 (1919), S: 1). Mes'ul Müdürü Karahüyüklü Ahmed Naci olan derginin yazar kadrosu içinde Zeynelabidîn'in yanı sıra, M. Nedim (Güntel), Naci Fikret (Baştak), Midhat Vehbi gibi isimler yer almaktadır (Arabacı, 1998: 488). Her sayısı 12 sayfa olarak düzenlenen dergi, yayını uzun süre davam ettirememiş, aynı yıl kapanmıştır (Önder, 1999: 50).

2.2. Millî Mücadele Dönemi Faaliyetleri

Millî Mücadele Konya'sının bilinen tek dergisi konumunda olan *Hak Yolu*[4] (Arabacı, 2000: 63), Islâh-ı Medârisin öncülük ettiği yayın organlarındandır. Derginin imtiyaz sahibi olan İbrahim Hakkı (Konyalı), medresenin ilk talebelerindendir. Daha sonra aynı medresede hocalık yapmıştır (Arabacı, 1998: 487). Derginin ilk sayısında yer alan *Hak Yolu* imzalı bir makale; derginin çıkış amacı, basına yüklenen işlevleri, basın organlarının bir toplum için gerçekte ne ifade ettiğini ortaya kayması bakımından önemlidir:

"Gazetesiz, mecmuasız, kitapsız bir millet dilsiz bir insana benzer. Matbuatı olmayan milletler beşeriyet-i mütemeddinenin bir kitle-i samitesidir. Dilsiz insanlar uzviyetteki bu noksan ile nasıl ki mensup oldukları cemiyet arasında bir mevki-i mühim ve müstesna işgalden tab'an mahrum iseler, ebkem milletler de cemiyet-i akvam içinde haiz rütbe-i itibar olamazlar. Milletlerin efkarı umumiyesinin saha-i tecellisi matbuattır. Cihanda hakkını müdafaa edemeyen akvam gazetsiz kitapsız kesimlerdir. Bizim gibi çok noktada haklı olsalar da haklarını kaybederler. Çünkü dilleri yoktur söyleyemezler. Bir milletin matbuatını kazanmak efkâr-ı umumiyesini kazanmak demektir. Şimdiye kadar Türk milleti ne kaybettiyse kendini anlatamamak yüzünden kaybetti... Halbuki biz her

---

[3] Paşa Dairesi: Islâh-ı Medâris-i İslâmiyye Medresesi'nin diğer adıdır (Arabacı, 1998: 477).
[4] 1917'de kapanan *Öksüz Yurtları* ile 1918'de kapanan *Ocak* dergileri Millî Mücadele yıllarına ulaşamamıştır (Arabacı, 2000: 63).

kavimden ziyade bu muarefeye muhtac idik. El-haletü hazihi öyleyiz. Bu cihetle hükümetten bir şey beklememeliyiz. Kendini gösterecek, tanıtacak millettir. Şu halde vazife millîdir. Konyaca bir eksiği tamamlamak ve memlekete vus'umuz mertebesinde nâfî hizmetlerde bulunmak emeli, emel-i hâlisa ile "Hak Yolu" mecmuasını tesis ettik. Muradımıza göre millete hizmet edebilirsek kendimizi bahtiyar addederiz " (19 Temmuz 1919, S: 1).

1-6 sayı yayınlanan (Güner-Kabataş, 1990: 334) dergide daha çok dinî ve ilmî meseleler üzerinde durulmuş; önemli görülen konular tartışılmaya açılmıştır. Derginin 35 Temmuz 1919 tarihli ikinci sayısında yayınlanan "*Din İle İslâm Âlemi ve Garp*" başlıklı bir yazıda, bu doğrultuda İslâm âleminin niçin geri kaldığı konusunda batılı bilim adamları tarafından yapılan değerlendirilmeler tartışılarak bu yönde yapılan tespitlerin yanlışlığı şöyle ortaya konulmuştur: "*Şüphesiz bugün, İslâm âlemi garba ve hatta aksâ şarka nisbette bir inhitat arz ediyor. Garp mütefekkirleri biraz tanıdıkları Hıristiyanlık ile hiç tanımadıkları İslâmiyet arasında gelişi güzel bir kıyas yaparak pek gülünç bir muhakeme yürütüyorlar. Muhakeme neticesinde bu inhitatı Müslümanların dinine atfetmekte beis görmüyorlar. İslâmiyet'le Hıristiyanlığın din altında birleşmesi her ikisini de aynı tarzda muhakemeye kifayet ediyor zannında bulunuyorlar. Çünkü medeniyetin başında bulunan kavimleri Hıristiyanlıktan alakalarını fek eyler gibi görerek efkarın terakkisi dînî temayüllerin imhasına sa'î bulunduğunu zannediyorlar. Halbuki beşerdeki tekâmül istidadınnı mutlaka dinsizliğe müncer olacağını iddia etmek neye müstenittir? Bugünki Nasrâniyet, Avrupa'nın amalini tatmin edemiyorsa bunun böyle olmasından, beşerin dinden tearrî eylemesi luzumu nasıl çıkarılabilir? Bu kadar hususi bir halden umumi bir netice çıkarmak fahiş ve sahîf bir hata olmaz mı?* (31 Temmuz, 1919, S: 2).

Dergide ayrıca "*Vilâyet Şuûnu*" başlığıyla ilde meydana gelen olaylara yer verildiği de görülmektedir: "*Ümera-ı askeriyemizden Ferik Süleyman Şefik Paşa Hazretleriyle Defter-i Hakan-î Emini Ziya Beyefendi Hazretlerinden ve Şuray-ı Devlet Muavinlerinden Mahir ve Mülâzım Turgut Beylerden müteşekkil Heyet-i Tahkikiye evvelki gün şehrimize gelmiştir...*" (10 Ağustos 1335, S: 3). "*Geçenlerde şehrimizde bir yangın oldu. Bir dikkatsizlik eseri, belediyeye ait olan Kasaplar Çarşısı'nı sildi süpürdü...*" (19 Temmuz 1919, S: 1).

3. *İbret* Gazetesi

3.1. Gazetenin Kimliği

1919 yılı Mart ayından itibaren haftalık ve 2-4 sayfa olarak çıkarılmaya başlanmıştır (Önder, 1999: 24). Elimizdeki mevcut nüshadan anlaşıldığı üzere gazetenin sahibi ve Mesul Müdürü Hadimizâde Mehmet Emin'dir. İdarehanesi Kapalı Bedesten'de 3 numaralı hususi bir daire olan gazetenin başlığı altında "*Şimdilik haftada bir defa çıkar müstakilü'l-efkâr Osmanlı gazetesi*" ibaresi yer almaktadır (*İbret*, 1 Teşrinievvel 1335 (1919), S: 31). Kendine ait hususi bir matbaada basılan gazete 1920 Ekim'inde kapanmıştır (Önder, 1999: 24).

3.2. Millî Mücadele Dönemi Faaliyetleri

Gazete, Vali Cemal Bey'in Konya'yı terkinden sonra Millî Mücadele'yi desteklemiş, bu tavrından dolayı idarehanesi basılarak yakılmıştır (Arabacı, 2000 : 63-64). Gazete, 1Teşrinievvel 1335 tarihli 31. sayısında yayınlanan "*Sevgili Irkıma Hitabım*" başlıklı yazıyla Millî Mücadele'ye destek konusunda Türk Milletine şu çağrıyı yapmaktadır:

"Ey Necip Türk Milleti! ne oldu o pürşan ve zafer mazilerin? Tarihin o sahâif-i şehâmetini artık kapadık mı? Sende kan, can kalmadı mı? Damarlarındaki cevelan eden kan Türk kanı değil midir? Ecdadının fıtrat-ı cengaveranesinden sende eser kalmadı mı? Sen esir olmak için değil, efendi olmak için doğdun. Efendi ve hakim olarak yaşamalısın yahut efendi olarak şan ve şerefinle ölmelisin... Sen ey sevgili milletim! On altı milyon Türk'ün hükm-ü idamı verilirken üç yüz milyon Müslümanın son ümidi olan nur-i hilafet söndürülmek istenirken bir cenaze gibi lâkayt mı kalacaksın? Harp istemezsin!... Fakat son defa olarak kalbine silâh tevcih edilirse hamiyetsiz, korkak milletler gibi esir ve sernikûn yaşamayı değil şan ve şerefinle ölmeyi tercih edersin. Senin şiarı milletine yakışan da budur... Yarın mahşerde huzur-u ilâhiyye, huzur-u peygamberiyye, huzur-u ecdada, huzur ve istirahatı olanlardan, din ve devleti düşmanâ çiğnetmiş bir millet olarak çıkmayacaksın! Sen ki! Cihangir bir milletin nesli, cihangir bir devleti vâris-i meşru'usun (1 Teşrinievvel 1335 (1919), S: 31).

Millî Mücadele'nin, ilim ve irfanın gelişmesine büyük katkılarda bulunan *İbret,* Sivas Kongresi esnasında Mustafa Kemâl'in Sivas'tan vilâyetlere yaptığı tebliğlerin ve ona dair özel haberleri yayınlaması sonucu muhalif zümrenin hücumuna uğramış hatta iki koleksiyonunu da kaptırmıştır (Önder, 1949: 27).

4. *İntibah* Gazetesi

4.1. Gazetenin Kimliği

İlk sayısında yer alan bilgilerine göre 25 Şubat 1919'dan itibaren yayınlanmaya başlamış bir Konya gazetesidir. Gazetenin başlığı altında "*şimdilik haftada bir defa çıkar, müstakilü'l-efkâr Osmanlı gazetesidir*" ibaresi yer alır. İmtiyaz sahibi Ali Rıza (Kutsizâde) olan gazetenin Mesul Müdürü *İbret*'in de yazı işleri müdürü olan Hadimîzâde Mehmet Emin'dir. İdarehanesi Konya İstanbul Caddesinde özel bir daire olan gazete, nüshası 100 paradan satışa çıkarılmıştır (*İntibah*, 25 Şubat 1335 (1919), S: 1).

Gazete, *İntibah* adıyla daha önce birkaç gazete yayınlanmasından olsa gerek adını *Konya İntibah* koymuştur. Fakat başlık klişesindeki Konya ibaresinin çok küçük puntolarla yer almasından dolayı daha ziyade *İntibah* denilmiştir (Arabacı, 2002: 26). Gazetenin ilk sayısında herhangi bir manşet, iri puntolarla yazılmış haber başlığı ya da resim bulunmaması dikkat çekicidir. Yalnız ilk sütun iri harflerle basılmış saygı şükran ifadeleri ile başlamaktadır: "*Nam-ı akdes-i hazret-i Rabbi Yezdân ve ruhaniyet-i Cenâb-ı Eşref-i Peygamberânın berekât ve nefhâtına mutevessilen intişara başlayan İntibah rufekâ-i muhteremesine ve kariîn-i kirâmına arz-ı ihtiram eyler*" (25 Şubat 1919, S: 1).

Bir eğitim kurumu binasında, İttihat ve Terakki yönetimi tarafından 1917'de kapatılan yeni ve modern bir medrese olan Islâh-ı Medârisliler tarafından çıkartılan gazete, ilk sayı hariç Islâh-ı Medâris Matbaasında basılmıştır. Gazetenin baş yazarlığını ise yine aynı medresenin kurucu üyelerinden Şeyhzâde Ziya Efendi yapmıştır (Arabacı, 2002: 27). 25. sayısına kadar haftalık, ondan sonra günlük çıkmaya başlayan gazete 1920 Ekim'inde kapanmıştır (Önder, 1999: 24).

2. Millî Mücadele Dönemi Faaliyetleri

I. Dünya Savaşı yalnız Osmanlı Devleti'nin değil; 1913-1918 yılları arasında muhalif gazete, parti, gazeteci bırakmayarak "*neredeyse koca devleti tek sesli hale getiren*" İttihat ve Terakki yönetiminin de sonunu getirir. Böylesi bir siyasî son, İttihat ve Terakki'nin devlete egemen olduğu devirlerde susan muhalif kesimleri

harekete geçirir. Partiler, partilerle irtibatlı yayın organları birbiri ardına çıkarılmaya başlanır (Arabacı, 2002: 26). *İntibah*'ın çıkış ortamı da bu döneme rastlamaktadır.

Gazete *İntibah* imzasıyla yayınlanan makalelerden anlaşıldığı üzere, İttihat ve Terakki'ye karşı açıkça cephe alan bir yayın politikası ortaya koyar. Elimizdeki mevcut nüshalardan anlaşıldığına göre gazetenin 19 Eylül 1919 tarihli 29. sayısında bu tür bir makale yer almıştır. "*Açık Konuşalım*" başlığını taşıyan makalede dönemin siyasî problemleri ele alınarak bunların sebebi olarak görülen İttihat ve Terakki yönetimi sert bir biçimde eleştirilir. 1. TBMM seçimleri öncesinde ele alınan makale, gazetenin yayın politikasını ortaya koymak bakımından önemlidir.

"İttihat ve Terakki döküntüleri artık meşru bir tarzda mevki-i iktidarı ele geçiremeyeceklerini anlıyorlar. Artık çalıp çırpamayacaklar, soyamayacaklar. Hal böyle olmasaydı yine İstanbul'da bir darbe-i hükümetle reiskâre geçerlerdi. Vaziyet ise buna müsait değil. Ne yapsınlar! Maksada, kestirme bir tarik ile gidemeyince muavvec ve dolanbaçlı yollardan vasıl olmak istiyorlar. Milleti aldatmak ve arkalarına takmak için memleketi batırıyorlar; biz kurtaracağız diyorlar. Millet de onlara bugün 'memleketi batıranlar kimler idi?' Sualini îrad ediyor. Eğer bize mantikî ve menfi bir cevap verilebilirse efkâr-ı amme tenvir edilmiş olur. Fakat bütün bu dağdağalarda gizlenen hakikat nedir bilir misiniz? İntihâbâtı işkâl etmek, yine cebir ve zor ile kendilerini intihâb etirmek ve bilvasıta reis-i umura geçerek elde avuçta kalanı da ziftlenmek ve nihayet memleketi büsbütün ve bir daha çıkmamak üzere batırmak..." (19 Eylül 1919, S: 29).

Bu duruma İttihat ve Terakki açısından "*ekilen, biçilir*" denilebilir. *İntibah*, Hürriyet ve İtilâf'ı tutmakla binbir emek ve umutla kurulan özel medreselerini kapatan İttihat'tan hıncını almaktadır (Arabacı, 1998: 486).

Parti gazeteciliği denilebilecek seviyede Hürriyet ve İtilâf grubunu destekleyen gazete adeta Hürriyet ve İtilâf grubunun yayın organı gibidir. Gazetede Hürriyet ve İtilaf kabinesinin kurulması ile ilgili olarak yayımlanan başyazıda şu ifadelere yer verilir: "*Hürriyet ve İtilâf'ın mevki-i iktidara geçmesi havadisinin intişarı anında muhitimiz bu hakikatin pek bariz delilini göstermiş bulunuyordu. Bu hadiseyi haber alan her simadan bir beşaşet-i inşirah taşıyor, gözlerden envar-ı şetaret coşuyor, herkes sahife-i a'mâli sağından verilmişçesine pür sürur koşuyor velhasıl on seneden beri ufkumuzda hasse olunmayan maneviyat-ı nuranur memleketin hak ve etlâkını dolaşıyordu. İttihat ve Terakki yağmagirânı ile miskin*

bendegânı bu lema-i enîsatın şa'şaatından dertnâk ve sineçâk olmaları tabiidir..." (19 Mart 1919, S: 4).

Gazete "*Vilâyet Havadisi*" başlığıyla verdiği yerel haberlerde Hürriyet ve İtilâf Fırkası Şubeleri'nin, açılışlarını da duyurur. Bunlardan birisi şöyledir: "*Yeniden kûşat edilen Hürriyet ve İtilâf Şubeleri vilâyetimizin bir kısmında açıldığı gibi Koçhisar Kazası'nda da küşat edilmiş ve ahali mahalliyenin büyük bir arzu ve iştiyakla şubeye kayıt olmaya şitâb eyledikleri ve geceleri mütevâliya konferans verilerek müntesîbinin adedi günden güne çoğalmakta olduğu mahallinden haber alınmıştır*" (8 Mart 1919, S: 9).

Hürriyet ve İtilâf Fırkası Merkez Yönetiminin partiye yapılan yardımlarla ilgili açıklamalarına da yer veren gazete, bu yardımları örnek göstererek halkı, cami, medrese ve mescit gibi hayır kurumlarının yanında Hürriyet ve İtilâf Şubeleri'nin "*ihya ve idamesini*" sağlamaya çağırmaktadır (21 Nisan 1919, S: 9).

Gazete, açıktan parti destekleyen bir tavır sergilemesine rağmen belli fikirleri öne çıkarmıştır. Hakimiyet-i millîye ve meşrutiyet terimlerinin gazetede sıklıkla yer alması TBMM'ne egemen olan siyasî kavramların muhalif kanatta da benimsendiğini gösterir. Gazetenin sergilediği muhalefetin özünde partizan anlayış değil, vatan ve milletin içine düştüğü durumdan duyulan rahatsızlık yatmaktadır. Gazete sergilediği İttihatçı karşıtı politikalar yüzünden yayını uzun süre devam ettirememiş Delibaş Hadisesi'nin başlaması üzerine kapatılmıştır (Arabacı, 2002: 30; 1998, 489).

5. *Konya* Gazetesi

5.1. Gazetenin Kimliği

16 Kasım 1869 tarihinden itibaren vilâyet adına haftalık olarak çıkartılmaya başlamış ve Vilâyet Matbaasında basılmıştır. Yazı işleri, vilâyet mektupçuları tarafından yönetilen gazete, il resmi gazeteleri arasında en uzun ömürlü olanıdır (Önder, 1999: 22).

Gazete şu safhaları geçirmiştir:

Kasım 1870-Ekim 1919 Yılları Arası

Bu devrede 2253 sayı çıkan gazete, haftada bir defa 2-4 sayfa ve 4 sütun olarak düzenlenmiştir. Gazetede bu dönem daha ziyade vilâyet haberleri, resmî genelge ve ilânlar yayınlanmıştır. Yazı işleri, il kaleminden idare edilen gazetenin fiyatı 10 para ile 2 kuruş arasında değişmiştir.

1919-1925 Yılları Arası

Bu dönemde gazete, çarşamba günleri çıkar. "*Yazı işleri için, muhasebe-i hususiye müdüriyetine, ilânât için de matbaa müdürüne baş vurulur*" kaydı konmuştur. 2-6 sayfadır ve tanesi 2 kuruştur. Gazetenin içeriğinde ise resmî ilânlar, fennî, ziraî, sıhhî, bir çok makaleler, görgü kurallarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

1925-1932 Yılları Arası

Gazete bu dönemde bazı aralarla yayınına devam etmiş, 1928 Harf İnkılâbından sonra yeni harflerle ve haftada iki gün (Pazartesi ve Çarşamba) çıkmıştır. İdarehanesi ve matbaası ise Sanat Okulundaki özel daireye taşınmıştır (Önder, 1949: 10-11).

Gerek eksikliği gerekse muhteviyatı bakımından tarihi bir vesika değeri taşıyan gazete 62 yıl yayınlandıktan sonra 1932'de kapanmıştır (Önder, 1949: 11; 1999: 22).

5.2. Millî Mücadele Dönemi Faaliyetleri

Daha çok küçük bir resmi gazete hüviyetinde olan gazetenin Millî Mücadele döneminde bilinen bir etkinliği yoktur (Arabacı, 2000: 64).

6. *Öğüt* Gazetesi

6.1. Gazetenin Kimliği

Öğüt gazetesi ilk olarak 1917 yılında sahibi Abdulgâni Ahmed[5] tarafından Afyon'da yayınlanmaya başlamıştır (Önder, 1962: 396). Afyon'a 1917 yılı başlarında "*küçük matbaası*" ile birlikte gelen Abdulgâni Ahmet 1917 yılı Temmuz'unda Afyon'un Uzun Çarşı Semt'inde büyükçe bir dükkân kiralamış, makineler ve harf kasalarını yerleştirerek "*Öğüt*" adını verdiği haftalık gazetesini 1 Eylül 1917'den itibaren çıkarmaya başlamıştır (Önder, 1986: 4). Yunanlıların İzmir'i işgalinden sonra (15 Mayıs 1919) Konya'ya taşınan gazete Afyon'da toplam 96 sayı çıkmış; 97. sayısı günlük iki sayfa ve her sayfası beş sütun olarak 1 Temmuz 1919 günü 100 para değerle Konya'da çıkarılmış ve 500 adet basılmıştır (Güner-Kabataş, 1990: 355; Önder, 1986: 6).

İtilâf devletlerinin, özellikle İngilizlerin Türklere karşı takip ettiği politikayı cesaretle ve sürekli olarak tenkit eden gazete, Millî Mücadele dönemi faaliyetleri kısmında da üzerinde durulacağı üzere 1920 başlarında İngilizlerin baskısıyla İtalyanlar tarafından işgal edilir. Bunun üzerine bir süre *Nasihat* adıyla neşredilir. Gazetenin mesul müdürü Saatçizâde Hüsnü, başyazarı Nuri Tahsin'dir. Öğüt Matbaasında basılan gazetenin İdare Müdürü Tahir (Selek), idarehanesi ise Konya Maarif Evlerinde hususi bir dairedir (Önder, 1949: 24). 1921 Temmuzundan itibaren ilk defa iki ilimize birden (Konya-Ankara) yayınlanmaya başlayan gazetenin Ankara baskısının Mesul Müdürü Ahmet Tevfik'tir (Arabacı, 2000: 65; Güner-Kabataş, 1990: 355).

Gazetenin başyazarlığını yapan Nuri Tahsin harbiye mektebi mezunu bir kurmay subayıdır. I. Dünya Savaşı yıllarında İhtiyat Zabitan Mektebi Müdürü Alman Rabe'nin yaverliğini yapmıştır. Millî Mücadele'nin başladığı sıralar bir yolunu bulup

---

[5]1886 yılında Selanik'in Doyran Kasabası'nda doğan Abdülgâni Ahmed (Doyran), gençliğinde matbaacılığa büyük bir merak sarmış, rüştiye eğitiminden sonra Selanik'teki Vilâyet Matbaasında mürettip olarak çalışmaya başlamıştır. Kendisinin gazeteciliğe olan merakı burada başlar. Atatürk'ü de genç bir yüzbaşı olarak burada tanımış ve dostluğunu kazanmıştır. 1912 yılında Selânik'ten İstanbul'a gelen Abdülgâni Ahmed 1919 yılında bir iş dolaysı ile gittiği Halep'te evlenmiştir. Millî Mücadele yıllarında eşi ve çocuklarını Kırşehir'e göndermiş, zaferden sonra ise Ankara'ya getirmiştir (Önder, 1986: 3).

Anadolu'ya geçer ve Afyon'da bir millî kuvvet teşkil ederek savaşa karışır. Cephe ile ilişiği kesilince Konya'ya gelip *Öğüt*'e başyazar olur. Alkol aldığı zamanlar haricinde kalemi kuvvetli olan birisidir. Ekonomik durumumuzu incelemek üzere ülkemize gelen Sovyet heyetine, gazete idarehanesinde verdiği çay ziyafetindeki tavrı pek olumlu karşılanmaz. Neyse ki kırılan pot dönemin Konya Valisi Mustafa Abdülhâlik Renda'nın isteği üzerine o sıralar Anadolu Ajansı fahri muhabirliği yapan Samizâde Süreyya'nın çektiği, ziyaretin samimi bir dostluk havasında geçtiği yolundaki telgrafla düzeltilir (Berkem, 1960:118-121).

Mustafa Kemâl'in emri ile Ankara'ya taşınan gazete, bir süre yayın yaptıktan sonra Ocak 1923'te kapanmıştır. 2-4 sayfa ve 3-5 sütun olarak yayınlanmış orta boy bir gazetedir (Arabacı, 2000: 65 ; Önder, 1999: 23).

6.2. Millî Mücadele Dönemi Faaliyetleri

Öğüt gazetesi Millî Mücadele döneminde Anadolu'nun en cesur ve en ateşli gazetelerinden biridir. Gazetenin başlığı altında: "*Amal-i Millîyeye hizmetkâr, menafi-i vataniyeye hürmetkâr ve müstakilü'l-efkâr yevmi Türk gazetesidir*" ifadesi vardır. Şehirde Millî Mücadele'yi destekleyen ilk gazete olan *Öğüt*, Millî Mücadele fikrinin doğması ve gelişmesi noktasında pek çok hizmetlerde bulunmuştur (Arabacı, 2000: 65). Mehmet Önder'in Feridun Kandemir'den naklettiğine göre *Öğüt* gazetesinin Millî Mücadele'ye olan desteği 1918'li yıllara dayanır. Zira *Öğüt*, 1918 yılından itibaren Anadolu basınında bir Millî Mücadele başlatmış, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgaline kadar bu mücadeleyi sürdürmüştür (Önder, 1986: 5).

İşgal kuvvetlerine karşı Konya halkını mücadeleye sevk ederek büyük hizmetlerde bulunan gazetenin yayınları, İşgal Kumandanı İngiliz Generali Milen'in dikkatini çeker. Milen hemen İtalyan subayını ikaz ederek *Öğüt*'ün yayınlarına son verilmesini ister. İtalyan kumandan az sayıda askerinden dolayı duruma müdahale etmekten çekinir ve çareyi *Öğüt*'ün yazı işleri müdürü ile anlaşmakta bulur. Anlaşmaya göre "*Öğüt suya sabuna dokunmayan 100 nüsha kadar basacak, bunlar İstanbul'a yollanacak sonra kapılarda tadilat yapılarak gene bildiği gibi yazacaktır.*" Durumdan haberdar olan İngiliz General, ikinci bir emirle gazetenin derhal işgal edilmesini ister (Coşar, 1962: 7). İşgal Kuvvetleri Kumandanının emri

ile matbaa basılmış, etrafı makineli tüfeklerle çevrilmiştir. Bu hal umumi bir heyecana sebep olmuş Konyalılar 23 Ocak 1919'da büyük bir miting hazırlamışlardır. Hükümet alanında etrafı mitralyözlü İtalyan askerleri ile çevrili büyük kalabalığın ortasından Müderris Ali Kemâli Efendi gür sesi ile cesaretle şu konuşmayı yapmıştır: "*Ey ahali, Ey Konyalılar! gazete demek, bir milletin dili demektir. General Milen dilimizi kesti, (kahrolsun sesleri) ne idüğü belirsiz birkaç Frenk dilimize kilit vurdu. Millî davalarımızı müdafaa etmek, dinimizi, imanımızı, Türklüğümüzü muhafaza etmek bizim, sizlerin, hepimizin vazifesidir. Bizi susturamazlar. 'Dönersek kahpeyiz millet yolunda bir azimetten'... (alkış sesleri). Bu millet ölmedi, ölmeyecektir... bugün Öğüt'ü kapamışlarsa, yarın bir başka 'Öğüt' çıkacak, bizi hak ve hakikat yolunda susturamayacaklardır...*" (Önder, 1956: 54-55).

Sivaslı Ali Kemâlî, mitingden sonra Merkez Heyeti üyeleri ile birlikte İstanbul'daki İtilâf Devletleri temsilcilerine ayrı ayrı *Öğüt*'ün kapatılmasını sert bir dil ile kınayan protesto telgrafları çeker. *Öğüt*'ün baskın neticesi kapanması sonucu onun yerine 27 Ocak 1920 günü "*Nasihat*" adlı gazete yayınlanır. Ancak pedalla basılmasından dolayı boyu küçülmüştür. Kâğıt iyi değildir. Konya çarşısındaki helvacı dükkânlarından toplanan ambalaj kâğıtlarına basılır. *Nasihat* 17 Şubat 1920 tarihine kadar 23 sayı yayınlanmış 17 Şubat 1920'de yerini tekrar *Öğüt* gazetesine bırakmıştır. Abdülgâni Ahmed, İstanbul'dan yeni bir baskı makinesi yeni kurşun harfler getirmiş, gazeteyi yine iki sayfa fakat büyük boyutta çıkarmaya başlamıştır (Önder,1986: 13-16).

1920 yılı Eylül başlarında Konya pek sakin değildir. İstanbul Hükümeti'nin adamları Konya'da gizli gizli çalışmakta, halkı Kuva-yı Millîye ve Ankara Hükümeti'ne karşı ayaklandırmaktadır. Dönemin Konya Valisi Haydar Bey her ne kadar Kuva-yı Millîyeci olsa da birçok olayı görememekte hatta Konya Hadisesinin elebeşası Delibaş Mehmet'e Kuvay-ı Millîyeye asker toplaması için köylerde faaliyet göstermesi için izin vermektedir. Delibaş, Vali'nin bu gafletinden faydalanarak 3 Ekim 1920 günü sabahı Konya'yı basmış kısa süre çarpışmalar neticesinde valiyi esir almış, hapshaneyi boşaltmış ve etrafına topladığı isyancılarla birlikte olayın ilk günü Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Konya Merkez Heyeti Reisi Sivaslı Âli Kemâlî Hoca şehit edilmiştir (Önder, 1953: 76 vd.).

Delibaş'ın Konya'yı bastığı ilk gün isyancılar, *Öğüt* gazetesini de basarak matbaayı darmadağın etmiş, mürettipleri dipçikleyerek dağıtmışlardı. Bu arada gazetenin sahibi Abdulgâni Ahmed'le Yazı İşleri Müdürü Feridun Kandermir'i yaka paça sürükleyerek hükümetin alt katındaki tevkifhaneye atmışlar "*Siz, Mustafa Kemâlcisiniz, siz Kuvvacısınız ha!...*" diyerek sabaha kadar işkence yapmışlardı. Millî Kuvvetlerin Konya'yı asilerin elinden kurtarışına kadar türlü sıkıntılara maruz kalan Abdulgâni Ahmed ve Feridun Kandemir, Konya Hadisesi'nin bastırılmasından sonra matbaaya getirilirler. Perişan durumdaki işçilerini toplayarak matbaasına bir düzen veren Abdulgâni Ahmed, 7 Ekim 1920 *Öğüt*'ü tekrar çıkarmaya başlamıştır (Önder, 1986: 20-21).

Öğüt gazetesi yaptığı yayınlarla bir taraftan Kuva-yı Millîye harekâtının teşkilâtlanması için çalışırken (Önder, 1986: 16) bir taraftan da işgalcilere karşı halkı mücadeleye çağırıyordu. Gazete 4 Mart 1920 tarihli 295. sayısında Konya halkına şöyle seslenmiştir:

"*Ey Konyalı! Milyonlarca şehidin medfeni, mukaddes bayrağının ezeli kabesi olan güzel vatanın çiğneniyor! Mavi canavarlar o güzel yurdunu kanlı çizmeleri altında parçalamak istiyor. Ey Konyalı sağır mısın? İzmir'de, daha bir çok yerlerde doğranan masum evlatlar senin kardeşin, namusları payimal edilen kızlar senin hemşiren değil mi?Bunu inkâr edebilir misin? Haşa! Sen bu kadar zilleti kabul edemezsin...*" (*Öğüt*, 4 Mart 1336 (1920), S: 295).

Millî Mücadele'nin en çetin olduğu Başkumandanlık Meydan Muharebesinde gazete, "*Vaziyeti Harbiye*" başlığıyla harbin gidişatını gün gün bildirmiş aynı zamanda manşetten girdiği iri puntolu haberlerle halka sürekli olarak ümitvâr olmaları yönünde çağrıda bulunmuştur: "*Taaruzumuz Hakk'ın inayetiyle zafere doğru yürümektedir*" (*Öğüt*, 27 Ağustos 1338 (1922), S: 931). "*Kumandanları ön saflarda kahraman neferler gibi çarpışan Hakk'ın ordusu her noktada hasretzede Türk diyarlarına kurtuluş ve istiklâl bayrağını dikmektedir*" (28 Ağustos 1922, S: 932).

Yine gazetede zafer haberleri özel baskılarla ve iri puntolarla verilerek zafer coşkusunun halkla paylaşıldığı görülür. Bunun için gazetenin 9 ve 10 Eylül tarihli sayılarına bakmak yeterlidir.

"*Kuvvet önünde diz çöküyorlar: Güzel İzmir'imizin anahtarlarını genç Türk ordusuna uzatıyorlar. Üç yıl evvel İzmir, gözler önünde bir maktül hale gelmişti*" (9 Eylül 1 922, S : 9 44). Y ine aynı tarihli sayıda "*Türk İzmir Kıyılarında*" başlıklı bir karikatürde bir Türk, Yunan askerini denize atarken tasvir edilmiştir. "*Güzel İzmir'imiz dünden beri elimizdedir. Yunanlıların mezbuhane hareketleri kendilerine pahalıya mâl oldu. Kurtulanlar gemilerle kaçıyorlar. İzmir'de Akdeniz havası alan Türk yakında Meriç'te atını sulayacaktır. İzmir'in sürûruna hasretle bakan Trakya, Sevgili Edirne üzülme. Yakında seni de kurtaracağız*" (10 Eylül 1922, S: 945). Gazetenin 10 Eylül 1922 tarihli bu sayısı alışılmışın dışında kımızı mürekkeple basılmış ve manşetin hemen altına Mustafa Kemâl'in bir fotoğrafı konulmuştur.

Millî Mücadele'ye olan desteğini en zor koşullar altında bile susmaksızın devam ettiren *Öğüt* Millî Mücadele gayelerine ulaşılıp yeni Türk Devleti kurulduktan sonra sahibi Abdülgâni Ahmed tarafından görevini tamamlamış olmanın verdiği huzurla 9 Mayıs 1923 günü 1146. sayısıyla birlikte kapatılmıştır (Coşar, 1962: 6 ; Önder, 1986: 26).

7. *Telgraf Haberleri*

7.1. Gazetenin Kimliği

3 Mart 1318 tarihinden itibaren yayınlanmaya başlamıştır. Konya Babalık matbaasında basılan gazetenin sahibi Yusuf Mazhar'dır. İdare hanesi yine Konya Babalık gazetesi olan *Telgraf Haberleri*, tek sayfa ve tek sütun olarak düzenlenmiş 10X25 ebadında bir kağıdın yalnızca ön yüzüne basılmıştır. Başlığı altında "*Konya şehrine mahsus yevmi iki defa çıkar*" ibaresi yer alan gazete, 1919 da kapanmıştır (Önder, 1949: 25).

7.2. Millî Mücadele Dönemi Faaliyetleri

Gazetenin Millî Mücadele dönemindeki fonksiyonu, harp tebliğleri ve ajans haberlerini anında halka duyurmak olmuştur. Bunun için günde iki defa; sabah ve akşam çıkarılan gazete, *Babalık*'a ek olarak dağıtılmıştır (Önder, 1949: 25; 1999: 22).

I. BÖLÜM

HALK GAZETESİNİN KİMLİK BİLGİLERİ VE TEKNİK YÖNÜ

1. Gazetenin Kimlik Bilgileri

1.1. Gazetenin İsmi

Araştırmamıza konu olan gazetenin ismi *Halk*' tır. Halk, sözlükte: aynı ülkede yaşayan aynı uyrukta olan insan topluluğu; belli bir bölgede veya çevrede yaşayanların bütünü (Türkçe Sözlük, 1983) gibi anlamlara gelmektedir. Berkem'in hatıratından öğrendiğimize göre gazeteye bu isim Berkem'in teklifiyle Mustafa Kemâl tarafından verilmiştir. Berkem, Mustafa Kemâl'in bu ismi duyduğunda yüzünün neşelendiğini ve *"güzel bir isim, evet gazetenin ismi Halk olsun"* dediğini bildirmektedir (1960: 150). Bu tespit sebepsiz değildir. Zira Mustafa Kemâl, 6 Eylül 1922'de basına verdiği bir demeçte Halk Fırkası adıyla bir parti kuracağını bildirmiştir (Güneş, 1987: 439; Uyar, 1999: 67). Halk ismi, kimi kesimlerde sola yönelik olarak yorumlanmış ise de Mustafa Kemâl yaptığı açıklamalarla bunun böyle olmadığını vurgulayarak *"fırkanın sınıf savaşına yol açmayacağını tüm milletin refah ve saadetini temine matuf olacağı"*nı belirmiştir (Güneş, 1987: 439). Dolayısıyla -ileride belirtileceği üzere- gazetenin üstlendiği misyon göz önünde bulundurulduğunda, gazeteye bu ismin verilmesinin doğal olduğu sonucuna varılmaktadır. Aynı zamanda bu isim Mustafa Kemâl'in zihninde şekillenen yeni idare sistemi hakkında da ipucu niteliğindedir.

1.2. Gazetenin Sahibi

Gazete, Millî Mücadele dönemi gazeteci ve yazarlarından Süreyya Sami Berkem tarafından çıkartılmıştır. Nitekim gazetenin 12 Haziran 1923 tarihli ilk sayısında yer alan kimlik bilgilerine göre sahip ve baş yazar olarak Berkem'in adı geçmektedir (*Halk*, 12 Haziran 1339 (1923), S:1). Süreyya Sami Berkem'in Konya'daki çalışmaları ve yazarlığı ile ilgili olarak ileride ayrıntılı bilgi verilecektir.

1.3. Yazı Kadrosu

Gazete geniş bir yazar kadrosuna sahiptir. Kadronun büyük bir bölümü ise öğretmenlerden oluşmaktadır. Bu vasıtayla halkı aydınlatma, yeni nesil yetiştirme faaliyetlerini yalnızca okulla sınırlı tutmayan Konya öğretmenleri, yazdıkları yazılarla bölge halkının sosyal ve kültürel yönden gelişimine de önemli katkılar sağlamıştır. Gazetenin yazar kadrosu içinde Berkem'in dışında önemli bir isim daha bulunmaktadır. Türk basın tarihi açısından da önemli olan bu isim Server Rıfat İskit'tir. Yazar kadrosu içinde yer alan isimlerin bir bölümü daha sonra Cumhuriyet Halk Partisi çatısı altında milletvekilliği yapar. Gazetenin yayın hayatı çok kısa sürdüğü için çoğu yazarın ancak bir ya da iki yazısı yayınlanabilmiştir. Soyadı probleminden dolayı yazarların kimlik tespiti noktasında güçlükler yaşanmış, bazılarının kimlikleri tespit edilememiştir. Gazetenin yazar kadrosunda bulunan önemli isimler şunlardır: Süreyya Sami Berkem, Server Rıfat İskit, Müftüzâde Tevfik, Mithat Şakir Altan, Hasan Rüştü Okumuşgil, Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk, Mümtaz Bahri Koru, Abdülhalim Çelebi Efendi, Süleyman Asaf İlbay, Hasan Ferit (Celâl) Güven, İsmail Hakkı Tonguç.

1.3.1. Süreyya Sami BERKEM

Gazetenin Sahibi ve Başyazarı olan Süreyya Sami Berkem Millî Mücadele dönemi gazeteci ve yazarlarındandır. Hatıratından edindiğimiz bilgiye göre I.Dünya Savaşı sırasında bir süre Japonya ve Amerika'da kaldıktan sonra İstanbul'a dönmüş, yabancı dil bilgisinden dolayı o sıralar yeni kurulmuş olan Askerî Sansür Heyeti'nde görevlendirilmiştir. Savaştan sonra tekrar gazeteciliğe dönen Berkem, *"Mustafa Kemâl yardım bekliyor, gidip memleket için çalışmalıyız"* düşüncesiyle Anadolu'ya geçmek ister ancak bir ihbar üzerine tutuklanarak *"Bekirağa Bölüğü"* ne götürülür (Berkem, 1 960: 1 1-13). Millî Mücadele'nin başladığı dönemde bir yolunu bularak Ankara'ya gelir ve Ruşen Eşref ÜNAYDIN aracılığıyla Mustafa Kemâl'le görüşür. Mustafa Kemâl'in, Ruşen Eşref'le birlikte *Hakimiyet-i Millîye*'nin günlük bir gazete olarak çıkarılması yönündeki teklifini *"Konya'ya gitmek istiyorum"* diyerek reddeder. Amaç basın yoluyla Millî Mücadele'ye destek olmaktır. İdealist bir fikir adamıdır. Mustafa Kemâl'in kendisine, Konya'yı niçin tercih ettiğini sorması üzerine; *"Biz münevverlere düşen vazifeler arasında asırlarca karanlıkta bırakılmış*

olan milletimizi nura kavuşturmanın en önemli plânda geldiğine inanmış bulunuyorum. Maalesef münevverlerimizin bu çok ciddi ve mühim vazifeyi şimdiye kadar hakkıyla ifa ettiklerine bendeniz şahsen kanaat getirmiş değilim. Padişahlık zamanında münevverlerimiz tenezzül edip Anadolu'ya gelmediler. Milletin haliyle hiç alâkadar olmadılar. Kimi Paris'e gidip okudu, kimi Londra'ya. Fakat dönüşte merkezleri İstanbul oldu! İstanbul'dan bir türlü ayrılamadılar. Rahatlarını bozmak istemiyorlardı. Şimdi merkezimiz Ankara'dır. Bu sefer de hep burada mı toplanacağız? Meselâ bendeniz Amerika'yı bilirim, Japonya'yı tanırım, aşağı yukarı bütün dünyayı dolaştım. Öyleyken kendi öz vatanım olan Anadolu'yu ilk defa, o da sayenizde görmekteyim! Nâçiz kanaatimce biz Türk münevverleri Ankara'da toplanmamalıyız. Memleketin içine dağılmalıyız. Aydınlatma vazifemizi ancak bu suretle ifa edebiliriz. Meselâ Konya isyan geçirmiş bir bölgemizdir. Zatı devletleri büyük bir isabetle Türk Milletini karanlıktan kurtarıp aydınlığa kavuşturmak istiyorsunuz. Onlar ise karanlıktan kurtulmamak için çabalıyorlar. Elimizden geldiği kadar onlara doğru yolu göstermek, millî bir vazife olarak bizlere düşmektedir. İşte bu mülâhazalarla Konya'ya gidip çalışmak istiyorum" (1960: 113 –115) cevabını verir.

Berkem'in Konya'daki gazeteciliği, *Babalık* ile başlar. Başyazarlığını yaptığı *Babalık* gazetesinde, Samizade Süreyya imzasıyla yazdığı makalelerle Konya halkını Millî Mücadele etrafında bütünleşmeye çağırır. Belediye seçimleri sırasında gazetenin sahibi Yusuf Mazhar'la aralarında çıkan bir ihtilâftan dolayı *Babalık* gazetesinden çekilir. İhtilâfın sebebi gazetenin seçimlerde tarafsızlığını kaybetmesidir. Zira Yusuf Mazhar'la, gazetenin seçimlerde tarafsız kalması yönünde bir karara varmışlardır. Ancak Mazhar *"Kâzım Hüsnü'nün tesirine kapılarak"*, seçime dair bir makale yazar. Bunun üzerine, gazeteyi bırakan Berkem, Mustafa Kemâl'in Konya ziyaretlerinden birinde kendisine bir gazete çıkarması hususundaki teklifi üzerine 1923'te *Halk* gazetesini çıkarmıştır (Berkem, 1960: 148-151). *Halk*'taki gazeteciliği süresince baş yazar olarak Samizade Süreyya imzasıyla siyasî makaleler yayınlar. Bunun dışında tercüme, dizi yazı ve çeşitli konuları içeren yazıları bulunmaktadır. Bunlar arasında Japonya izlenimlerini aktardığı yazılar da vardır. Berkem'in gazetecilik serüveni, *Babalık* gazetesinde olduğu gibi yine siyasî

nedenlerle, gazetenin 3 Ağustos 1923 tarihinde yayınlanan 42. sayısı ile noktalanmıştır (1960: 173).

Gazete kapandıktan sonra, Mustafa Kemâl'in tasvibiyle dışişlerine girip konsolos olur (1960: 174). Dışişleri arşivinden edinilen bilgiye göre 26 Kasım 1923'te Selânik Konsolosluğu'na atanmıştır (Dışişleri Bakanlığı Arşivi= DBA, Bkz: Ek-11). Avrupa'nın değişik kentlerinde Konsolos, Baş Konsolos, Büyükelçilik Başkatibi, Büyükelçilik Müsteşarı ve Maslahatgüzar olarak 30 yıla yakın hizmet verdikten sonra 27. 08. 1953'te Umumi Evrakta Daire Reis Muavinliği'ne atanmış, 1954 yılında da dışişlerinden ayrılmıştır (1960: 174-175 ; DBA). Bundan sonraki yaşamına Ayvalık'ta inşa ettirdiği bir yazlıkta devam eden Berkem (1960: 175), Velidedeoğlu'nun belirttiğine göre 1968 yılı kışında Ayvalık'ın Alibey Adası'nda özel yardımlarla geçinir bir durumdayken hayata gözlerini yumar (Velidedeoğlu, 1990: 176).

Süreyya Sami Berkem'in *Halk* gazetesinde Samizade Süreyya imzasıyla yazdığı makaleler, tarih ve sayı numarası verilerek aşağıya çıkartılmıştır:

Makale adı (Baş Makaleler)	**Tarih ve Sayı**
Başlangıç	12 Haziran 1923-1
Kundakçılık	13 Haziran 1923-2
İntihâbat Arifesinde	14 Haziran 1923-3
İntibah	18 Haziran 1923-6
Son Safha	19 Haziran 1923-7
Yeniliğin Manâsı	20 Haziran 1923-8
Konferans mı? Mahalle Mektebi mi ?	22 Haziran 1923-10
Halk Fırkası	25 Haziran 1923-12
Nâ-Mahal Bir Endişe	26 Haziran 1923-13
İntikâl Devresi	28 Haziran 1923-15
Kendimizi ve Memleketimizi Tanıyalım	02 Temmuz 1923-18
Faziletin Manâsı	03 Temmuz 1923-19
Dünkü İntihâb	05 Temmuz 1923-21
Sulh Olacak mı?	10 Temmuz 1923-25
Sulh	11 Temmuz 1923-26

1.3.2. Server Rıfat İSKİT

Gazetenin yazar kadrosundan önemli bir isim de Server Rıfat İskit'tir. İskit, gazetede *"Sinemaki"* müstear ismiyle mizah yazıları yazmaktadir. *"Şaka Maka"* isimli sütunda yer alan mizah yazılarının ana teması seçimlerdir. Bunun dışında savaşın bilânçosunu gözler önüne seren *"Elem Efraz Rakamlar"* başlıklı bir makalesi (17 Temmuz 1923, S: 31) ve Bozkır izlenimlerinin yer aldığı *"Bozkırda Bir Cevelan"* başlıklı yazısı (8 Temmuz 1923, S: 23) bulunmaktadır.

1894 İstanbul doğumlu olan yazar, Vefa Lisesi ve Tatbikât-ı Baytariye Mektebi (1910) mezunudur (Işık, 1990: 234). Millî Mücadelenin başlamasıyla birlikte Anadolu'ya geçerek 12 Eylül 1919 – 11 Ocak 1922 yılları arasında Karaman Kazası Baytar Muavinliği ve İhtiyat Mülâzımı Evvelliği görevinde bulunur. *Halk*'ın yayınlandığı tarihte (12 Haziran 1923) Konya Merkez Baytar Muavinliği (13 Şubat 1922 – 11 Eylül 1923) görevini yürütmektedir (Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü Arşivi= BYEGMA). 1924-1925 yılları arasında ise, Konya Vilâyet Matbaası Müdürlüğü yapar. Aynı zaman da *Vilâyet* gazetesinin yayın müdürüdür (İskit, 2000: 1-5 ; Önder, 1949: 11). Çeşitli gazetelerde çalıştıktan sonra (bunlar arasında yazar ve musahhih olarak görev yaptığı *Hakimiyet-i Millîye* de vardır) 1927 de *Ankara* gazetesini çıkarır. 1934-1944 yılları arasında Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü bünyesinde değişik görevlerde bulunmuş, önce tam sonra yarım maaşla on sene kadar açıkta kaldıktan sonra 1954'te emekli olmuştur. Gazeteciliğe ilk adımını Vefa Lisesi'nde *Gıdık* adlı mizah dergisinde karikatür çizerek başlayan İskit, 18 Nisan 1975'te hayata veda etmiştir. Yazarın basın tarihine yönelik bir çok eseri bulunmaktadır (İskit, 2000: 1-5). Server Rıfat İskit'in Sinâmeki müstear ismiyle yazdığı mizah yazıları:

Başlık	**Tarih ve Sayı**
Peşin Pazarlık	12 Haziran 1923-1
Göbek Meselesi	13 Haziran 1923-2
Mebus Nâmizaçlığına Çare	14 Haziran 1923-3
İsimde Uğur Olur mu Olur	15 Haziran 1923-4
Bari Müntehib-i Sâni Yapın	17 Haziran 1923-5
Belediyenin Tedhiş Siyaseti	18 Haziran 1923-6
Yine mi Yahu?	19 Haziran 1923-7
Siyasette Hacı Baba Macunları	20 Haziran 1923-8

Ali Baba	21Haziran 1923-9
Ciddiyet ve Mizahiyet	22 Haziran 1923-10
Vâkıa Kızacak	24 Haziran 1923-11
Bir Günlük Beylik	25 Haziran 1923-12
Hülle	27 Haziran 1923-14
Listeyi Beklerken	01 Temmuz 1923-17
Muazzibin Biriyle Mülâkat	08 Temmuz 1923-23
Azalıklar İnhilâl Ediyor	09 Temmuz 1923-24
Dünya Tersine Dönüyor	01 Temmuz 1923-40

1.3.3. Müftüzâde Tevfik

Gazetenin Yazı İşleri Müdürü olan Müftüzâde Tevfik hakkında ne yazık ki her hangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Berkem hatıratında, *"Eski Konya Mebuslarından"* şeklinde bahsetse de yapılan araştırma sonucunda Konya milletvekilleri arasında Müftüzâde Tevfik ismine rastlanmamıştır. Berkem'in belirttiğine göre *"yaşlı ve tecrübeli"* bir zat olan Müftüzâde Tevfik, yazı tecrübesine sahip bir zat değildir. 17. sayıda Müftüzâde Tevfik imzasını taşıyan *"Namzetlerimiz"* başlıklı makale ise Berkem'in ağzından yazılmıştır (Berkem, 1960: 156-157).

1.3.4. Mithat Şakir ALTAN

Gazetenin yazar kadrosunda yer alan isimlerden biri olan Mithat Şakir Altan, 1901 Ilgın doğumludur. 40 yılı aşkın bir süre millî eğitim camiasında öğretmenlik, başöğretmenlik, ilköğretim müfettişliği, millî eğitim müdürlüğü gibi görevlerde bulunur. Sonradan Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirerek bir süre serbest avukatlık yapmıştır. Bir dönem Konya Halkevi Başkanlığı'nı da yürüten Altan, 1946 – 1950 yılları arasında 8. dönem CHP Konya Milletvekilliği yapmıştır (TBMM Albümü, 1920: 162 ; Kişmir, 1961b: 2). *Babalık*'ta yayınlanan *"Maarif"* yazısıyla yazı hayatına atılmışsa da (1961b: 2) ilk yazısı 12 yaşında bir ortaokul öğrencisi iken Ahmet Mithat müstear ismiyle *Osmanlı* gazetesinde yayınlanmıştır. "Fransoniz" başlıklı yazı siyasî içeriklidir (Kişmir, 1961d: 2). *Babalık*'ta başyazarlık yaptığı dönemde daha çok ulusal, sosyal ve siyasal olayları analiz eden yazılar yazmıştır (Yolcu, 1972: 3). Bunun yanında *Osmanlı, Aksaray, Çankırı, Duygu, Türk Sözü, Hakimiyet-i Millîye, Sakıt, Tarsus, Yeni Mecmua, Ocak, Yeni Fikir, Konya, Ekekon, Yeni Konya, Selçuk* gibi gazete ve dergilerde çeşitli dönemlerde yazılar yazan Altan,

Babalık ve *Ekekon*'da yazdığı baş makale ve şiirlerde Altan, Göktürk, Türâbi (Kişmir, 1961b: 2), Haraki (Kişmir, 1961c : 2), Ahmet Mithat (Kişmir, 1961d: 2) müstear isimlerini kullanmıştır. *Yeni Konya*'da 1958 yılına kadar "Zamanın Aynasında", "Ege'den Geliyorum", "Politika Cilvesi" isimli sütunlarda makale ve gezi izlenimlerini kaleme almıştır.

Halk'ta ise *"Tetebbuâtı İlmiye ve Tarihiye: Ilgın: Ahvâl-i Umumiye-i Tabiiye ve Tarihiye"* (2 Temmuz 1923, S: 18 – 23 Temmuz 1923, S: 36) başlığıyla Ilgın ilçesinin tarihi ve doğal özelliklerini konu alan bir yazı dizisi yayınlamıştır. Gazetede bundan başka *"Derviş Nidâi"* (28 Haziran 1923, S: 15) ve Ermenek ilçesinin sıkıntılarını dile getiren *"Ermenek Ne Halde ?"* (16 Temmuz 1923, S: 30) adıyla iki makalesi daha bulunan Altan, 28 Nisan 1968'te hayatını yitirmiştir (TBMM Albümü, 1920: 162).

1.3.5. Hasan Rüştü OKUMUŞGİL

Gazetenin yazar kadrosu içinde yer alan öğretmenlerden biri de "Ermenekli Hasan Rüştü" namıyla yazılar yazan Hasan Rüştü Okumuşgil'dir. Aynı zamanda "Kel Şair" adıyla anılan bu yazar, 1869 yılında Ermenek'te doğar. Babası müderrislerden İsmail Hakkı Bey'dir. Annesi ise Müftüzâdeler'dendir. İlkokulu Ermenek'te okuduktan sonra Konya'da medreseye devam eden Okumuşgil, 1889 da İstanbul'a giderek doğu edebiyatı öğrenimi görmüştür. Mülkiye Mektebi'nin son sınıfında II. Abdülhamit'e yazdığı bir hicviye nedeniyle zor anlar yaşamış, sonunda İzmir'e sürgün gönderilmiştir (Arabacı, 1991: 184-192 ; Uyar, 1985: 2). Ermenekli Hasan Rüştü'nün İzmir serüveni 1908'e kadar devam eder. İzmir'de öğretmenlik, geçim sıkıntısından dolayı bir ara seyyar satılıcık yapmıştır. II. Meşrutiyetle birlikte özgürlüğüne kavuşur. Konya Sultânisi'nin seçkin öğretmenlerinden olan Ermenekli Hasan Rüştü, Millî Mücadele döneminde yalnızca Konya Sultanisi'nde çalışmaz. Hacı Yusuf Efendi ve Mümtaz Bahri Bey'le birlikte Darü'l-Hilâfete Medresesi'nin 1200 Kuruş maaşlı Türkçe derslerine girer. Ermenekli Hasan Rüştü'nün Konya basınında da şiirleri ve yazıları yayınlanmıştır. Yazıları genelde batı kültür ve medeniyetini tanıtma mahiyetindedir. Bu konuda özellikle kendi ilgi alanına giren edebiyat ve şairler ağırlıktadır. Cumhuriyet sonrası çeşitli Konya okullarında görev

yapan Ermenekli Hasan Rüştü 1928-1934 arası Konya Müzesinde çalışmıştır. 1936 da yakalandığı zatüreden kurtulamayarak vefat eder (Arabacı, 1991: 187-193).

Ermenekli Hasan Rüştü, *Halk*'taki yazılarının bir bölümünü İzmir anılarına ayırmıştır. *"Hatıratımdan Bir Parça ve Müstecâbizâde İsmet Bey"* başlığıyla yayınlanan anılar iki bölüm halinde (2 Temmuz 1923, S: 18 ; 3 Temmuz 1923 S: 19) verilmiştir. Bundan başka *"Hanım Kızlarımızda İrfan ve Meziyet Terakkisi"* başlığıyla kadının toplum hayatındaki yerini ve sosyal açıdan gelişimini konu alan yazılar da yazmıştır (23 Temmuz 1923 S: 36 ; 29 Temmuz 1923 S: 37).

1.3.6. Prof. Dr.Feridun Nafiz UZLUK

Mevlânâ'nın torunlarından olan Feridun Nafiz Uzluk, 1902 Ereğli doğumludur. Annesi Mevlânâ soyundan Sıdıka Hanım babası ise 28 yaşında Yemen cephesinde şehit düşen zâbit Ahmet Hamdi Bey'dir. İlk tahsilinden sonra Konya'daki İttihad ve Terakkî İdadisi'ni bitiran Uzluk, 1924'te Haydarpaşa Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur. Yurdun çeşitli bölgelerinde görev yaptıktan sonra 1932 yılında kendi imkânlarıyla ihtisas yapmak üzere Almanya'ya gitmiş, Münih ve Hamburg şehirlerinde tıp fakülteleri ve enstitülerinde araştırmalarda bulunmuş ve buralardan sertifikalar almıştır. 1935'te Türkiye'ye dönen Uzluk, çeşitli memuriyetlerde bulunduktan sonra 1946'da Ankara Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü'de profesörlüğe yükseltilmiştir. Aynı zamanda Türk Tıp Tarihi Kurumu kurucu üyesi olan Uzluk, 27 Eylül 1974 yılında vefat etmiştir (Ürekli ve Yörük, 2003: 360).

Feridun Nafiz Uzluk, *Halk*'ta Mevlevîlikle ilgili yazılar yazmıştır. Bunlar ise *"Mevlevî Tabipler"* (20 Haziran 1923, S: 9 ; 13 Temmuz 1923, S: 28), *"Sultan Veled ve Konya"* (11 Temmuz 1923, S: 26) başlıklı yazılardır.

1.3.7. Mümtaz Bahri KORU

Millî Mücadele dönemi Konya öğretmenlerinin önemli simalarından biri olan Mümtaz Bahri Koru 1888 de Konya'da doğmuş, 1905 de liseyi 1912 de de Konya Hukuk Mektebi'ni bitirmiştir. Bir ara Fransa'da ekonomi öğrenimi gören Koru yurda döndükten sonra matematik öğretmenliği yapmış, 1923'ten itibaren ise 500 Kuruş maaşla Darü'l-Hilâfete Medresesi'de *"Malumat-ı Hukukiye Muallimi"*

namıyla hocalık yapmıştır (*Konya İl Yıllığı*, 1967: 295 ; Arabacı, 1998: 567). daha sonra Ziraat Bankası Konya Şubesi Müdürlüğü'ne getirilmiştir. 1948'e kadar çeşitli illerde Ziraat Bankası Müdürlükleri yaptıktan sonra 1948'de emekli olmuştur. Emeklilik sonrası hayatını veremle mücadeleye adayan Koru, Konya'da ilk defa Veremle Savaş Derneği'ni kurmuştur. 1963 yılında hayata gözlerini yuman Koru, kendi adıyla bir de ilkokul yaptırmıştır (*Konya İl Yıllığı*, 1967: 295).

Mümtaz Bahri Koru'nun yazı hayatındaki en verimli yılları, öğretmenlik yaptığı dönemdir. İlk yazısı 1916 yılında *Babalık*'ta yayınlanmıştır. *Babalık*'ın *Türk Sözü* adıyla çıktığı 1917-1918 yılları arasında bu gazetede seri halinde ekonomik ve sosyal içerikli yazılar yazmıştır (Arabacı, 1991: 184). *Halk*'ta ise ekonomi içerikli bir yazısı bulunmaktadır (6 Temmuz 1923 S: 2).

1.3.8. Abdülhalim Çelebi Efendi

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmi'nin on dokuzuncu kuşaktan torunu olan Abdülhalim Çelebi 1874 yılında Konya'da doğmuştur. Annesi Hacı Fatma Hanım, babası Konya Hz. Mevlânâ Dergâhı Postnişînlerinden Abdülvahit Çelebi Efendi'dir (Atalay, 2000: 55). 13 yaşında iken Konya Postnişinliğine aday bir görev olan Manisa Postnişini olmuş, 1909'da babasının ölümü üzerine Konya Çelebiliği makamına getirilmiştir. Sultan V. Mehmet Reşat'ın tahta çıkması üzerine İstanbul'a gelip eski gelenek üzerine Padişaha kılıç kuşatmıştır. Ancak 31 Mart Olayının ardından II. Abdülhamit'e çekmiş olduğu telgraf, Hanedan'a hakaret kabul edilerek Çelebilik görevinden alınmıştır. 1918'de yeniden Çelebiliğe atanan Abdülhalim Çelebi, TBMM'nin I. Döneminde Konya Milletvekilliği yapmıştır. Bu arada Delibaş Vakasıyla ilgili görülerek, Divan-ı Harp'çe mahkumiyetine karar verildiyse de bu karar daha sonradan hükümsüz sayılmıştır. Milletvekilliği bu dönemde sona erince Konya'daki Dergâhına geri dönmüş, 1 Ocak 1925'te de İstanbul'da vefat etmiştir (TBMM I. Dönem, 1985: 663-664). *Halk*'ta *"Hz. Şemsi Tebrizi"* başlıklı bir makalesi bulunmaktadır (31 Temmuz 1923 S: 39).

1.3.9. Süleyman Asaf İLBAY

Gazetede yazısı bulunan isimlerden biri de Emir-i Ahurzâde Mühendis Asaf imzasıyla yazı yazan Süleyman Asaf İlbay'dır. 1882 Selânik doğumlu olan Asaf Bey, aslen Giritli olup Adana İdare Meclisi Başkâtipliğinden emekli İsmail Fuat Bey'in oğludur. Mart 1897'de İstanbul'da sınavla girdiği mühendis okulundan üçüncü sınıf mühendis diplomasıyla mezun olur. Türkçe ve Fransızca bilmektedir. Çeşitli bölgelerde memuriyet yaptıktan sonra, 1922 yılında Konya Ovası İrva ve İska İdaresi Müdürlüğü'ne atanmıştır. Bu görevi, Ekim 1924'te sona eren Asaf Bey 27 Kasım 1926'da kararnâme ile Ankara Belediye Başkanlığına yükseltilmiştir. TBMM'nin III. Dönem seçimlerine katılarak 1927'de Bilecik Milletvekili seçilen Asaf Bey'in milletvekilliği, 1931'de sona erer. Ardından çeşitli memuriyetlerde bulunduktan sonra 1932'de emekli olmuş 13 Ocak 1957'de de İstanbul'da vefat etmiştir (TBMM III. Dönem, 1985: 118-119). Gazetenin 3 Ağustos 1923 tarihli 42. sayısında *"Medeniyet Ne İle Ölçülür ?"* başlıklı bir makalesinde dil, edebiyat, sanayi ve mimaride ilerleme kaydetmeden medeniyetin inkişaf edemeyeceğini iddia eder. Ona bu satırları yazdıran ise Konya Kız Öğretmen Okulu'nun yarım kalan inşaatından duyduğu rahatsızlıktır.

1.3.10. Hasan Ferit (Celâl) GÜVEN

Gazetede, Ferit Celâl imzasıyla yazı yazan Hasan Ferit (Celâl) Güven, 1884 Adana doğumludur. Babası Adana çiftçilerinden İbrahim Celal Efendi, annesi Safiye Hanım'dır. İlköğretimini Adana'da Tamamlayan Ferit Celâl 1912'de İstanbul Hukuk Fakültesi'ne ve Güzel Sanatlar Akademisi'ne girdiyse de I. Dünya Savaşı nedeniyle askere alınmıştır. Savaş döneminde değişik birlikleri kumanda eden Ferit Celâl Millî Mücadele yıllarında Müdafaa-i Hukuk tarafından yayınlanan *Yeni Adana* gazetesinde Adana'nın kurtuluşuna kadar görev almıştır. 1923'te ise *Türk Sözü* adlı bir gazete yayınlayarak, (*Halk* örneğinde olduğu gibi) Fırka ilkelerini ve devrimci düşünceyi yaymaya çalışmıştır. Üç yıl süreyle Adana Lisesi'nde resim öğretmenliği de yapan Ferit Celâl 1927'de yapılan III. Dönem Seçimlerinde Urfa'dan milletvekili seçilerek TBMM'ye girer. IV. dönemde Mersin, V., VI. ve VII. Dönemlerde ise İçel Milletvekili olarak görev yapmıştır. 1960 yılında ise basın kontenjanından Kurucu Meclis Üyesi olur. 1948 yılında CHP'nin İstanbul'da kuruduğu *"Memleket"* adlı

gazetenin sahip ve başyazarlığını üstlenen Ferit Celal 24 Kasım 1975'te İstanbul'da ölmüştür (TBMM III. Dönem, 1985: 605-606). Ferit Celâl *Halk*'ta yayınlanan *"Nifak Ateşi"* başlıklı makalesinde savunduğu fikirler, Berkem'in *"Kundakçılık"* (13 Haziran 1923, S: 2) başlığını taşıyan makalesiyle örtüşmektedir. Öyle ki, Berkem gibi Ferit Celâl'de *"Günden güne daha da tutuşmak ve yakmak kabiliyetini iktisab eden 'Yerlilik ve Yabancılık' ve bir inhisar çemberi içine alınan dar Türkçülük"* zihniyetlerine karşı dikkatli olunması ve *"bu muzır ve tehlikeli zihniyetlerin etrafa dal budak salmadan"* bertaraf edilmesi gerektiğini ifade etmektedir (4 Temmuz 1923, S: 20).

1.3.11. İsmail Hakkı Tonguç

Resim öğretmeni olan İsmail Hakkı Bey, 1893 Silistre doğumludur. 1914 yılında Almanya Kalrsrüke Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirir. 1922-1924 yılları arasında Sultanide çalışmış olan İsmail Hakkı Bey, Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü Müdür Yardımcılığı'na atanması üzerine Konya'dan ayrılmıştır (Arabacı, 1991: 35) gazetenin spor sütununda *"İdman Merasimi Münasebetiyle"* başlıklı *"Konya İdman Yurdu"* faaliyetlerini konu alan bir makalesi bulunmaktadır (23 Temmuz 1923, S: 36).

Gazetenin yazar kadrosu içinde yukarıda kimlik bilgileri verilen yazarların dışında da isimler bulunmaktadır. Bunların büyük bir bölümü Konya öğretmenleridir. Bunun dışında Konya okullarında okuyan öğrenciler de gazetenin kendilerine tahsis ettiği "Mektepliler Sütunu"nda yazı ve şiirlerini yayınlama imkânı bulmuşlardır.

1.4. Ücret Bilgileri ve Abonelik Sistemi

Gazetenin, 12 Haziran 1923 Salı tarihli ilk sayısına göre fiyatı beş kuruştur. Günü geçmiş nüshaların ise yirmi beş kuruş olduğu belirtilmiştir. Abonelik sisteminin de uygulandığı gazetede abonelik şartları: seneliği bin, altı aylığı beş yüz elli kuruş olarak belirlenmiştir (12 Haziran 1923, S: 1). Gazetenin son sayısına kadar (3 Ağustos 1923, S: 42) belirtilen rakamlarda bir değişiklik olmamıştır. Gazetenin satış fiyatı, dönemin Konya gazetelêriyle aynı olmasına karşın abonelik şartları diğer

Konya gazetelerinden farklıdır.[6] Gazete, *"Muhterem Karilerimize"* başlığını taşıyan bir duyuru ile abonelik hususunda sağlanan kolaylıkları şu sözlerle ifade etmektedir: *"Anadolu'da çıkan rüfekamız arasında aynı hacmi haiz hiçbir yevmi gazete yoktur ki abone şeraitinde Halk kadar tenzilatı göze almış olsun bundan başka abonelerimizin ayda bir kere de meccanen ilânlarını neşr edeceğiz"* (12 Haziran 1923, S: 1). Bu yöntemle abone sayısını artırmayı hedefleyen gazetenin yerel bir gazete olmasına karşın kendine tüm Anadolu basınını rakip olarak görmesi dikkat çekicidir.

1.5. Basım Yeri ve İdarehanesi

Gazete, Halk Matbaası'nda basılmıştır. Gazetenin ilk sayısında yer alan bilgilere göre, *"matbaa ve idarehanesi : Konya Tramvay Caddesi'nde Maarif Evleridir"* (12 Haziran 1923, S: 1). Samizâde Süreyya'nın açıkladığı üzere matbaa için gerekli olan kâğıt, mürekkep, baskı-keski makineleri, *"Sedat Simavi tarafından verilen iki sandık dolusu kullanılmış klişe"* vb. tüm malzemeler İstanbul'dan getirilmiştir (Berkem, 1960: 151). Gazetenin, 20 Haziran 1923 tarihli sayısında yer alan Samizâde Süreyya imzalı bir baş makalede, gazetenin baskı teknolojisi ile ilgili olarak matbaada düne kadar *"el kuvvetiyle işleyen"* bir makinenin bulunduğu, bunun da çekilen sıkıntıların yanında zaman kaybına yol açtığı, yanına *"küçük bir motor"* takılmasıyla hem maliyet hem de hız açısından avantaj sağlandığı bildirilmektedir (20 Haziran 1923, S: 8).

Elde ettiği bu avantajdan yararlanma yoluna giden matbaa idaresinin, gazete basımı dışında diğer ticari işlere de yöneldiği görülmektedir. Gazetenin hemen hemen tüm sayılarında yayınlanan *"Halk Matbaası"* başlığını taşıyan reklâmda matbaanın, müşterilerin her türlü ihtiyacını karşılayacak *"en mükemmel"* gereçlere sahip olduğu; *"halka faydalı olmak gayesiyle kurulan matbaada"*, ticarethaneler, bankalar, mektepler ve resmî daireler için her türlü cetvel işleri, defterler, makbuzlar, kartvizitler, antetli kâğıtlar vb. kırtasiye malzemelerinin *"ucuz"* ve *"süratli"* bir surette basıldığı bildirilmektedir (12 Haziran 1923, S: 1).

---

[6] *Babalık* gazetesinin 12 Haziran 1339 tarihli nüshasında belirtildiğine göre fiyatı beş kuruştur. Günü geçmiş nüshalar, yirmi beş kuruştur. Abonelik şartları şu şekildedir: seneliği 1200, altı aylığı 680, üç aylığı ise 380 kuruştur. *Öğüt* gazetesinin aynı tarihli nüshasına ulaşılamamıştır. Fakat ulaşılabilen 29 Nisan 1339 tarihli nüshasında fiyatı, beş kuruştur. Abonelik şartları ise seneliği 950, altı aylığı 500, üç aylığı 260 kuruş olarak belirlenmiştir.

1.6. Tirajı ve Gelir Kaynakları

Millî Mücadele Konya'sında çıkan gazetelerin hiç birisinde günümüz basınında olduğu gibi baskı adedi bildirilmiyordu. *Halk* gazetesinde de böyle bir bilgiye rastlanmamıştır. Ancak Berkem, hatıratında, Mustafa Kemâl'in *"gazete nasıl gidiyor?"* sorusu üzerine gazetenin ekonomik sıkıntı içinde olduğunu bildirerek *"satışın masrafı korumadığı"* ve *"maddî fedakârlıklara katlanarak bunun devamını sağlamakta fayda görmediğini"* ifade etmiştir (1960: 166). Bu bilgiden gazetenin tirajının öngörülenin altında olduğu sonucuna varılabilmektedir. Berkem'in belirttiğine göre gazetenin üç bin lira tutarındaki sermayesi Mustafa Kemâl tarafından verilmiştir (1960: 149-151). Onun dışında günümüz basın organlarında olduğu gibi *Halk* gazetesinin de başlıca gelir kaynağı ilân ve reklâm gelirleridir. Zira yukarıda da ifade edildiği üzere satış, masrafı korumamaktadır. Dolayısıyla İlân ve reklâmdan elde edilen gelir, satıştan meydana gelen açığı kapattığı gibi gazetenin devamını da sağlamaktadır. İlân gelirlerini artırmak isteyen gazete, *"muhterem kari'lerimize"* başlığını taşıyan bir duyuruyla okuyucularına şöyle seslenmektedir: *"İlânât hususunda gazetemiz büyük tenzilât icra etmiştir. Vereceğiniz ilânların satırından beş kuruş alacağız. Mükerrerler için daha fazla tenzilât vardır. Umduğumuz rağbete maruz kalırsak Halk'ı yüz paraya da satabileceğiz"* (12 Haziran 1923, S: 1). Görüldüğü üzere gazete, ilân yoluyla gelirleri artırmayı amaçlamakta, böylelikle satış fiyatını yüzde elli oranında azaltarak tirajı yükseltmeyi hedeflemektedir. Bu ilân, gazetenin reklâm sayfasında dört sayı boyunca yayınlanmıştır.

2 . Teknik Yönü

2.1. Sayfa ve Sütun Ebadı

Halk gazetesi, iki yaprak ve dört sayfa olarak 54,6x38,5 boyutlarında yayınlanmıştır. Gazete, otuz sekizinci sayıdan itibaren yine aynı ebatlarda, fakat tek yaprak ve iki sayfa olarak yayınlanmıştır. Bu değişikliği *"Bir İ'tizar"* başlığı altında okuyucularına duyuran gazete, sebep olarak *"mürettiplerden ikisinin rahatsızlığını"* göstererek okuyuculardan *"özür"* dilemektedir (30 Temmuz 1923, S: 38). Beş sütun olarak yayınlanmaya başlanan gazete, yayınını bu şekilde sürdürmüştür. Reklâm

sayfası olan dördüncü sayfada kimi zaman sütun kuralının bozularak serbest davranıldığı görülmektedir.

2.2. Mizanpaj

Yazılı basın alanında, eldeki materyali bir düzen içerisinde, önemine göre sıralayarak ve belli bir estetik kazandırarak sayfalara aktarma işlemine mizanpaj ya da sayfa düzenlemesi adı verilmektedir (Taş, 1993: 63). Yirminci yüzyılın başlarına kadar gazetelerde sayfa düzenlerinde sade bir üslup tercih edilmiştir. Haberler, yukarıdan aşağıya ufak bir başlıkla sıralanarak haberin önemine göre resimlenmiş, okurların dikkatini çekme gibi bir endişe içerisinde olunmamıştır. Ancak, 1900 ile 1914 yılları arasında başlıklar büyültülerek daha canlı sayfa düzenleri yapılmaya başlanmış, gazetelerin birinci sayfalarında fotoğraf klişeleri de bu dönemde ortaya çıkmıştır. Sayfa düzenindeki değişiklikler 1920'den sonra hızla gelişmeye başlamış tekniğin ilerlemesi de daha çekici hale gelmesine imkân tanımıştır (Bülbül, 1997: 91).

Halk gazetesinin sayfa düzenlemesine gelince öncelikle sayfanın üst kısmına büyük ve kalın puntolarla *Halk* ismi yerleştirilmiştir. Başlık dönemin tekniği gereği klişedir. Başlığın hemen altında "*Her gün çıkar Türk gazetesidir*" ibaresi yer almaktadır. Başlığın sağ yanında gazeteye ait şu bilgiler yer almaktadır : *Sahibi ve Baş Muharriri: "Samizade Süreyya, Matbaa ve İdarehânesi: Konya Tramvay Caddesi'nde Maarif Evleri, Telgraf Adresi : Konya Halk. Umur-ı tahririye için Baş Muharrire, Umur-ı idare için İdare Müdüriyetine müracaat edilmelidir. Fiyatı beş kuruştur."* Sol tarafta bulunan bilgiler ise şöyledir: "*Müdir-i Mes'ulü : Müftü zade Tevfik. İştirâk Şerâiti : Seneliği bin, altı aylığı beş yüz elli kuruştur. Derc edilmeyen asar iade edilmez. İadesi matlub evrak için behemehal beş kuruşluk pul lef edilmelidir. Günü geçmiş nüshalar yirmi beş kuruştur.*" Başlığın altındaki çift çizgi arasında gazeteyle ilgili tarihsel bilgiler bulunmaktadır. Gazetenin çıktığı gün, başlığın alt kısmında iki küçük motif arasında verilmiştir. Bunun sağ yanında Hicri Takvim sol yanında ise Milâdi ve Rûmi Takvim bulunmaktadır. Dolayısıyla tarih, üç çeşit takvimle belirtilmiştir. Çizginin baş ve son kısımlarında ise gazetenin sayı ve yıl numaraları bulunmaktadır (12 Haziran 1923, S: 1).

Gazete, zamanın şartlarına göre ileri bir mizanpaj anlayışına sahiptir. Dönemin Konya gazetelerinden farklı olarak sayfalarında yaygın bir şekilde fotoğraf ve resim bulunduran gazete, önemli gördüğü gelişmeleri 10'uncu, 25 ve 26. sayılarda olduğu gibi manşetten duyurmuştur. İki ayrı puntoda düz yazı karakterinin kullanıldığı gazetede, farklı türdeki yazılar birbirinden, araya konan çizgiler veya küçük motiflerle ayrılmaktadır. Yazı başlıkları içerikten ayrı olarak iri puntolarla verilmiş ve araya konan şekillerle içerikten ayrılmıştır. Başlığın hemen altında yer alan alt başlıkların ise içerikle karışmasını önlemek amacıyla çoğu zaman işlemeli iki motif arasında verildiği görülmektedir. Mustafa Kemâl ve Halk Fırkası gibi gazetenin önem atfettiği konularla ilgili haberler ise, çoğunlukla her bir köşesinde ay ve yıldızın bulunduğu işlemeli çerçeve içinde verilmektedir.

Standart başlık yazılarının altında gazetenin günlük haber ve makalelerinin yer aldığı görülmektedir. Gazetenin tüm sayılarında bu haber ve makaleler beş sütun halinde verilmiştir. Fakat zaman zaman resim, fotoğraf vb. nedenlerle sütunlar bozulmuş, kimi zaman birleştirilmiştir. Gazetenin tüm sayılarında yukarıdan aşağı doğru çizilen sütunlar arası çizgiler varlığını korumuştur. Bu yönüyle *Halk* gazetesinde de dönemin Konya gazetelerinde olduğu gibi boyuna bir mizanpaj usulü uygulanmıştır denilebilir.

Gazetede yayınlanan haberler, birbirinden çoğu zaman üçgen şeklindeki üç yıldız veya bir çizgiyle ayrılmaktadır. Ayrı bir habere geçildiği böyle anlaşılıyordu. Gazetenin birinci sütunu baş makaleler için ayrılmıştır. Baş makalenin yer almadığı günlerde önemli gelişmeler yine bu sütundan veriliyordu. Baş makalenin dışında birinci sayfada seçimler ve Lozan barış görüşmeleri ile ilgili haberlerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. İkinci sayfada ise yine bu haberlerin detayları, mizah sütunu ve sayfanın alt kısmında tefrikalar yer almaktadır. Yine bir ve ikinci sayfalarda dış haberlerin de yoğunlukla işlendiği görülmektedir. Gazetenin üçüncü sayfası daha çok yerel haberlere ve edebi türdeki yazılara ayrılmıştır. Ekonomiyle ilgili haberlerle, gazetede yayınlanan ilânların bir bölümü de yine bu sayfada verilmektedir. Dördüncü sayfa ise ilân ve reklâm sayfası olmakla birlikte zaman zaman sayfanın alt bölümünde tefrikalar da neşredilmiştir.

Gazetenin mizanpajında dikkati çeken bir diğer husus da gazetede yer alan haber ve yazıların çeşitli başlıklar altında toplanarak ayrı sütunlar halinde verilmesidir. Bu sütunların başlıkları işlemeli bir çerçeve içine alınmış, kimi başlıkların yanına konulan konuyla ilgili resimler, başlığı tamamlayan önemli bir unsur olmuştur. Dahili Haberler, İntihâbât Haberleri, Mülhakât Ahvali, Dünya Şuunu, Garb Matbuatı, Gazetemizin Hususi Haberleri sütunları söz konusu sütunlardan en yaygın olanlarıdır. Bu bağlamda Dahili Haberler sütununda şehirde meydana gelen önemli olaylar, İntihâbat Haberleri sütununda seçimle ilgili gelişmeler, Mülhakât Ahvali sütununda ilçelerde meydana gelen önemli olaylar, Dünya Şuunu ve Garb Matbuatı sütunlarında yurt dışında meydana gelen önemli olaylar, Gazetemizin Hususi Haberleri sütununda da yoğunlukla iç ve dış politika alanındaki gelişmelerin verildiği görülmektedir. Bunların dışında gazetede yer alan diğer sütunlar ise şunlardır: şehirde meydana gelen asayiş ile ilgili haberlerin verildiği Zabıta Haberleri sütunu, Ankara, İstanbul, İzmir gibi önemli merkezlerde meydana gelen gelişmelerin değerlendirildiği mektuplar bölümü ki, bu bölümün adı mektubun gönderildiği yere göre değişmektedir: Ankara Mektupları, İstanbul Mektupları gibi. ülke içinden ve dışından telgrafla gelen haberlerin verildiği Gazetemizin Hususi Telgrafları sütunu, son dakika gelişmelerinin aktarıldığı Son Dakika sütunu[7], Lozan Barış Konferansı ile ilgili haberlerin verildiği Konferans Haberleri sütunu, belediye faaliyetlerinin verildiği Belediye Haberleri sütunu, ekonomik göstergelerin verildiği Piyasa sütunu ve spor haberlerinin verildiği Spor sütunu. Yine gazetede yer alan sosyo-kültürel konulara ilişkin yazılar da çeşitli sütunlarda verilmekteydi. Söz konusu sütunlardan en yaygın olanları şunlardır: Mektepliler Sütunu, Edebî Sütun, Kadınlık Sütunu, Müktebesat Sütunu, Açık sütun, İlmî Sütun, İctimaî Sütun ve mizah yazılarının yer aldığı Şaka Maka adlı mizah sütunu.

2.3. Fotoğraf ve Resim

Fotoğraf, resim ve desenlerin gazetelerin sayfa düzeninde önemli işlevleri vardır. Özellikle metinlerin inandırıcılık boyutuna önemli katkıda bulunurlar.

[7] Önemli gelişmelerin verildiği Son Dakika sütununun alışılmışın aksine daha çok ikinci ya da üçüncü sayfalarda yer aldığı görülmektedir (18 Haziran 1923, S: 6).

Okuyucu yönünden yazıdan daha çarpıcı olan bir görüntü okuyucuların dikkatini konuya yöneltmek açısından oldukça etkili bir öğe olarak kullanılmaktadır.

Çoğu zaman yazıdan daha fazla bir etkileme gücüne sahip olan fotoğraf, Türk basınında *Servet-i Fünun*'la birlikte gelişmiştir. Hatta *Servet-i Fünun*'un başarı nedenlerinden biri olarak iyi fotoğraf kullanımı gösterilmektedir. II. Abdülhamit döneminde, gazetelerde fotoğraf kullanımı özel bir izne bağlı iken II. Meşrutiyet döneminde tam bir özgürlük verilmiş ancak iyi kâğıt bulunamaması, gerekli olan kâğıt türünün oldukça pahalı olması gibi nedenlerden dolayı dönemin gazetelerinde güncel resmin başlaması zaman almıştır. Osmanlıdan Cumhuriyete geçişle birlikte fotoğrafçılık daha bilinçli bir şekilde ele alınmış ve genç Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni dünya görüşüne göre düzenlenmiştir (Gezgin, 1994: 23-26).

Bu anlayışın sergilendiği basın ürünlerimizden biri de II.TBMM seçimleri döneminde Konya'da yayınlanan *Halk* gazetesidir. Yukarıda da ifade edildiği üzere gazete, sayfalarında çok sayıda fotoğraf ve resim kullanmıştır. O dönem Konya'da klişecilik yoktur. Nitekim Önder'in belirttiğine göre Konya'da ilk klişehane 1932 yılında açılmıştır (Önder, 1949: 7). Berkem'in hatıratından öğrendiğimize göre gazete, bu ihtiyacını, Sedat Simavi tarafından verilen kullanılmış klişelerle karşılamaktadır (1960: 151). Gazetenin çok sayıda fotoğraf ve resim kullanmasının altında yalnızca içeriği zenginleştirme duygusu yatmamaktadır. Özellikle siyasal konulara ilişkin görsel malzemenin sunumunda amaç, gazetenin yayın politikasını tayin eden misyonun propagandasını yapmaktır. Şöyle ki, Mustafa Kemâl ve yakın çalışma arkadaşları ile ilgili resim ve fotoğraflar gazetede işlemeli ya da kalın çerçeveler içinde, diğerlerine nazaran büyük ebatlarda verilmiş, bunun için mizanpaj bölümünde de belirtildiği üzere sütunlar bozulmuş kimi zaman birleştirilmiştir. Özellikle o dönemde çoğunlukla görsel malzemeyi tanımlamak amaçlı kullanılan (Şeker, 2000: 123) fotoğraf altı yazılarında gazetenin yayın politikası daha da belirginleşmektedir. Örneğin gazetenin ilk sayısında yer alan ve büyük ebatta sayfa ortasına terleştirilen Mustafa Kemâl ve eşinin yer aldığı fotoğraf şu şekilde tanımlanmaktadır : "*İlk nüshamızı nam-ı bülendine ithaf ile müftehîr olduğumuz Gazi Paşa Hazretleri ile Muhterem Refikaları*" (12 Haziran 1923, S: 1). Yine gazetenin, Lozan Barış Anlaşmasının imzalanmasının ardından çıkan ilk nüshası olan 37. sayıda

yer alan, Mustafa Kemâl ve yakın çalışma arkadaşlarının bulunduğu, yaklaşık yarım sayfa büyüklüğündeki fotoğrafın altında şu ibare yer almaktadır: "*Bizi dikenli yollardan kurtararak sulha kavuşturan Muhterem Müncimiz Gazi Mustafa Kemâl Paşa Hazretleri*" (29 Temmuz 1923, S: 37). Gazete, Mustafa Kemâl ile ilgili fotoğrafları bu şekilde tanımlarken millet ve memlekete karşı hıyanetlikle suçladığı son Osmanlı Padişahı VI. Mehmet Vahdettin'in sayfanın üçüncü sütununda ve küçük ebatta yer alan resmi için şu ifadeleri kullanmaktadır : "*Kont (Burhanettin) namı altında el-yevm İtalya'da yaşayan Hain Vahdettin*" (17 Haziran 1923 S: 5). Aynı sayıda İsmet Paşa'nın fotoğrafı ise şu tabir kullanılmıştır : "*Millî ve meşru haklarımızı kiyaset ve celâdetle müdafaa eden İsmet Paşa Hazretleri*" (17 Haziran 1923, S: 5). Yine o dönemde Mustafa Kemâl'le arası açık olan (Berkem, 1960: 144) ve Konya'dan adaylığını koymuş olan (15 Haziran 1923, S: 4) Ali İhsan Paşa'nın fotoğrafı hakkında ise şu tanımlamayı yapmıştır: "*Divanı harb kararıyla el-yevm ma'zul bulunan Ali İhsan Paşa*" (15 Haziran 1923, S: 4).

II. BÖLÜM
ÇIKIŞ AMACI VE YAYIN POLİTİKASI

1. Çıkış Amacı ve Yayın Politikası

Lozan barış görüşmelerinin devam ettiği sırada Mustafa Kemâl Paşa, Anadolu'nun çeşitli bölgelerini kapsayan bir inceleme gezisine çıkmıştır (Güneş, 1991: 255). Batıya yaptığı geziden sonra bir de Adana, Mersin, Tarsus, Konya, Afyon, Kütahya gibi değişik bölgeleri gezerek çeşitli halk kesimleri ile görüşmeler yapar (Güneş,1987: 439). Bu gezinin amacı, askeri safhanın ardından yeni ve büyük bir aşamaya hazırlanmaktır onun için Mustafa Kemâl *"ulusun bütünlüğünden güç alacak taze bir kuvvete dayanma"* isteği duyar (Güneş, 1987: 439).

20-23 Mart 1923 tarihleri arasında gerçekleşen (Önder, 1998: 321) Konya gezisinde Süreyya Sami Berkem'le de görüşür ve Konya'daki gazetecilik faaliyetleri hakkında bilgi alır. Berkem hatıratında, görüşmeye ilişkin şu bilgileri vermektedir: *"Mustafa Kemâl Paşa, Konya'yı ziyaret ettiği sırada Babalık gazetesinden ayrılmıştım... Kendilerini hususi ziyaretimde benim niçin Babalık gazetesinden ayrıldığımı sordular. İzah ettim. İzahatımı dinledikten sonra 'şu halde siz başka bir gazete çıkarınız' buyurdular. Şaşırdığımı görünce de 'bir gazete kaça çıkar?' diye sordular. Kesin bir rakam vermenin zor olduğun söyledim. Dediler ki : 'ortalama bir şey tahmin edemez misiniz?' Dedim ki : 'gazeteden gazeteye fark var Paşam. Fakat şöyle güzelce bir taşra gazetesi zannedersem iki bin liraya çıkar'. Zile bastılar. İçeri giren Mahmut Bey'e, Hayati'ye*[8] *yaz da Süreyya Bey'e İki bin lira göndersin emrini verdiler"*(Berkem, 1960: 149-150). Yine Berkem'in belirttiğine göre Mustafa Kemâl, *"gazete işinden önce Konya ahvaline dair bazı sualler sormuş Refik Koraltan dahil Konya mebusları hakkında neler düşündüğünü öğrenmek istemiştir"*. Berkem Atatürk'ün bu sorularına *"açıkça sarahatle ve hiç çekinmeden"* cevap verdiğini belirtmektedir. Ardında gazete işi kararlaştırılır ve Mustafa Kemâl, Berkem'e; *"teşhislerinizde isabet var. Çıkaracağınız gazeteye bu istikameti veriniz. İleri bir*

[8] Hayati Bey o sıralar Atatürk'ün Özel Kalem Müdürüdür. Mahmut Bey ise sonradan Siirt Milletvekili olan ve *Ulus* ve *Millîyet* gazetelerinin başyazarı olan Mahmut Soydan'dır (Berkem, 1960: 149).

tarihte herhalde bir seçim olacak ve Büyük Millet Meclisi yenilenecektir. Seçimler esnasında da bu prensipler dairesinde hareket edersiniz." emrini vererek , gazetenin yayın politikasını da belirlemiş olur (1960: 150). Mustafa Kemâl Paşa, yurt gezilerini tamamladıktan sonra Bakanlar Kurulu ile bir toplantı yapmış toplantıya Meclis İkinci Başkanı Ali Fuat Paşa'yı da çağırmıştır. Toplantıda Meclisin yenilenmesi konusu görüşülmüştür (Güneş, 1987: 439-440). Nitekim 1 Nisan 1923 tarihinde Aydın mebusu Esat Efendi ve 120 arkadaşı; Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun Madde-i Müzeyyelesinin İlgâsı ve Tecdîd-i İntihâba dair 207 sayılı kanun teklifini Meclis'e verirler. Yapılan görüşmeler neticesinde seçime gidilmesi kabul edilir ve Birinci Büyük Millet Meclisi son toplantısını yaparak dağılır. Mustafa Kemâl Paşa, 8 Nisan 1923'te Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı sıfatıyla içinde Cumhuriyetin ilânı, Halifeliğin ilgası, Şer'iye Vekâletinin kaldırılması şapka giyilmesi gibi ileride yapılması plânlanan köklü değişikliklerin yer almadığı dokuz umdelik bir program yayınlamış ve aynı gün seçim çalışmalarını başlatarak Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyet'lerine seçimi kazanmaları için telgraflar göndermiştir (Gök, 1995: 7-8). Goloğlu'nun da belirttiğine göre Mustafa Kemâl Paşa, bu seçimlere büyük önem vermekte ve Cumhuriyet yolunun önemli bir aşaması saymaktadır (Goloğlu, 1971: 190-191). Nitekim Lozan barışını da yine bu meclisin onaylayacak olması, seçimlerin önemini daha da artırmaktadır. *Halk*'ın çıkışının altında yatan neden de budur. Zira seçim döneminde kamuoyunun istenilen biçimde oluşması amaçlanmaktadır ve bunun için en etkili kurum da basındır. Bu bağlamda *"Halk Partisi'nin bir organı"* (Berkem, 1960: 154) olan gazete de *"seçimlerin selâmetini temin etmekle"* görevlendirilmiştir (1960: 166) .

İlerleyen günlerde Osmanlı Bankası vasıtasıyla belirtilen para gelir. Ardından Cevdet Tahir'le[9] İstanbul'a giden Berkem, Sedat Simavi'nin de katkılarıyla matbaa malzemelerini temin etmeye çalışır. Yalnız gönderilen para yeterli gelmez. O zamanlar Millî Hükümetin İstanbul Murahhası olan Doktor Adnan Adıvar aracılığıyla Atatürk'ten bin lira daha ister ve kısa bir süre içinde gerekli olan her şey tamamlanarak Konya'ya dönülür. Derhal harekete geçilerek Server İskit'in de

[9] Adı geçen Cevdet Tahir (Arıkut) 1884 Konya doğumludur. Mecidiye Zade Mirimiran Tahir Paşa'nın oğludur. 1914 yılında İstanbul Yüksek Ticaret okulundan mezun olan Arıkut daha sonra Konya Ticaret Orta Mektebi Müdürlüğü de yapmıştır (Es, Büyük Konya Ansiklopedisi).

yardımıyla "*elbirliğiyle çalışarak, özenerek.. Anadolu'da o zamanâ kadar eşine rastlanmayan bir gazete*" çıkarılır (Berkem, 1960: 150-151).

Böyle bir ortamda yayın hayatına başlayan gazetenin ilk sayısında yer alan ve Başyazar Süreyya Sami Berkem tarafından kaleme alınan "*Başlangıç*"[10] adlı yazı, gazetenin çıkış amacını ve basın organlarının bir toplum için önemini ortaya koyduğu gibi, o dönemde basına yüklenen işlevlerin gazete tarafından özümsenmiş olduğunun da göstergesidir: "*Elinize aldığınız şu nüsha, inkılâb-ı mesu'diyemizin eseri tekâmülüdür. (Halk), nura, irfana şakâ-i tekâmüle doğru koşacaktır. Halka hâdim, nâfi olmak için hiçbir fedakârlıktan çekinmeyecektir. Fazla vaatlerde bulunmayacağız. 'En asarnâ tedlü aleynâ' yalnız şu kadar söylemekle iktifâ ederiz ki muhterem okuyucularımızın mazhar-ı rağbet ve teveccühleri olduğumuz nispetinde saha-i faaliyeti genişletecek vesait-i istihbâriyemizi tesvi edecek, daima tekâmüle doğru gideceğiz. Faideli yeniliklerde hayat vardır. 'İbkâen mâ kâne ala mâ kâne kaziyesine hiç değiliz. Bilakis bunun muzır, mühlik, fena olduğuna kaniyiz. Saadeti geride değil, ileride, daima ileride görüyoruz. Bu düstur, rehberimiz oldukça gazetemizin her gün biraz daha güzelleşeceğine, bir parça daha iyileşeceğine meniyet getirebiliriz. Yalnız şu kadar var ki: 'Marifet iltifata tabidir ve müşterisiz mal zâidir. Hakkımızda ne kadar çok iltifat gösterilirse, o iltifata müstahak olduğumuzu ispat için biz de elden gelen her fedakârlığı yapmaya çalışacağız. Her halde o yükün altında kalmayacağız. Tevfik Allah'tandır*" (12 Haziran 1923, S: 1).

2. Siyasal Gelişmelere Bakış Açısı

Gazetenin yayın hayatı yukarıda da belirtildiği üzere II.TBMM seçimleri ve Lozan barış görüşmelerine rastlamaktadır. Bundan dolayı, yayınlanan haber ve makalelerin önemli bir bölümü bu konularla ilgilidir. Bununla birlikte gazete, zaman zaman önem atfettiği gelişmelere de sütunlarında yer vermiştir. Rusya elçisinin itimatname takdimi nedeniyle düzenlenen törene geniş yer verilmesi bu duruma örnek gösterilebilir.

---

[10] Bu Makale için bkz : Ek-1

2.1. II.TBMM Seçimleriyle İlgili Yayınları

Gazetenin 52 günlük yayın hayatı, II.TBMM seçimleriyle ilgili yayınlar bakımından üç döneme ayrılabilir. Birinci dönemde gazete, iç siyasetle yakından ilgilenmiş, bir parti yayın organı konumunda olduğu için; haber ve yorumların çatısını Halk Fırkası'nı açıktan açığa destekleyen, muhaliflerini ise aynı oranda eleştiren bir çerçevede kurarak belirlenen yayın politikası çerçevesinde hareket etmiştir. İkinci dönemde ise gazete, adaylar konusunda parti idaresiyle ters düşer ve belirlenen aday listesini tasvip etmeyerek muhalif bir çizgiyi benimser. Kısa süreli bu dönemde gazete özellikle yayınladığı makalelerle tepkisini ortaya koymaya çalışır. Üçüncü dönemde ise, gazetenin siyasî konulara karşı aynı ilgiyi göstermediği ve daha çok dış politika konularına yöneldiği görülmektedir.

2.1.1. Gazete Parti Politikaları Doğrultusunda Hareket Ediyor

Gazetenin iç siyasetle yakından ilgilendiği bu dönemde, seçimle ilgili haber ve makaleler incelenerek gazetenin yayın politikası ortaya konmaya çalışılmıştır.

2.1.1.1. II.TBMM Seçimleriyle İlgili Haberler

Halk gazetesi ilk sayılarından itibaren çıkış amacına uygun olarak seçimle ilgili gelişmeleri yakından takibe başlamıştır. Bu bağlamda bir taraftan aday tespit çalışmaları, adaylıkları kesinleşen şahıslar gibi seçimin gidişatına ilişkin haberler verirken, diğer taraftan seçim sonuçlarını duyurmaya başlar. Dönemin resmi yayın organı konumunda olan *Hakimiyet-i Millîye* gazetesi gibi (Uyar, 1999: 71), Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Halk Fırkası tabirlerini birlikte kullanan gazete, Müdafaa-i Hukuk'un adaylarını desteklerken muhalif adaylardan hoşlanmaz. Örneğin Müdafaa-i Hukuk'a muhalif olarak İstanbul'dan adaylığını ilân etmiş olan Lütfü Fikri Bey hakkında şu ifadeleri kullanmaktadır: *"Şimdiye kadar mâlum olan namzetler meyanında Müdafaa-i Hukuk'a muhalif olarak çıkan yalnız bir kişi vardır ki o da namzetliğini İstanbul'dan vaz eylemiş olan Lütfü Fikri Bey'dir. Mümaileyhin mahiyeti burada Hakimiyet-i Millîye'ce layıkıyla izah edilmiş ve esasen İstanbul'da da pek az teveccüh görmüş olduğundan kendisinin intihâbatta muvaffak olacağı hiç zan olunmamaktadır"* (12 Haziran 1923, S: 1). Başka bir sayısında ise Lütfü Fikri

Bey'in milletvekilliği için neşrettiği beyannamenin basının *"şiddetli hücumlarına"* maruz kaldığı ve *"hücumların devam etmekte"* olduğu bildirilmektedir (27 Haziran 1923, S: 14).

Bu konuda gazetenin eleştiri oklarına hedef olan bir diğer isim Konya'dan adaylığını ilân etmiş olan Ali İhsan Paşa'dır. Gazetenin Ali İhsan Paşa ile ilgili tutumunun nedeni yalnızca adaylık meselesi değildir. Berkem'in hatıratında belirttiği üzere Paşa'nın Mustafa Kemâl'le arası açıktır. Mustafa Kemâl bir Adana ziyaretinde (14 Mart 1923), yol üstünde bulunan Konya'ya da uğrar. Karşılamada Ali İhsan Paşa da vardır. Fakat Mustafa Kemâl, Ali İhsan Paşa ile ilgilenmez ve *"elini sıkmadan"* geçer. O sıralar Konya Türk Ocağı Reisi olan Berkem durumun farkına vararak *"Gazinin Ali İhsan Paşa'ya çok kızgın olduğunu"* anlar.

Mustafa Kemâl Adana, dönüşünde tekrar Konya'ya uğramıştır. Mustafa Kemâl şerefine Türk Ocağı'nda bir toplantı düzenlenir. Toplantı öncesinde Berkem, Ali İhsan Paşa'nın Türk Ocağı'nda asılı bulunan resminin indirilmesi aksi takdirde Mustafa Kemâl'in çok kızacağı konusunda uyarılmıştır. Ali İhsan Paşa hatıratında belirttiği üzere Konya Mebusu Refik Bey ve *Yeni Gün* gazetesi muharrirlerinden İsmail Habib Bey söz konusu resmi görünce Konya Türk Ocağı Reisi Samizâde Süreyya Bey'e biri şu tavsiyede bulunur *"Siz madem ki Mustafa Kemâl Paşa'dan ocağa bir yardım parası istemek niyetindesiniz. Şu halde onun hoşuna gitmeyecek şeyler yapmayınız.Mustafa Kemâl Paşa ile Ali İhsan Paşa arasında bir soğukluk var. Onun resmini burada asılı görürse belki canı sıkılır; hoşuna gitmez; onun için Ali İhsan Paşanın fotoğrafını oradan kaldırınız."* Bu uyarı üzerine resim hemen indirilir. Toplantıya *"davetiye gönderilmediği halde"*[11] Ali İhsan Paşa'da gelmiştir. Ertesi gün Berkem'le görüşen Mustafa Kemâl, Ali İhsan Paşa'nın Türk Ocağı'na üye olduğunu öğrenince üyeliğinin iptal edilmesini ister ve bu isteği hemen yerine getirilir (Berkem, 1960: 142-147 ; Sabis, 1993: 314). İşte bu nedenlerden dolayı gazete, Ali İhsan Paşa'ya karşı mesafelidir. Seçimlerde aday olmasını tasvip etmez. Ali İhsan Paşa'nın Konya'dan adaylığını ilân etmesi üzerine *Yeni Gün* gazetesinin konuyla ilgili yazmış olduğu eleştiri yazısını aynen yayınlar. Söz konusu yazıda Ali İhsan

[11] Ali İhsan Paşa Hatıratında toplantıya davetli olduklarını belirtmektedir. Bkz: Ali İhsan Sabis, 1993, *İstiklâl Harbi ve Gizli Cihetleri*, 6.cilt, s.307-314, Nehir Yayınları, İstanbul.

Paşa'nın Konya gazetelerine bir mektup göndererek *"lehinde telkinatta bulunulması"* ve *"kendisinden daha liyakatli olmayan"* diğer adaylara oy verilmemesini istediği belirtilmiş ve cevaben *"Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Konya Mebusluğu'na Namzetliğini vaz edeceği zevat kendisinden elbette daha liyakatlidir... Bu hakikatle beraber şu da bir hakikattir ki Ali İhsan Paşa, Divan-ı Harb'ce cereyan eden muhakemesi neticesinde mücrimiyeti tahakkuk etmiş bir sabık kumandandır."* denilerek Paşa, ihtiraskârane davranmakla suçlanmıştır (15 Haziran 1923, S: 4). Gazete, daha sonradan Ali İhsan Paşa'nın kendilerine, Konya gazetelerine yazıldığı tarzda bir mektup göndermediğini *"namzetlikten bahis, mahrem hususi mektuplar mevzu bahis ise bunlar da su-i te'vil ve tahrife uğramıştır."* dediğini belirtmektedir. Bu mektuba *"uzunca bir fikra"* ile cevap vermek isteyen gazete *"intihâbat propagandası"* sayılacağı endişesiyle bunu seçim sonrasına erteler (27 Haziran 1923, S: 14). Gazete, her ne kadar seçim propagandası endişesi taşıyorsa da bu durum gazetenin yayın politikasının daha da belirginleştiğini göstermektedir.

Seçimlerin gidişatı hakkında okuyucularına sık sık bilgiler veren gazete, Konya'da müntehib-i sâni[12] seçimlerinin başladığını ve 25 Haziran'a kadar biteceğini duyurduktan sonra kendi gözlemlerine de yer verir : *İcra ettiğimiz tahkikata ve vasıl olduğumuz neticeye nazaran Konya ve mülhakâtının umumiyetle "Halk" Fırkası namzetlerine şiddetle intizar etmekte oldukları anlaşılmıştır. Şimdiden diyebiliriz ki Konya Livası bu fırkanın haricinde hiçbir ferde rey vermeyecektir. Fırka haricinde münferiden hareket etmek isteyen bazı zevatın bu hakikat karşısında tasavvurlarından vazgeçerek ilân-ı keyfiyet eyleyecekleri mevsukan haber alınmıştır"* (12 Haziran 1923, S: 1).

Aynı anlayış "mülhakât" muhabirlerinin haberlerine de yansır. Gazetenin Ilgın, Ereğli, Karaman, Akşehir gibi merkezlerde bulunan muhabirleri, seçim sürecine ilişkin yorumlarını göndermiş oldukları mektuplar aracılığıyla gazeteye iletirler: *"Karaman: 15 – (Muhabir-i Mahsusamızdan) İntihâb hazırlıkları bitmek üzeredir. Yakında intihâbat başlayacak. Netice-i intihâbta kimin daha fazla rey kazanacağını kestiremem. Bildiğim ve kestirebildiğim bir şey varsa o da yine*

[12] Müntehib-i sani yani ikinci seçmen, milletvekillerini seçecek olan seçmenlerdir. Bunlar her mahalle ya da köyde bulunan halktan her iki yüz seçmen (erkek nüfus) için bir ikinci seçmen olarak seçiliyor, onlar da kazalarda toplanarak milletvekillerini seçiyordu (Güneş, 1987: 259).

Karaman müntehîb-i sânileri reylerini doğrudan doğruya, Büyük Halaskârımız Gazi Mustafa Kemâl Paşa Hazretleri'nin efkarına aşık ve sadık, mesaisinde şerik bir mücahit, bir vatanperver olan zata, yalnız o zata verecek ve bununla hem vazife-i vataniye ve vicdaniyesini ve hem de büyük halaskârına borçlu bulunduğu şükran ve mehmedetini ifa etmiş olacaktır" (17 Haziran 1339, S: 5).

Benzer ifadeler Sami Reşat imzalı Akşehir mektubunda da görülmektedir. *"Akşehir: 22 – (Muhabir-i Mahsusamızdan) Halkımız mücahidât-ı aleyhimtâne ve mesai-i hudapesendâne ile milletimizi zillet-i esaretten, memleketimizi kâbus-u muzyıkadan kurtaran münci-i muazzam ile rüfeka-yı muhteremesinin, âtiyen mülk ve milletimizi ilim ve fen, maarif ve Kemâlât, ticaret ve iktisadiyat sahasında da vayedar-ı tealâ ve inkişaf edecek, kudret-i ilmiye ve meziyet-i ulviyelerine, kanaat-ı kâmile ve iman-ı tam perverde eylemekte; akide-i siyasîye ve mahiyet-i ahlâkıyesi meçhul kimselere ita-yı rey etmenin mehazir ve mehalikini tamamen müdrik bulunmakta olduğundan netice-i intihâbın Müdafaa-i Hukuk lehinde olacağını söylemek zaiddir"* (25 Haziran 1923, S: 12).

Muhabirin, mektubunda muhalif adayları siyasî ve ahlâkî noktada meçhul kimseler olarak tanımlaması ilginçtir. Her ne kadar *"Mülhakât muhabirleri istiyoruz"* başlığıyla verilen bir ilânda, Muhabirlerin *"cereyan-ı ahval ve hadisatta bîtarafane"* (15 Haziran 1923, S: 4) davranmaları şart koşulmuşsa da, gazetenin tarafsızlık ilkesinin, siyasal konuları kapsamadığı yalnızca gündelik birtakım olaylar için geçerli olduğu görülmektedir. İlçe muhabirlerinden gelen mektuplarda Müdafaa-i Hukuk'un diğer faaliyetlerine de yer verilir. Örneğin Akşehir'den gelen bir mektupta, yağmursuzluktan dolayı zahire mevcudunun azaldığı ve fiyatların yarı yarıya artmakta olduğu bildirilerek Müdafaa-i Hukuk Heyeti'nin bu durum karşısında *"ihtiyac-ı memleketi tehvîn, men-i ihtikârı temin için"* diğer kazalardan müsait fiyatlarda buğday alımı geçekleştirdiği duyurularak bu faaliyetten dolayı teşekkür edilmektedir (12 Haziran 1923, S: 1).

Gazete, Konya seçimlerinin yanı sıra diğer seçim çevreleriyle de yakından ilgilenir. Önemli gördüğü gelişmeleri, yayın politikasıyla da örtüştürerek okuyucularına sunar: *"Gazi Paşa Hazretleri Afyonluları tebrik ediyor. Mebus intihâbatında bu kere rüşt ve kabiliyetini pek yüksek derecede ispata muvaffak olan*

Afyonkarahisar halkına Gazi Paşa Hazretleri Müdafaa-i Hukuk vasıtasıyla atideki telgrafnameyi keşide buyurmuşlardır." (15 Haziran 1923, S: 4). Üçüncü sayfanın orta sütununda yer alan haberde, Gazi Paşa Hazretleri ibaresi, büyük puntolarla verilerek telgraf metninin bulunduğu bölüm işlemeli çerçeve içine alınmıştır. *"Müdafaa-i Hukuk'a Sadakat"* başlığıyla birinci sayfanın birinci sütununda verilen diğer bir haberde, Gazi Paşa İlçesi Müdafaa-i Hukuk Riyaseti ile Antalya'daki bir takım resmî kuruluşların Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Mustafa Kemâl'e çekmiş oldukları bağlılık telgrafı yayınlanır (17 Haziran 1923, S: 5).

Ankara ve İstanbul gibi önemli merkezlerdeki gelişmeler ise, burada bulunan muhabirler aracılığıyla takip edilmektedir. Gazetenin söz konusu merkezlerdeki muhabirleri, diğer haberlerin yanı sıra özellikle seçimle ilgili önemli gördükleri gelişmeleri, gönderdikleri mektuplar vasıtasıyla gazeteye iletirler. Özellikle İstanbul muhabiri aracılığıyla gelen haberler, Konya seçimleri öncesinde kamuoyunun istenilen yönde oluşmasını sağlamak bakımından önemlidir. Söz konusu haberlerle İstanbul'daki olumlu hava, Konya'ya taşınmak istenmektedir: *İstanbul: 20 – (Muhabir-i Mahsusamızdan) İstanbul'da müntehîb-i sâni intihâbatı hitama ermek üzeredir. Her tarafta Müdafaa-i Hukuk müntehîb-i sâni namzetleri ittifakla intihâb edilmişlerdir. Bugün İstanbul, intihâbât bayramını tezahürat-ı fevkalâde ile tes'id eyledi. Kara ve denizde binlerce halk büyük bir cûş ve galeyan içinde idi... Mebus intihâbâtına 26 Haziran'da başlanması kuvvetle memuldür. İstanbul halkı bu intihâbda hakikaten müttehid bir kitle olarak hareket etti. Reyler pek serbest ve tabii verildi. Sandık başlarına gelenler memleketi kurtaranların namzetlerine rey vermeyi bir vazife-i vataniye bildiler."* (24 Haziran 1923, S: 11).

Benzer ifadeler müntehîb-i sâni seçim sonuçlarının duyurulduğu *"İntihâbat Bayramı"* başlıklı haberde de görülmektedir : *"Siyasî mücâdeleden müttehid bir kitle halinde muzaffer çıkan İstanbul halkı, intihâbât bayramını şimdiye kadar misli görülmeyen merasim ve tezahürat ile idrak ve tes'idde devam ediyor. İstanbullular Müdafaa-i Hukuk'un irae ettiği müntehîb-i sâni namzetlerine bütün şuûbat ve menatık-ı intihâbiyede ittifakla rey vererek şükran borcunu eda ettiler. İstanbul dört günden beri büyük sürûr içinde. Her tarafta asar-ı şadüman meşhud ! istanbul'da Müdafaa-i Hukuk'un İstanbul namzetleri neşr ve ilân edildi. Halk bu listeyi hürmetle*

karşıladı. Bu listenin ittifakla mebus intihâb edileceğine şüphe yoktur" (28 Haziran 1923, S: 15).

Seçimlerde Müdafaa-i Hukuk Grubu namzetlerini desteklemekle yükümlü (Berkem, 1960: 156) gazete, Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun aday listelerini yayınlayarak mebus adaylarını halka tanıtır (*Halk,* S: 6, 8, 13). Aynı zamanda Müdafaa-i Hukuk Namzetlerinin bağlı bulunduğu umdeleri de yayınlayarak halkı, Müdafaa-i Hukuk adaylarına oy vermeye çağırır: *"Memleketimize ve milletimize müfîd olmak faydalı olmak istiyorsanız reylerinizi yalnız ve yalnız Müdafaa-i Hukuk Grubu namzetlerine veriniz."* Söz konusu umdeler yukarıda da belirtildiği üzere Mustafa Kemâl tarafından 8 Nisan 1923'te Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı sıfatıyla yayınlanan ve içinde Cumhuriyetin ilânı, Halifeliğin ilgası, Şer'iye Vekâletinin kaldırılması, şapka giyilmesi gibi ileride yapılması plânlanan köklü değişikliklerin yer almadığı dokuz maddeden oluşan bir programdır. *"Umdelerimiz"* başlığı altında ve her bir köşesinde ay ve yıldızın bulunduğu işlemeli bir çerçeve içinde verilen programın[13] içeriği şu şekildedir:

"1. Hakimiyet bilâ kayd ü şart milletindir.

2. Bir Teşrînisâni kararımız lâ-yüteğayyer düsturdur.

3. Memlekette emniyet ve asayişin sağlanması en mühim vazifedir.

4. Mahkemelerimizde adaletin seri'an tevzîi temin edilecektir.

5. Salâh-ı iktisadımız temin edilecektir.

6. Halkın vazife-i askeriye müddeti tenkis edilecektir.

7. İhtiyat zâbitlerinin istikbâli temin, ma'lûlin-i askeriyye, mutekâıdîn ve eytam ve aramil, akder edilecektir.

8. Memûrîn meselesi tespit ve ikbâl halk umurunun azamî suratle intacı temin edilecektir.

---

[13] Programın gazetede veriliş biçimi için bkz: Ek-5.

9. Harap yerlerimiz suratle imar edilecektir.

Sulh nokta-i nazarımız: Millî, iktisâdî, idârî istiklâlimiz behemehal temil edilecektir" (19 Haziran 1923, S: 3).

Seçim dönemi boyunca gazetenin değişik sayılarında yayınlanmaya devam eden bu program, dönemin Konya gazetelerinden *Babalık*'ta da yayınlanmıştır. Gazetenin 15 Haziran 1339 tarihli 1222 ve 20 Haziran 1339 tarihli 1226. sayılarında yayınlanan programın *"Umdeler"* başlığı altında verildiği görülmektedir.

Bir taraftan da seçim sonuçlarını duyurmaya devam eden gazete, Müdafaa-i Hukuk'un kazandığı yerlerde -Bozkır seçimleri örneğinde olduğu gibi- ilgili seçim çevresini tebrik eder: *"Bozkır'da yapılan müntehîb-i sâni intihâbâtında Müdafaa-i Hukuk namzetleri kazanmıştır. Bozkırlıları tebrik ederiz"* (17 Haziran 1923, S: 5). Seçim sonuçlarını, *"Halk Fırkası'nın ilk zaferi."*, *"Cümlesinde Halk Fırkası Namzetleri Kazanmıştır."*, *"Her yerde Halk Fırkası kazanıyor."*, *"Müdafaa-i Hukuk namzetleri müttefikan intihâb edilmiştir."* (*Halk*, S: 1, 6, 14, 22) gibi ifadelerle duyuran gazete, muhalif adaylarla ilgili sonuçları verirken üslubunu değiştirir: *"Afyonkarahisar Mebusluğuna namzetliğini vaz etmiş olan Ali İhsan Paşa ancak iki rey alabilmiştir"* (18 Haziran 1923, S: 6). İstanbul seçimlerinde alınan galibiyet ise şu sözlerle duyurulmaktadır: *"İstanbul'da müntehîb-i sâni intihâbâtı dün hitama ermiş ve halk Müdafaa-i Hukuk'un gösterdiği namzetlere ittifakla rey vermiştir. Sandıkların devair-i belediyeye nakil ve teslimi ve reylerin tasnifi münasebetiyle icra edilen merasim ve tezahürat İstanbul halkının, Müdafaa-i Hukuk umdelerine sadık olduğunu tamamıyla ispat etmiştir. İstanbul bir haftadan beri intihâbât bayramını semt semt tesi'd ediyor. Son defa Beyoğlu'nda icra edilen tezahürat bize İstanbulluların memleketin büyük halâskârı ile rüfeka-i mücahidesine muhabbet ve merbutiyetini bir kere daha ilân ve izhar etti. İstanbul'da yaşayan her Türk'e sorduğunuz zaman alacağınız cevap şu kısa ama sevimli sözdür: Yurdumuzu kurtaranlar kalbimizdedir!"* (1 Temmuz 1923, S: 17).

Seçimlerin yaklaşması üzerine bu konudaki çalışmalarına hız veren gazete, Konya seçimlerinin yapıldığı gün önemli bir röportaj yayınlar. Röportaj, İstanbul'da Veled Çelebi Efendi ile yapılmıştır. Veled Çelebi Efendi, Mevlânâ

Dergâhı Postnişinlerinden olup Konya için manevî bir saygınlığı olan etkili bir şahsiyettir[14]. Gazete söz konusu röportajı bir gün öncesinden okuyucularına duyurur: *"İstanbul muhabirimizin Veled Çelebi Efendi ile muhtelif mevzular hakkındaki mülakatını okuyunuz."* (3 Temmuz 1923, S: 18). Diğer konuların yanı sıra seçimle ilgili değerlendirmelerin de yer aldığı röportajda Veled Çelebi Efendi, İstanbul seçimleriyle ilgili şu yorumu yapmaktadır: *"Bu tezahürat hükümet-i Millîyemize karşı İstanbul halkının ihlâs ve ihtisasının bir şekl-i suretidir. Asıl bunun pek kıymettar bir cihet-i manevisi vardır ki o da tasnif-i ara neticesinde her semt ahâlisinin bilâ istisna Müdafaa-i Hukuk namzetlerine rey vermesidir. Hükümet ve idare edenlerin sine-i iftiharlarını kabartan en yüksek bir hediye-i Millîye de ancak budur. Onların en büyük tefahürleri hilâf ve şekaktan ari olarak kendilerine milletin yekpare irtibat ve itaatleridir. Bu irtibat ve itimatta millet ne derece musib ise, memleketin münci-i azamı üç yüz milyon Müslümanın mahbub-u muhteşemi Gaziü'l guzât be- medeni Mustafa Kemâl Paşa Hazretleri o rütbe, o ittihat ve istinada erzandır"* (4 Temmuz 1923, S: 20). İki bölüm halinde yayınlanan röportajın ikinci bölümü ise, seçimden sonra çıkan 22. sayıda yayınlanmıştır.

2.1.1.2. II.TBMM Seçimleriyle İlgili Makaleler

Gazete verdiği haberlerin yanı sıra yayınladığı makalelerle de tavrını açıkça ortaya koyar. Birinci sayfanın ilk sütununda yer alan makalelerin tamamı başyazar Süreyya Sami Berkem tarafından yazılmıştır. Gazetenin çıkış amacını ortaya koyan *"Başlangıç"* adlı makaleden sonra ele alınan ilk konu 2 Aralık 1922 tarihinde meclise verilen bir önerge ile ilgilidir. Bu önergeye göre, TBMM'ye üye seçilebilmek için Türkiye'nin bugünkü hudutları içindeki yerler halkından olmak ve seçim çevresinde yeni gelenlerin ise en az beş yıl oturmuş olmaları gereklidir. Mustafa Kemâl'in şahsını hedef aldığı açıkça anlaşılanbu önergeye (Tural, 2000:

[14] Veled Çelebi (İZBUDAK)1868 Konya doğumludur. Konya'da Meanîye kadar okuduktan sonra İstanbul'da çok değişik hoca ve müderrislerden ders alır. 1910 da Sultan Mehmet Reşat tarafından Asitane-i Mevlânâ Postnişinliğine tayin edilir. I. Dünya Savaşı'nın başlarında "Cihad-ı Mukaddes" i destekleyerek kurduğu Mevlevi Gönüllü Alayı'nın başında ve özel elbiseleri içinde Şam'a gider. Mevlevilerin lideri olarak Mehmet Veled imzası ile Kapitülasyonların kaldırılışını kutlar. Bu tavırda Millî duyarlılığın yanı sıra İttihat ve Terakki'nin hakim olduğu resmî devlet politikasına açık destek verme de bulunmaktadır. 9 yıl kaldığı postnişinlikten İstanbul'a çağrılarak azledilir. Bir vesile ile Millî Mücadeleye katılmak için Antalya'ya çıkarak oradan Ankara'ya gelir. TBMM'ne Kastamonu Milletvekili olarak giren Veled Çelebi, bundan sonra 7. devreye kadar milletvekilliği yapar (Arabacı, 1998: 174).

395-396) gazete *"Kundakçılık"* başlığıyla yayınladığı bir makaleyle sert tepki gösterir: *" Menfaatleri her nasılsa haleldâr olmuş bazı kundakçılar 'millet birliğini' bozmak, araya yerlilik, yabancılık gibi menfur bir kundak sokarak milleti tefrikaya düşürmek istiyorlar. Bunların zanlarınca eğer siz meselâ Konya Vilâyetinde doğmamış iseniz, bu hududun haricinde bir yerde mütevellit iseniz sizin için hakk-ı hayat yoktur. Çünkü, onların tabirini kullanayım, beşiğiniz bu diyarda sallanmamıştır. Vatanını, memleketini sever, hadisâtı yüksek bir nazarla secide-i mu'yar eder aklı başında hiçbir kimse tasavvur eyleyemem ki böyle hatalı içtihatlara mesağ versin... Demek bir Sivaslı kalkıp Erzurum'a gidecek olsa bu nazariyeye göre hiçbir iş göremeyecek öyle mi? Yerlilik yabancılık ne demektir?... Yerlilik yabancılık silâhını kullananlara dikkat ediniz: mutlaka göreceksiniz ki bu gizli silâhı isti'male yeltenen ve karşısındakinin safvetinden istifadeye kalkışan adam bir takım şahsi ihtiraslar peşinde koşmaktadır. Onda safvetten, samimiyetten, vatana, memlekete muhabbetten eser bulamazsınız."* (13 Haziran 1923, S: 2).

Gazete, *"İntihâbât Arifesinde"*[15] başlığını taşıyan bir makaleyle de niçin Halk Fırkasına oy verilmesi gerektiğini izah eder: *"İntihâbât arefesinde bulunuyoruz. Seydişehir ile Kadınhanı müntehîb-i sâni intihâbâtı hitama erdi. Pek yakında merkezle beraber bütün Mülhakât aynı neticeye vasıl olacaktır. Şimdi herkesin düşüncesi reylerin kime verileceği keyfiyetidir. Bunu düşünmekte hepimizin hakkı vardır. Öyle ya gelecek meclis pek muazzam işler karşısında bulunacak, aynı zamanda milletin hayat ve mematıyla alâkadâr bir çok meselenin hüsn-ü tesviyesine memur olacaktır... Bu kadar nazik ve mühim meselelerin hallinde amil olacak zevatı intihâb, itiraf etmeli ki insanı derin derin düşündürecek mahiyettedir. Her şeyde muktedâbihimiz olan Gazi Paşa Hazretlerinin Halk Fırkası tarafından gösterilecek namzetlere rey verecek olursak düşüncelerimiz, tereddütlerimiz, vicdanî mesuliyetlerimiz tehaffüf eder. Memleketimiz için fesih bir ufk-u saadet açan, meşkuk, karanlık vaziyetimizi tenvir ve tavzih eyleyen bu inkılâba Gazi Paşa'nın yol açtığını içimizde bilmeyen yoktur. Büyük Gazinin bize gösterdiği bu yol: necat, felâh, saadet şehrahidir. Azim ile, sebat ile bu rehâkâr yolu ta nihayete kadar takip etmeliyiz ki saadet bizim için mukadder olsun"* (14 Haziran 1923, S: 3).

---

[15] Bu makale için bkz: Ek-2

Gazete *"İntibah"* başlığıyla yayınladığı bir makaleyle de, "Delibaş" hadisesine vurgu yaparak gerek merkezde gerekse Mülhakâtta yapılan müntehîb-i sâni seçimlerinin *"Halk Fırkası'nın zaferiyle"* neticelenmesini bu olaydan ders çıkartıldığı şeklinde yorumlar. Bilindiği üzere Delibaş Hadisesi Millî Mücadele döneminde Konya'da meydana gelmiştir. Söz konusu hadisede Vali Haydar Bey'in desteğiyle Kuva-yı Millîye adına Çumra, Karaman, Karapınar havalisinden asker toplamakla görevlendirilen Delibaş Mehmet Ağa adında Alibeyhüyüklü bir şahıs, etrafına topladığı kimselerle 3 Ekim 1920 tarihinde Konya'yı basmış ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Konya Heyet-i Merkeziyesi Reisi Sivaslı Ali Kemâli Efendi'yi şehit etmiştir (Önder, 1954: 59-64). Konya öğretmenlerinin yüz akı durumundaki değerli bilgin Ali Kemâli'nin şehit edildiği, eğitim-öğretim dahil sosyal hayatın felce uğradığı bu olayın olumsuz etkileri, bir çok sahada uzun süre kendini hissettirir. Millî Mücadele'yi zaafa uğratmak isteyen dış güçlerin çabaları da dikkate alınarak ayrıca incelenmesi gereken isyan olayına Konya içinden fiilen aktif bir şekilde katılım pek olmamıştır (Arabacı, 1991: 10). Gazeteye göre bu *"isyan"* hadisesinden sonra Konya *"mazinin meş'um hatırasını ebediyen silmek için cihad-ı mukaddeste en büyük rolü ifa etmiş Yunan sürülerini denize döken millî ordumuzun iaşesini ve vesait-i nakliyesini en büyük mikyasta temine çalışmış ve muvaffak olmuştur"* (18 Haziran 1923, S: 6) .Yukarıda da belirtildiği üzere gazete, Konya seçimlerinde alınan neticelerin de bu olayla irtibatlı olduğunu düşünmektedir. Nitekim bunu *"intibahın hayırlı asârı"* yani bir uyanış olarak değerlendirerek, *"halkın rüştüne ve kiyaset-i siyasîsine"* bir delil olarak göstermektedir.

Seçimlerin yaklaşması üzerine tavrını iyice netleştiren gazete, açıktan açığa propaganda faaliyetlerine başlar. Samizâde Süreyya imzasıyla yazılan "*Halk Fırkası*" başlıklı makalede[16] Halk Fırkası'nın açıkça desteklendiği görülmektedir: "*Halk Fırkası ne Hürriyet ve İtilâf ve ne de İttihat ve Terakki'ye hiç benzemez. Aralarında en edna bir vech-i münasabet bile yoktur. Diğerleri milleti ikiye ayırdı. Paşamızın fırkası ise, bütün milleti bir emel, bir gaye bir umde etrafına topluyor: Halâs-ı katî... Samimiyet ve nezaketi en büyük eseriyle nümâyân olan bu kurtuluş hamlesinde millet el ele vererek büyük gazimizin Halk Fırkası'nın etrafında toplandığı içindir ki âtîmizden emin olabiliriz. Halk Fırkası (şu veya bu zümrenin*

malı değil) bütün milletin dahil olduğu bir camiadır. Bu vahdetin idamesinde hayat, nur, saadet vardır. Vahdet ihlâl edildiği gün inhilâl baş gösterir. Fırkamızı daha doğrusu mukaddes vahdetimizi ne kadar tersîn edersek o derece kazanırız. Tefrikadan elhazer" (25 Haziran 1923, S: 12).

Gazete *"Nâmahal Bir Endişe"* başlığıyla yayınladığı diğer bir makalesiyle aday tespiti konusunda okuyucularının zihninde oluşan tereddütleri gidermeye çalışır. Bir okuyucunun bu yöndeki endişesini yersiz bularak gösterilecek adayların *"inkılâbın yüksek mânâsını idrakten aciz, malumat ve dirayeti mahdut fakat halk nazarında intihâb kabiliyetini haiz kimseler"* olmayacağını, *"Gazi Paşa Hazretleri"* tarafından şimdiye kadar tayin edilen adayların çoğunun mecliste bulunması arzu edilen kimseler olduğunu belirtir (26 Haziran 1923, S: 26). Gazete bu tespiti yaptıktan sonra Konya namzetlerinin bu hususlar dikkate alınarak tayin edileceği yönündeki beklentisini de dile getirmektedir: *"Konya namzetleri de diğer mahallerde olduğu gibi, her halde inkılâbımızın ve asr-ı ihtiyacatımızın en dakik noktalarına kadar nüfuz ve hulûl etmiş, memleketin vazıyetine pek yakından vakıf, ilmen ve irfanen sahib-i ihata, lekesiz bir maziye malik, müştak-ı teceddüd kimseler olacaktır"* (26 Haziran 1923, S: 26). Söz konusu makaleden, okuyucudan ziyade gazetenin bu yönde bir endişeye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim ileride de belirtileceği üzere gazete, belirlenen adayları tasvip etmeyerek muhalefet etme yoluna gitmiştir.

Gazete, seçimle ilgili tartışmalarla da yakından ilgilenmiş parti aleyhine gördüğü bu tartışmaları yayınladığı *"İntikal Devresi"* başlığını taşıyan bir makaleyle cevaplandırmıştır. Ona göre, özellikle seçim sistemi etrafında yoğunlaşan bu tartışmaları, aralarında Hüseyin Cahit ve Lütfü Fikri Bey'lerin de bulunduğu seçimlerde mebus adayı olarak gösterilmemiş kimseler çıkarmaktadır: *"Halk Fırkası tarafından namzet gösterilmeyenler yahut gösterilmek imkânına ihtimal vermeyenler, saika-i hırs ile vadi-i tenkîde sapıyorlar. Bu vaziyette bulunanlarla bazen görüşüyorum. Bunlara göre intihâbatta namzetlik usulü olmamalı imiş! Halk kimi isterse onu intihap etmeli imiş! Hatta bunlardan bazıları daha da ileri giderek iki dereceli intihâb usulüne bile itiraz ediyorlar... Eğer bu küskün zevatın fikrine uyar da*

[16] Bu makale için bkz : Ek: 4

namzetlik usulünü kaldırır ve intihâbâtı bilâ kayd ü şart halkın arzusuna terk eylersek nasıl bir vaziyete maruz kalacağımızı hiç düşünmüyorlar mı? Seviye-i fikriyemiz yüksek değil ki intihâb edeceğimiz vekillerin evsafını bilâ irşad-ı sıhhat üzere tayin edelim." (28 Haziran 1923, S: 15). Gazete her ne kadar *"Halk"* adını taşıyorsa da halk iradesinin kayıtsız şartsız ortaya çıkmasını, kritik bir devreden geçildiği savıyla, istememektedir. Bu bağlamda halk iradesinden beklenen, daha çok önüne sunulanı tasdik ve benimsemedir.

Gazetede, seçimle ilgili olarak bu dönem içinde ele alınabilecek son makale *"İntihâbâtın Ahlâk-ı Tesiratı"* başlıklı makaledir. "Ebu Hürrem" imzasıyla yayınlanan ve seçim atmosferiyle ilgili değerlendirmeleri içeren bu makalede, listede yer almak için birbirleriyle rekabet eden adayların psikolojik tahlilleri yapılarak sergilenen olumsuz davranışlar alaylı bir dille ele alınmıştır : *"İntihâbat mevsimi ruhâniyat mütehassısları için kıymettar olduğu kadar, zengin ve meraklı bir mevzu olmaya değer. İntihâbla alâkadar her fert bu devrede son derece faal ve müteharrik bir tehyic-i ruhiye içindedir.bütün havas-ı ruhiye mevsim-i intihâbda hal-i faaliyete geçiyor. Şeytanât, hile, tezvir, yalan, riya, tabasbus, izhar-ı hulûs ibzar-ı adavet, teyid-i sadakât, isbat-ı cibilliyet, vatanperverlikte müsabaka, şekl-i hükümete sadakatte mübalağa hasılı bir çok garip ve acip tezahürat-ı ruhiye vasi bir saha-i tecelli gösteriyor...Hülasa bu mevsimde mizaçlarda bukalemun asa bir tel'in, tarz-ı rüyette şayan-ı hayret bir ihtilâf, halet-i ruhiyede azami bir tehyic meşhuddur"* (29 Haziran 1923, S: 16).

2.1.2. Yayın Politikasında Değişiklik: Parti Politikasına Muhalefet

Bu dönemde gazete, yukarıda da belirtildiği üzere adaylar konusunda parti idaresiyle ters düşmüş ve belirlenen aday listesini tasvip etmeyerek muhalif bir çizgiyi benimsemiştir. Zira seçimlerin başladığı günden beri Konya mebus adayları için yapılan tahminler ve *"ötede beride dolaşan rivayetler"* adayların muhafazakâr kesim arasından seçileceği yönünde bir takım şüphelere yol açmaktadır. Nitekim eski mebuslardan Refik Koraltan ve Kâzım Hüsnü Bey'lerin seçimi idare etmek için Konya'ya gelmiş olmaları bu ihtimali daha da kuvvetlendirmektedir. Berkem, bu durumdan rahatsızdır. Zira Adana dönüşünde Mustafa Kemâl'le görüşme esnasında bu şahıslar hakkındaki menfi görüşlerini açıklamış, Mustafa Kemâl de bu görüşlerin

isabetli olduğunu söyleyerek gazetenin bu prensipler dairesinde hareket etmesini istemiştir. Berkem, adaylar hakkındaki bu söylentilerden bahisle bir mektup yazarak durumu Mustafa Kemâl'e bildirir. Zira Mustafa Kemâl'in verdiği *"direktiflerle"* ortada dolaşan rivayetler birbiriyle çelişmektedir. Mustafa Kemâl, valiliğe gönderdiği telgrafta Berkem'le *"teşrik-i mesai"* edilmesini ister. Ancak Berkem olayların sorumlusu olarak gördüğü bu şahıslarla (Refik Koraltan ve Kâzım Hüsnü Bey'ler) görüşmek istemez ve tüm taleplerini geri çevirir. *"Siyasî makaleler yazacak, seçimler hakkında fikirler mütalaalar yürütecek, bu gibi hallerde mutad olan yazılar yazacak yerde Japonya'da nasıl pirinç ekildiğinden Brezilya'da kahve zeriyatından"* bahseder[17]. İlerleyen günlerde adaylar belli olmuş ve aday listesi bir telgrafla vilâyete bildirilmiştir. Alınan duyumları doğrular nitelikteki liste Berkem'de büyük bir hayal kırıklığı meydana getirir. Zira Mustafa Kemâl'le yapılan görüşmede Delibaş Vakasının baş tahrikçisi olarak nitelendirilen ve Mustafa Kemâl'in Berkem'i haklı bularak *"bir daha mebus olmasını istemem"* dediği şahıs da listede ismi olanlar arasındadır. Dönemin Konya Valisi Kâzım Bey, Berkem'i vilâyete davet ederek *"listedeki namzetleri methüsena eden"* bir makale yazmasını ister. Berkem, *"faydalı olmadığına kani bulunduğum bir şeyi ben nasıl methederim? İkiyüzlülük mü yapmamı istiyorsunuz?"* diyerek bu isteği geri çevirir. Berkem hatıratında gelişmeleri şöyle belirtmektedir: *"Vali fena halde bozulmuştu fakat ben de fena halde sinirlenmiştim. İdarehaneye gittiğim zaman arkadaşım Server İskit'le Mes'ul Müdürümüz eski Konya Mebuslarından Müftüzâde Tevfik Bey merhum beni beyhude teskine çalıştılar. Tevfik Bey yaşlı ve tecrübeli bir zattı. Beni teskine çalıştıktan sonra dedi ki: Peki, şimdi bir yazı yazmayacak mısınız? Ne yazısı Tevfik Bey? Ben kanaatimin tersine yazı yazacak adam mıyım? Fakat unutmayın ki gazete bir parti gazetesidir. Namzetler de partinin namzetleri! Onları desteklemek mecburiyetindeyiz."* Bu sözler üzerine Berkem *"vicdanım başka türlü söylerken kalemimin başka türlü yazmasına nasıl müsaade edebilirim?"* diyerek teklifi geri çevirir. Fakat Tevfik Bey'in belirttiği gibi gazete, bir parti gazetesi olarak namzetleri desteklemek mecburiyetindedir. Orta yol bulunmuştur. Makaleyi kendi imzası altında Mes'ul Müdür Müftü Zade Tevfik Bey yazacaktır. Fakat Tevfik Bey makale yazma konusunda tecrübesizdir. Durumun farkına varan Berkem, *"en iyisi ben*

[17] Bkz : Ek-6.

söyleyeyim, sen yaz. Sonra da imzanı koy olsun bitsin" diyerek makaleyi yazdırır (Berkem, 1960: 152-172).

Söz konusu yazı Müftüzâde Tevfik imzasyla yayınlanır. Makalede[18] *"halaskâr-ı a'zamımızın, sevgili Gazimizin bu babdaki isabetleri her türlü takdirin fevkindedir"* denilerek milletvekili adayları halka tanıtılmıştır (1 Temmuz 1923, S: 17). Bu durumu içine sindiremeyen Berkem, bu yazıdan iki gün sonra kendi imzası altında yayınladığı *"Faziletin Mânâsı"* adlı makaleyle eleştirilerini artık gazete sütunlarına taşımıştır. Berkem'in tabiriyle *"Millî Mücadele seneleri içinde yazılmış olan ilk tenkit yazısı"* (1960: 157) olan makaleyi konunun önemine binaen aynen vermek istiyoruz:

" Garb devletleri tarafından hakkımızda verilen hükm-ü idamı nakz ve iptal için dört seneden beri hudâpesendâne bir tecellüd ile çalıştık ve çarpıştık. Mücâhedemizin ulvî manâsını – içinde bulunduğumuz için- belki hakkıyla takdir edemeyiz. Nasılk ki:

Münferit vasıta-i rüyet iken
Göremez kendisini dide bile

Fakat harice kulağımızı verip etrafı dinleyecek olursak anlayacağız ki bize şimdi pek tabii görünen harekâtımızın mânâsı havsalamızın istiabından fazla büyüktür, muazzamdır. Tecellüdümüz, azim ve sebatımız, mertlik ve asaletimiz cihanın takdiratına mazhar oldu. Baş kumandanından en aciz bir nefere kadar arae ettiğimiz manzara-i vahdet gıbtalarla karşılandı, seza-yı tahsin görüldü. Verilen idam hükmünü iptal eden ve bize feyizli ve pür ümit bir ufk-u istikbâl açan şüphesiz bu millî vahdettir.

O meşum hükmün iptalinden sonra, şimdi ne yapmalı nasıl hareket etmeliyiz ki ati bizim olsun, ileride ölüm endişeleri kalmasın, o korkulu rüyaları bir daha görmeyelim? İtikadımca fazileti teşvik etmekten başka çare yoktur. Düşüncelerimi izah edeyim: İnkılâbı idare eyleyecek eşhası seçerken gayet ihtiyatkâr olmaklığımız lâzımdır. Hileyi, sahtekârlığı, tabasbus ve riyayı kendisi için umde ittihaz edenlere bütün devair-i devlet ebediyen mesdud kalmalıdır. Hatır için söz söyleyenler, hoşa gittiği için medhiyât vadisine koşanlar, külâh kapmak üzere riyaya başvuranlar, siyaha beyaz , beyaza siyah diyenler hiçbir yerde, hususi veya resmi hiçbir mahfelde müruy-u kabul bulmamalıdır. Bilakis doğru özlü, doğru sözlü insanlara, faziletin timsali olan bu nevi kimselere karşı teşvik ve tergip gösterilmelidir. Kemiyetin ne ehemmiyeti var? En ziyade dikkate almaklığımız icap eden cihet, keyfiyettir. Binaen aleyh teşkil olunacak zümrenin kemiyetine değil keyfiyetine bakılmalıdır. Büyük Gazimiz meydana çıktığı zaman etrafında kaç kişi vardı? Bidayette kendi eserine tebhit edenlerin adedi acaba ne kadardı? Öyle iken o, bütün bir cihan-ı husumete karşı ilân-ı harp etti. Çünkü samimî

[18] Bu makale için bkz : Ek-3

bir surette kani idi ki tuttuğu yol reha, necat, saadet yoludur. İşte fazilet neticede böyle galip olur. Bazı ahvalde mecburiyet elveriyor da seciyesizliklerini, ahlâksızlıklarını, faziletsizliklerini ilmel yakın bildiğimiz kimselerin etrafımızda dolaşmalarına hatta mevki sahibi olmalarına göz yumuyoruz. Bu müsamaha acaba doğru mudur? Benim ictihadıma göre katiyen doğru değildir. O adam belki zekidir, işgüzardır, hatta ilmen ve irfanen de sahib-i behredir. Fakat ne olursa olsun madem ki seciyesine güvenilmez, ahlâkına itimat edilmez, ipi ile kuyuya inilmez; Karun mertebesinde zengin Eflâtun kadar zeki, Aristo derecesinde arif ve fatin olsa ona kupkuru bir merhaba bile demek itikadımca cinayettir.

İttihat ve Terakki Hükümeti'nin umdeleri ne kadar parlaktı. İlk defa Millîyetperverliği şu memlekette tamim eden inkâr olunamaz ki bu cemiyetti. Meşrutiyetin ilânına kadar Türklüğümüzle iftihar edemezdik. Ruhlarımız gittikçe kozmopolitleşiyordu. Millîyeti tahkirde o kadar ileri gitmiştik ki Vâsıf-ı Enderûnî bile saraydan yetişmiş olmasına ve bu milletin nan ve nimetiyle büyümüş bulunmasına rağmen:

Ünsiyet-i Etraki bana eyleme teklif
Ben ehl-i tabiattanım ey şuh, o hödüktür.

Gibi hezeyanlar savurmayı bir şeref ad eylemişti. İşte İttihat ve Terakki, milletimize karşı olan bu lâkaydiyi bu laubaliliği giderdi. Gençliği teşvik ve tergip etti. Başlanılan inkılâbın o vakitte mânâsı büyüktü. Fakat şayân-ı eseftir ki adam seçmekte İttihat ve Terakki'nin irtikap eylediği hatalar, işlerin mihver-i matluptan çıkmasına ve memleketin şu hale gelmesine sebeb oldu.

Düşünen başlara lâtma-i tenkil,
Sırıtan dişlere hep lokma-i enam!

Siyasetine germi veren "İttihat ve Terakki" nihayet bu sakim yolun surah-ı felâketi içinde gömülüp kaldı. Ne kendisine hayır etti ve ne de istikbâl için kalpleri ümitlerle çırpınan vatanın müştak nur ve irfan evladını tatmin eyleyebildi. "İttihat ve Terakki" eğer adam seçmekte fazla ihtimamkâr olsaydı, fazl ve fazilete ahlâk ve seciyeye daha ziyade mevki verseydi hiç o akıbete uğrar mıydı? Tarih kayıt eder ki Roma İmparatoru "Jul Sezar" hayatına hatime çekmek için üzerine hücum edenler meyanında, adi bir esir olarak sarayına alıp büyüttüğü ve en yüksek mevkilere getirdiği meşhur Brütüs' ü gördüğü zaman gözlerine inanamayarak: Vay Brütüs, sende mi? Hitab-ı ıtab âmiziyle izhar-ı hayret etmiştir. Bana sorarsanız kabahat esir "Brütüs" ten ziyade o muazzam Kayserdedir ki kullandığı adamın mahiyetine ve ahlâkına nüfuz edememiştir.

Maziden aldığımız derslerle hataların tekerrüründen sakınacağımızı pek tabii buluyorum. Bundan sonra fazl ve fazilete ahlâk-ı haseneye büyük bir mevki verelim. Doğruyu söyleyenden, içi, dışı bir olandan, memleketi sevenden hiç korkmayalım. Bilâkis mertlik ve fazilet ibraz edenleri teşvik, ahlâksız, riyakâr ve mutabasbıs olanları yanımızdan tebid eyleyelim. Ta ki testiyi kıranla suyu getiren bir olmasın ve ta ki fazilet zemimete, doğruluk eğriliğe, hüsn-ü hulk su-i ahlâka galebe çalsın. Benim samimi kanaatimce bizim saadetimiz bu mukaddes galebeye bağlıdır" (3 Temmuz 1923, S: 19).

Berkem'in deyimiyle kendi hayatında *"bir dönüm noktası"* teşkil eden bu makale, *"mebus namzetleri ve onların temsil ettiği gerilik taraftarları"* tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Mustafa Kemâl'e bir telgraf çekilerek, bunun *"parti disiplinine aykırı olduğu"*, *"yüksek parti idaresine ders vermek gibi büyük bir küstahlık olduğu"* makaleden de bölümler nakletmek suretiyle bildirilmiştir. Böyle bir ortamda gazetecilik mesleğini uzun süre devam ettiremeyeceğini anlayan Berkem, gazetenin, 13 Temmuz 1923 tarihli 28. sayısında da duyurulduğu üzere, *"verilmiş kati bir kararla"* Ankara'ya hareket eder. Mustafa Kemâl'le görüşerek affını isteyecektir (1960: 161- 164). Berkem'in Ankara'daki görüşmeleri ve gelişen olaylar gazetenin kapanış süreci bölümünde ayrıntılı olarak belirtilecektir.

2.1.3. Gazete Siyasal Konulara Aynı İlgiyi Göstermiyor

Bu dönemde gazetenin siyasî gelişmelere ilgisiz kaldığı ve daha çok dış politika konularına ağırlık verdiği görülmektedir. Bu dönem, gazetenin 5 Temmuz 1923 tarihli 21. sayısından başlayarak kapanışına kadar devam eder. Yukarıda verilen bilgilerin de ışığı altında Bu gelişmeye iki önemli etkenin yol açtığı sonucuna varılabilmektedir. Bunlardan birincisi gazetenin 21. sayısında yayınlanan *"Dünkü İntihâb"* başlıklı makalede belirtildiği gibi Konya seçimlerinin sona ermesi ve seçimlerin arzu edilen biçimde sonuçlanmış olmasıdır: *"Dün Sanayi Mektebi konferans salonunda toplanan müntehîb-i sâniler Gazi Paşa Hazretleri tarafından Halk Fırkası namına namzet ilân edilen zevat-ı muhteremeyi mebus intihâb etmekle rüşt-ü siyasîye pek yüksek bir numune göstermişlerdir. Kendilerini can ve gönülden tebrik ederiz... Konya ahalisi geçmişten çok dersler aldı. Kendisine doğru yol ile eğri yolu gösterenlerin kimler olduğunu pek iyi anladı. Felâh ve necatın nerede bulunduğunu tamamen takdir etti. İşte onun içindir ki dünkü manzara-i vahdet ve tesanüdü o yüksek rüşt-ü siyasîyeyi gösterdi"* (5 Temmuz 1923, S: 21). Nitekim bu durum, Berkem tarafından gazetenin kapanışına da gerekçe olarak gösterilecektir. İkinci etken ise gazetenin adaylar konusunda parti idaresiyle yaşadığı sorunlardır. Zira belirlenen adaylar konusunda gazetenin sergilediği muhalefet yukarı da da belirtildiği üzere yüksek parti idaresine karşı bir küstahlık olarak değerlendirilmiş ve durum bir telgrafla Mustafa Kemâl'e bildirilmiştir. Bu baskılar neticesinde gazete, siyasal konulara karşı kayıtsız kalır ve ağırlığı dış politika ile ilgili konulara verir.

Öyle ki gazete de yer alan siyasî haber ve yazıların oranı önemli ölçüde azalmış yalnızca seçim sonuçları ve Halk Fırkası ile ilgili önemli gelişmelere değinilmiştir. Bunlar arasında Halk Fırkası'nın kuruluş çalışmaları önemli yer tutar: *"Büyük Millet Meclisi'nin küşâdını müteakip Birinci Müdafaa-i Hukuk Grubu Halk Fırkası'na istihale edecektir. Her tarafta Halk Fırkası'nın şubeleri küşad edilecek ve her tarafa murahhas mesuller gönderilecektir"* (12 Temmuz 1923, S: 27).

Bu dönemde, seçimle ilgili yorumlar yerini istatistiki bilgilere ve yeni Meclis'ten beklentilere bırakır. 34. sayıda yer alan bir haberde Toplam milletvekili sayısı, kesin sonuç alınan seçim çevreleri, nüfus miktarı, en fazla milletvekili çıkaran bölgeler, toplam seçmen sayısı ve çıkarılan milletvekillerinin illere göre dağılımı konularını içeren istatistiki bilgiler verilmektedir. Bunlardan nufusa ilişkin istatistik bilgileri şöyledir: Kayıtlı nüfus istatistiklerine göre 62 seçim çevresinde 5.473.891 erkek nüfus bulunmaktadır. Bunun genel nüfusa oranı ise %47 dir. Geri kalan %53'lük oranın kadın nüfusuna ait olduğu düşünüldüğünde toplam nüfusun 12 – 13 milyona yaklaşmaktığı görülmektedir (20 Temmuz 1923, S: 34).

"Bugünün Derdi" başlıklı makale ise yeni Meclisten beklentileri dile getirir. Bu bağlamda yazar ülkenin içinde bulunduğu en önemli sorunun *"açlık ve hastalık"* olduğunu belirtir. Yeni Meclisin öncelikle bu soruna çözüm bulması gerekmektedir. Bunun yanında *"Vatan bize lâzımsa vatana da memur; sahib-i seciye, sahib-i ahlâk, sahib-i irfan memur lazımdır. Aç karnına neşr-i ulviyat eden bir beşer makinesi tasavvur etmek imkânı yoktur. Senelerce tahsil-i ulum ve fünun eden anasır-ı fikriyemiz atiden nâ- ümittir"* (15 Temmuz, 1923, S: 29) sözleriyle de kamu çalışanlarının sorunları dile getirilmeye çalışılmıştır.

3. Lozan Barış Görüşmeleri Hakkındaki Yayınları

Gazete, yayınladığı haberlerle görüşmelerin gidişatı ile ilgili olarak okuyucularını sürekli bilgilendirmektedir. Bunda kamuoyunun bu konudaki haberlere olan ihtiyacı da önemli rol oynar. Görüşmeleri İstanbul ve Ankara'da bulunan muhabirleri aracılığıyla takip eden gazete, başta İstanbul basını olmak üzere yabancı basında çıkan konuyla ilgili haberlere de geniş yer verir. Konuyla ilgili haberler verilirken, uzun süren savaş döneminden sonra tüm umutlarını konferanstan

çıkacak neticeye bağlamış olan Türk Halkını ümitsizliğe sevk etmekten kaçınıldığı bu doğrultuda daha çok olumlu haberlerin ön plâna çıkartıldığı görülmektedir: "*İstanbul: 11 – (Muhabir-i Mahsusamızdan) Lozan'dan gelen haberler gayet müsaittir. Müttefiklerden bazılarının müşkülât ihdası hususunda göstermekte oldukları maharete (!) rağmen sulhun imzası pek karip bulunduğuna İstanbul mehâfilince muhakkak nazarıyla bakılmaktadır. Mevsuk bir menbaadan istihsal ettiğim haberlere nazaran en çok müşkülü'l- hal telâkki olunan kuponlar meselesinde menafi-i Millîyemize ve iktisâdiyemize muvafık bir tarz-ı hal bulunmak üzeredir*" (12 Haziran 1339, S: 1). Benzer ifadeler gazetenin diğer sayılarında da görülmektedir. Bunun için gazetenin konuyla ilgili spot başlıklarına bakmak yeterli olacaktır: "*Kati Neticeler Arefesindeyiz*", "*Konferans Mehâfili Nikbîn*", "*Konferans Hakkında İyi Haberler*", "*Sulhe Doğru Gidiyoruz*", "*Artık Şerefli Sulhe Kavuşuyoruz*" gibi (Halk , S: 2, 7, 8, 33). Bu konuyla ilgili olarak, konferansa üye ülke temsilcilerinin olumlu beyanatlarına da yer verilmiştir : "*Kürzon Sulhten Emin: Lord: Şark Vazıyetinin tehditkârâne olmadığını ve sulhun Lozan'da muhakkak akd edileceğini Daily mail gazetesine beyan etmiştir*" (12 Haziran 1923, S: 1).

Gazete özellikle borçlar, İstanbul'un tahliyesi ve imtiyazlar gibi önemli konular üzerinde yoğunlaşan tartışmalara[19] da katılır. "Mesail-i muğlaka" olarak da adlandırılan bu konular üzerindeki görüşmelerin uzaması, gazetenin tutumunu gittikçe sertleştirmektedir: "*Savsaklama Siyaseti Daha Devam Edecek Mi?*" başlığıyla verilen bir haberde "*Müttefiklerin muallakta bulunan mesail hakkında kati bir karar ittihaz etmeyerek işleri sürüncemede bırakması Heyet-i Murahhasamızı son derece bizâr eylemektedir*" ifadelerine yer verilmiştir (1 Temmuz 1923, S: 17). Müttefik devletlerin bu konudaki karşı suçlamasını ise "*Yavuz hırsız hikâyesine güzel bir örnek*" şeklinde nitelendirir (6 Temmuz 1923, S : 22).

İnönü'nün hatıratında belirttiği üzere, bunlar arasında konferansı daha ziyade meşgul eden konu Osmanlı borçlarının nasıl ödeneceği meselesidir. Bu konudaki anlaşmazlık ise ödenilecek senelik borcun "*hangi para ile ödeneceği*" noktasındadır. I.Dünya Savaşından sonra para değerleri değiştiği için müttefik

[19] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: MERAY L. Seha (Çev), 2001, *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul ; BİLSEL M. Cemil, 1998 , *Lozan I-II*, Sosyal Yayınları, İstanbul.

devletler borcun altın olarak ödenmesini istemektedirler. Bu ise 91 milyonluk borcun 600 Milyon liraya çıkması anlamına gelmektedir. Türk heyetinin buna itiraz etmesi ise görüşmeleri uzatmakta hatta zaman zaman kesilme noktasına getirmektedir (İnönü, 1987: 142-144). Gazete, Samizade Süreyya imzasıyla yayınlanan bir makaleyle meselenin sürüncemede bırakılmasına tepki gösterir: "*Faizlerin suret-i tesviyesi kadar konferansı bu rütbe-i asabiyetle işgal eden bir mesele tahattur edemiyoruz. Meğer her şeyin esası para imiş! Müttefikler bu meselede son dakikaya kadar ısrar etmekle mahiyetlerini tamamen izhar eylemiş oldular. Şimdiye kadar arada ihtilâf ve nokta-i nazar farkını mucip bir çok mesâil zuhur etti. Az çok temerrüd ve münakaşadan sonra bunlar için bir tarz-ı tesviye bulunabildi ve hepsi de halledildi. Fakat Kuponlar meselesinde öyle bi-insafâne ve anüdane davrandılar ki Müttefiklerin her şeyden ziyade maddî hırs ile gözlerinin karardığına bundan daha canlı delil olur mu?*" (19 Haziran 1923, S: 7).

"*Kuponlar Meselesinde Nokta-i Nazarımız*" başlıklı bir haberde ise Hükümetin bu konudaki politikasına vurgu yapılarak bunun dışında hiçbir çözüm yolunun kabul edilmeyeceği bildirilmiştir: " *Düyûnât faizlerinin altın olarak tesviyesi hususunda müttefikin murahhaslarının ısrarı üzerine vazıyette vehamet husule geldiği hatta konferansın akamete düçar olacak raddelerde bulunduğu malumdur. İktisaden ileride bizi elim bir vaziyete ilka edecek olan bu suret-i tesviye hükümetimizce katiyen reddedilmiş ve müttefiklerin ısrarı halinde Heyet-i Murahhasa'mızın derhal Lozan'ı terk etmesi bildirilmiştir*" (13 Haziran 1923, S: 2). Gazete, bu mesele ile ilgili olarak Türk ve Fransız heyetleri arasındaki anlaşmazlıktan dolayı (İnönü, 1987: 144) Fransa karşıtı bir yayın politikası takip eder. Zira Osmanlı borçları sorunu çok sayıda devleti ilgilendirmekle birlikte bu konu en çok Fransa'yla ilişkilerde gündeme gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin tahvil satmak suretiyle en çok borçlandığı ülke Fransa'dır (Gönlübol ve Sar, 1987: 18-25). Gazete Fransa'ya olan tepkisini manşete taşır; " *Bir türlü halledilemeyen kuponlar meselesinden dolayı yoksa konferans yeni bir çıkmaza mı saptı? Kuponlar meselesinde bulunan son çare-i hal Fransızların itirazına uğramakta berdevamdır. Fransızların hüsn-ü niyetten çok uzak bulunan şu hareketi karşısında İsmet Paşa Hazretleri müttefikîn hükümetlerinden istenilen talimatın vüruduna kadar murahhaslarla teması suret-i katiyede kat' etmiştir*" (22 Haziran 1923, S: 10).

Manşetin hemen altında büyük puntolarla verilen *"General Pelle Sözünden Rücu Mu Ediyor?"* başlıklı bir haberde ise Fransız baş murahhası General Pelle tutarsız davranmakla suçlanmaktadır. *"Evvelce şekl-i hali kendisi teklif ettiği halde, şimdi ustalıkla işin içinden sıyrılmak istiyor"* manşet aracılığıyla dile getirilen bu tepki, Samizâde Süreyya imzasıyla yayınlanan bir makale ile sürdürülmektedir: *"Galip-mağlup vazıyeti yok ki bize istedikleri şekli kabul ettirsinler! Biz hüsn-ü niyetimizi ibraz için vuzıa galibiyetimizi de gözetmeyerek sırf bir an evvel neticeye varmak emeliyle şimdiye kadar bütün mesâilde itilâfperverâne hareket ettik. Hüsnü niyetimiz düşmanlarımızca da mükerreren tasdik ve tahsin olundu. Öyle iken bize yapılan muameleden dolayı müteessif ve müteesir olmamak kabil değildir. Son hadiseyi ele alalım: Duyûn-u Umumiye faizlerinin altın olarak tediyesini bittabi' kabul edemezdik. Buna nasıl muvafakat gösterebilirdik ki milletin bütçesiyle kabil-i tezvin değildir? Her sene 35 milyon lira tediyesine bu fakir milletin hazinesi nasıl tahammül etsin? Buna maddeten de imkân yoktur. Eğer iktisadî esareti kabul ediyor idiysek niçin dört seneden beri harp sahalarında çarpışıp durduk."* (22 Haziran 1923, S: 10).

Bir sonraki sayıda yayınlanan *"Sulh Niçin Gecikiyor?"* başlıklı bir makaleyle de Fransızların konferansın başından bu yana *"sulhu tehdit ve ta'vik"* ettikleri belirtilerek *"İktisadî meselelerin müzakeresinde gösterdikleri lüzumsuz inatlar ve mütemadi meselelerde aldıklar tavırlar"* Fransa ve onu destekleyen müttefiklerin Türkiye'nin kendileriyle eşit muameleye tabi tutulmasını istemedikleri şeklinde yorumlanmıştır (24 Haziran 1923, S: 11). Konuyla ilgili olarak yabancı gazetelerin yorumlarına da yer verilmiştir. Bunlar arasında özellikle İngiliz gazetelerinin Fransa aleyhindeki yorumları önemlidir. Örneğin 23. sayıda yer alan *"Sulhün Gecikmesinden Kim Mesul?"* başlıklı haberin alt başlığında *"Daily Mail gazetesi bütün mesuliyeti Fransızlara atf ediyor"* denilerek söz konusu gazetenin konuyla ilgili yorumu aktarılmaktadır: *Londra'da münteşir Daily Mail gazetesi şimdiye kadar sulhun akd edilememesi esbabını uzun uzadıya tetkik ederken bu hususta Türklerin itilâfperverâne hareketine mukabil Fransızlar tarafından her gün yeni bir müşkül ihdas olunarak sulhe varılamadığını eğer mesuliyet terettüp etmesi lâzım geliyorsa bu mesuliyetin her günden ziyade Fransız Hükümetiyle Fransız Heyet-i Murahhasası'na ait olması icab eylediğini yazıyor"* (8 Temmuz 1923, S: 23).

Gazete söz konusu meselenin *"Muaheden ihraç edileceğini"* duyurduktan sonra (3 Temmuz 1923, S: 19) bu konuda varılan mutabakatı bir son dakika gelişmesi olarak manşetten duyurmuştur: "*Karilerimize müjde: Sulh suret-i katiyede tekarrürr etti. Kuponlar Meselesi muahededen tefrik olundu. Muahedenin Büyük Millet Meclisi tarafından tasdikini müteakip İstanbul ve Boğazlar altı hafta zarfında tahliye edilecektir...*" (10 Temmuz 1923, S: 25). Manşetten verilen bu haber Samizâde Süreyya İmzasıyla yayınlanan *"Sulh Olacak mı?"* başlıklı bir makaleyle de desteklenmiştir: *"El cevap – behemehal olacak. Olmamasına imkân olmadığı için olacak. Farz edelim ki sulh olmadı. Şu halde harp mi edilecek ? Harbi kim edecek ve niçin? Aylardan beri devam eden müzakereler neticesinde hal ve kabulünde itilâf olan en canlı noktalar kısmen bizim fedakârlıklarımız kısmen de öteki tarafın müsâadekârlığı sayesinde hal olundu. Geriye yalnız Kuponlar Meselesi kaldı bu mesele ise yalnız bizimle Fransa'yı alâkadar ediyordu. İngiltere'nin yahut İtalya'nın kuponlarla hiçbir alâkası yoktu. Binaenaleyh müttehit cephe husule getirmek bizi icbara kadar varmak ademü'l- imkân idi. Teklifâtımızı kabul etmeyip harbe karar vermek herkesin harcı değildir. Çünkü harp asker ile, para ile, fedakârlık ihtiyarıyla olur. Buna ise Fransa'nın vaziyeti hiç mi hiç müsait değildir. Binaenaleyh biz sulhun bu hafta içinde behemehal akd olunacağına kaniyiz"* (10 Temmuz 1923, S: 25). Bunu takip eden ve renkli baskıyla çıkan 26. sayıda ise anlaşmanın 17 Temmuz'da imzalanacağı duyurulmaktadır: "*Ayın on yedisinde muahedenâme resmen imza edilecek ve bunu müteakip heyet-i murahhasamız memleketimize avdet edecek...*" (11 Temmuz 1923, S: 26). Aynı sayıda barışı simgeleyen bir kadın resmiyle oval bir çerçeve içinde iki sütun birleştirerek verilen Mustafa Kemâl'in resimleri dikkat çekicidir. Resmin altında yer alan *"Millî Mücadele'mizde önümüze düşerek bizi nihayet halâs ve raha sahiline getiren Büyük Müncimiz Gazi Mustafa Kemâl Paşa Hazretleri"* ifadesiyle Mustafa Kemâl'e duyulan şükran dile getirilmeye çalışılmıştır. Ancak görüşmelerin uzaması gazetenin bu haberinin gerçekleşmemesine neden olmuştur.

Gazete, İmtiyazlar meselesi ilgili olarak "*İmtiyazlar Meselesindeki Nokta-i Nazarımız"* başlıklı bir haberinde Hükümetin bu konuya yaklaşımının Bu konunun Lozan'da müzakere edilemeyeceği yönünde olduğunu belirterek bu konuda geri adım atılmayacağını vurgulamıştır (22 Haziran 1923, S: 10). İnönü ise, hatıratında

konuyla ilgili şu bilgileri vermektedir: *"Harp yıllarında Türkiye'deki yabancı sermayeli ve imtiyazlı şirketlerin bir takım zararlara uğradıkları ve bu zararların bizim tarafımızdan tazminat ödenerek kapatılması fikri ileri sürüldü. General Pelle şirketlerden bahsederken 'Osmanlı Şirketleri' tabirini kullanmıştı. Ben bu şirketlere karşı ne bugün için ne yarın için zarar ve ziyan tazminini taahhüt edemem. Onlar Osmanlı Şirketleridir. Ankara'da hükümetimle görüşüyorlar. Eğer bu şirketlerin ecnebi olduğunu kabul edersek bu takdirde de tazminat meselesi aramızda daha önce halledilmiş bulunduğundan şirketler bir şey isteyemezler dedim"* (İnönü, 1987: 141).

Nitekim gazetenin verdiği haberlerden anlaşıldığına göre ilgili şirketlerle görüşmeler Ankara'da devam etmektedir (*Halk*, S: 3, 7, 10, 17, 31). Gazete Müttefik devletlerin bu konuda daha fazla fedakârlık yapıldığı takdirde İstanbul'un tahliyesinden sonra Türk sularında gemi bırakılmayacağı yönündeki tekliflerini kuşkuyla karşılayarak bu konuda gerekenden fazla fedakârlık gösterildiğini dolayısıyla Fransızların iddia ettiği gibi görüşmelerin kesilmesinin sorumluluğunun Türk tarafına ait olmadığını belirtir (17 Temmuz 1923, S: 31).

Gazetenin sıklıkla üzerinde durduğu diğer bir konu da görüşmelerle ilgili olarak Yunanistan'ın takındığı tutumdur. Her ne kadar açık ifadelere yer verilmese de Venizelos'un görüşmelerin uzaması halinde Yunanistan'ın *"Münferit sulh akdetmek mecburiyetinde kalacağı ve ordusunu terhis eyleyeceği"* yönündeki teklifi olumlu karşılanmaktadır (15 Haziran 1923, S: 4). Gazetenin, müteakip sayılarda da bu teklifle ilgili gelişmelerle yakından ilgilendiği görülmektedir.

Gazete 18 Temmuz 1923 tarihli 32. sayısında verdiği bir haberle ikinci kez tartışmalı konular üzerinde anlaşma sağlandığını ve birkaç güne kadar anlaşma metninin imzalanacağını duyurur. İstanbul muhabiri arcılığıyla alınan bu haber Anadolu Ajansı'ndan gelen telgrafla da teyit edilmektedir. Gazete, Lozan'da bulunan bir Amerikan müşahidinin imtiyazlar konusunda sağlanan anlaşmayı *"Müttefiklere karşı kazanılmış bir Amerikan-Türk zaferi"* olarak lanse etmesini şu sözlerle yorumlamaktadır: *"Malum olduğu üzere bilhassa Türkiş Petrolüm Şirketi imtiyazının tanınması doğrudan doğruya Amerika'nın menafiine muhal idi"* (19 Temmuz 1923, S: 33). 20 Temmuz 1923 tarihli 34. sayısında da anlaşmanın 24 Temmuz'da *"muhakkak"* imzalanacağını duyurmaktadır. Bu ifadenin sebebi gazetenin daha önce

bu yönde verdiği haberlerin gerçekleşmemesi olsa gerektir.[20] Aynı sayıda yer alan bir karikatür gazetenin bu noktada içine düştüğü durumu anlatması bakımından güzel bir örnektir *"Kariin Derdi"* Başlığıyla verilen karikatürde şu diyaloğa yer verilmektedir: *"Kari: Eğer bu sulh de yalan ise gazeteye nafile yere beş kuruş vermeyeyim. Müvezzi': Bu sefer doğru beş de değer yüz beş de..."*

Gazete, Kurban Bayramı dolayısıyla yayınına beş gün süreyle ara verdiği için (23 Temmuz 1923, S: 36) imza haberini yeşil renkli baskıyla çıkan 29 Temmuz 1923 tarihli 37. sayısında yayınlar[21]. 26. sayının tekrarı niteliğindeki bu sayıda değişen tek şey üç sütun birleştirilerek verilen, Mustafa Kemâl ve arkadaşlarının yer aldığı resim ve resim altı ifadesidir: *"Bizi dikenli yollardan kurtararak sulhe kavuşturan Muhterem Müncimiz Gazi Mustafa Kemâl Paşa Hazretleri."* Aynı sayıda yer alan *" Kurtuluş Bayramı"* başlıklı bir makale de ise bu konuda duyulan sevinç şu cümlelerle dile getirilmektedir: "Oh! On iki seneden beri tasavvura sığmaz, tadada gelmez felâketler, badireler içinde yuvarlanan koca Türk milleti bütün o tarihi mücvalikıyle istiklal bayramını yapıyor. Kapitülasyon nam-ı tahtında hayat damarlarını emen, bel kemiğini kemiren garbın hunhar dişlerini, amansız esaret zincirlerini kırarak medeniyet maskesi arkasında saklanan canilere kılıcının verdiği bir hak gururuyla ve gür sesiyle 'işte ben de varım, ben de hür ve müstakil yaşayacağım, yaşıyorum' diyor ve dahili harici bir çok milletin zalim hücumlarına karşı koyan muzaffer kılıcını kınına sokuyur" (29 Temmuz 1923, S: 37).

Gazete, anlaşmanın imzalanması ile ilgili olarak yabancı gazetelerin Türkiye lehine olan yorumlarına da yer vermiştir. Örneğin *"Morning Post Gazetesi Ne Diyor?"* başlıklı bir haberde İngiliz iktidar partisinin etkisi altında olan gazetenin *"Hasta Adamın İntikamı"* başlığıyla yayınladığı bir makalede Lozan Anlaşmasıyla birlikte şimdiye kadar takip edilen *"şark siyasetinin"* iflas ettiğini yazdığını belirtmiştir (29 Temmuz 1923, S: 37). İtalyan gazetelerinden *"Corriere delle Sara"* ın ise *"Türkiye gaye-i asliyesi olan Hakk-ı Hakimiyet sulhunu ve hükümet muamelesini temine muvaffak olmuştur"* şeklindeki yorumuna yer verilmiştir. (30 Temmuz 1923, S: 38). Aynı sayıda Fransız basının yorumlarına değinilirken *"Figaro"* gazetesinin anlaşma için *"İlk defa Türkiye'ye bir garp devleti muamelesi edilmiştir"* şeklindeki yorumu öne çıkartılmıştır.

---

[20] Nitekim gazete 10 Temmuz 1923 tarihli 26. sayısında anlaşmanın 17 Temmuz'da imzalanacağını, 18 Temmuz 1923 tarihli 32. sayısında da aynı gün imzalanacağını duyurmuştur.
[21] Lozan barışı duyuran bu sayının ilk sayfası için bkz: Ek-7.

4. Rusya İle İlgili Haberler

Bilindiği üzere Millî Mücadele döneminde (1919-1923) 1917 devrimiyle Rusya'da yönetimi ele geçiren Bolşevik Hükümeti, Millî Mücadele'ye destek vermiş, önemli ölçüde askeri malzeme ve para yardımında bulunmuştur. Yine Bolşeviklerin Ankara ile iletişim kuran ilk hükümetlerden biri olması ve Türkiye'nin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü kabul ederek 1921 antlaşmasıyla Çarlık Rusyasına verilen kapitülasyon haklarından vaz geçmiş olması Ankara açısından büyük önem taşımaktadır (Gönlübol ve Sar, 1987: 18-25). Ayrıca Sovyet yönetiminin, gönderdiği resmi bir mektup aracılığıyla Türkiye'ye ekonomik kalkınması için her yıl 10 milyon Ruble tutarında mali yardımda bulunacağı yönündeki sözü de ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır (Öztoprak, 1981: 339).

Dış haberler bölümünde de değinileceği üzere gazete, bir çok ülkeye ilişkin haber vermekle birlikte belirtilen nedenlerden dolayı Türkiye – Rusya ilişkilerine ve Rusya ile ilgili diğer gelişmelere ayrı bir önem vermektedir. Bu durum haberlerin veriliş biçimine de yansır. Örneğin bu konuyla ilgili haberlerden biri yeni Rus Büyükelçisi'nin Mustafa Kemâl'e güven mektubu vermesiyle ilgilidir. Gazete Büyükelçinin *"Bütün şetaret ve heybetiyle Çankaya'da Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemâl Paşa Hazretleri tarafından kabul edildiğini"* duyurduktan sonra (25 Haziran 1923, S: 12) güven mektubu sunumu nedeniyle yapılan tören birinci sayfada ve ilk haber olarak iki sütun halinde vermiştir (27 Haziran 1923, S: 14). Söz konusu haberde tören esnasında yapılan konuşmaların orijinal biçimiyle verildiği de dikkati çeken bir diğer husutur.

Gazete Rusya ile ilgili diğer gelişmelerle de yakından ilgilenir. 27. sayıda yer alan bir haber Lenin'in Halk Komiserleri Başkanlığı'na seçilmesiyle ilgilidir. Birinci sayfanın üçüncü sütununda yer alan Paris kaynaklı haberde Lenin ve eşine ait fotoğraflar da yer almaktadır. *"Rus Hükümeti'nin Siyaset-i Hariciyesi Hakkında Yoldaş Çiçerin'in Mühim Beyanatı"* başlıklı haberde ise Çiçerin'in *Manchester Guardian* gazetesi Rusya muhabirine verdiği mülâkat yayınlanmıştır. Ancak mülâkatta Türkiye ile ilişkilere değinilmediği görülmektedir (5 Temmuz 1923, S: 21).

III. BÖLÜM
GAZETENİN İÇERİĞİ

1. Gazetede Yayınlanan Haber ve Makaleler

1.1. Gazetenin Haber Kaynakları

Gazetenin haber kaynaklarını, başta Konya olmak üzere çeşitli bölgelerde bulunan muhabirleri, yerel gazeteler, İstanbul basını, yabancı gazete ve haber ajansları oluşturmaktadır. Yine o dönemde yeni kurulan Anadolu Ajansı[22] da gazete için önemli bir haber kaynağı niteliğindedir. Gazete, yayın hayatına başladıktan kısa bir süre sonra yerel bazda bir muhabir ağı oluşturmaya çalışmıştır. Bu amaçla gazetenin 4. sayısında *"Mülhakât muhabirleri istiyoruz"* başlığıyla verilen bir ilânda yerel basının işlevine değinildikten sonra muhabirlerde arana özellikler şöyle belirtilmiştir: "*Muhabirlerimizin hak ve hakikatten ayrılmamaları, gazeteyi menafi-i şahsiyeye alet ittihâz etmemeleri, cereyânı ahvâl ve hadisât hakkında bîtarafâne ve samimi bir tarzda muhakeme yürütmeleri şart-ı esasidir"* (15 Haziran 1923 , S: 4).

Söz konusu muhabirler bulundukları yörelerdeki gelişmeleri gönderdikleri mektuplar vasıtasıyla gazeteye iletirler. Bu bağlamda gazetenin Konya ilçelerinde bulunan muhabirleri şunlardır: Karaman Muhabiri, Mehmet Tevfik, Akşehir Muhabiri, Sami Reşat, Ereğli Muhabiri, Ziyaettin, Ilgın Muhabiri, Mithat Şakir (Altan). İlçe muhabirlerinden gelen mektuplarda ilgili yörede meydana gelen çeşitli gelişmelerle birlikte daha çok seçimle ilgili haberlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Ulusal muhabir ağı, gazetenin bir yerel gazete olması nedeniyle fazla gelişmiş değildir. Ankara, İstanbul ve İzmir gibi üç büyük kentin dışında Mersin ve Uşak'ta muhabirleri bulunmaktadır. İstanbul Muhabiri, Rıfat Necdet, Ankara Muhabirleri, Kemâl, Münir Muid, İzmir Muhabiri, Cemâl M. Ragıp, Mersin Muhabiri, M. F.[23], Uşak Muhabiri, Rüştü.

---

[22] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: ALEMDAR Korkmaz, 2001, *İletişim ve Tarih*, Ümit Yayıncılık, Ankara.
[23] Mersin Muhabirinin adı gazetede bu şekilde yer almaktadır. Bkz: *Halk*, 13 Temmuz 1923, S: 28.

İstanbul ve Ankara muhabirlerinden gelen mektup ya da telgraflar daha çok Lozan barış görüşmeleri ve II. TBMM seçimleri ile ilgiliyken, diğer bölgelerden gelen mektuplarda söz konusu gelişmelerin yanı sıra o yörelerde meydana gelen gelişmelere de yer verildiği görülmektedir. Örneğin İzmir mektuplarında, İzmir'de bulunan Mevlevî Dergâhı, İzmir'in işgal sonrası içinde bulunduğu durum gibi konulara da değinilmiştir (27 Haziran 1923, S: 13; 28 Haziran 1923, S: 14). Muhabirlerden gelen mektup gazetede "Ankara Mektupları", "Mersin Mektubu", "İzmir Mektupları" şeklinde verilirken telgraflar ise genellikle "gazetemize mahsus hususi telgraflar", "gazetemizin hususi telgrafları" gibi başlıklarla verilmiştir.

Gazetenin haber kaynaklarından biri de çeşitli bölgelerde yayınlanan yerel gazetelerdir. Yerel gazetelerden alınan haberler, gazetede *"Edirne'de münteşir Arda refikimizin yazdığına göre"* (18 Haziran 1923, S: 6), *"Adana gazetesinde okuduğumuza göre"* (21 Haziran 1923, S: 9), *"Kütahya'da münteşir Halk adaşımız yazıyor"* (12 Temmuz 1923, S: 27) gibi başlıklarla yer almaktadır. Söz konusu gazetelerden gelen haberler, değişik konuları içermekle ekonomi içerikli haberlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Gazetenin alıntı yaptığı yerel gazeteler ve yayınlandıkları yerler şunlardır: *Akdeniz* (İzmir), *Arda* (Edirne), *Ertuğrul* (Bursa), *Hakimiyet-i Milliye* (Ankara), *Hakikat* (Bursa), *Halk (Kütahya), Misak-ı Millî* (Kayseri), *Paşaeli* (Edirne), *Piyasa* (Samsun), *Sada-i Hak* (İzmir), *Yeni Adana* (Adana).

Gazetenin haber kaynaklarından biri, belki de en önemlisi İstanbul basınıdır. Gazetede yayınlanan bir reklâmdan İstanbul gazetelerinin günlük olarak Konya'ya getirtildiği anlaşılmaktadır (10 Temmuz 1923, S: 25). İstanbul gazetelerine atfen verilen haberler gazetede *"İstanbul: 12 Lozan'dan 11 tarihiyle (Vakit) gazetesine bildiriliyor"* (14 Haziran 1923, S: 3), *"İstanbul: 14- Lozan'dan (İkdam) gazetesine bildiriliyor"* (17 Haziran 1923, S: 5) gibi başlıklarla verilmektedir. Gazetenin yayın tarihleri dikkate alındığında, haberlerin ulaşım sorunundan dolayı birkaç gün gecikmeli olarak verildiği görülmektedir. Atıf yapılan gazetelerin isimleri kimi zaman ilgili haberin altında yer almaktadır. 20. sayıda yer alan bir düzeltme haberin kaynağını belirtme konusunda ne kadar titiz davranıldığını göstermektedir. Bir önceki sayıda yer alan *"Emanet-i Mukaddese Sirkati"* başlıklı haberin *Tanin*

gazetesine ait olduğunu belirtmeyen gazete yanlışlığı düzelterek özür diler (4 Temmuz 1923, S: 20).

İstanbul basınından aktarılan haberler ağırlıklı olarak Lozan barış görüşmeleriyle ilgilidir. Alıntı yapılan gazeteler arasında İstanbul'da yabancı dilde yayın yapan gazeteler de bulunmaktadır. Alıntı yapılan başlıca İstanbul gazeteleri şunlardır: *Akşam, İkdam, İleri, İstanbul* (Fransızca), *Tan, Tanin, Tercüman-ı Hakikat-Tevhid-i Efkâr, Vakit, Vatan, Verginlor* (Ermenice).

Gazetenin önemli haber kaynaklarından biri de yurt dışında yayınlanan yabancı gazetelerdir. *Halk* gazetesi, bir yerel gazete olmasına karşın yurt dışı basınını yakından takip etmiştir. Gazeteyi çıkaran Süreyya Sami Berkem'in yurt dışı deneyimi, yabancı dil bilgisi, İstanbul'dan gelmiş olmasıç göz önünde bulundurulduğunda bunun doğal olduğu sonucuna varılmaktadır. Gazetenin yabancı basına atfen verdiği haberlerde, önceliği Avrupa gazetelerine verdiği buna karşın Orta Doğu'da meydana gelen gelişmelerle de yakından ilgilendiği; bu konuda özellikle Mısır, Suriye ve Filistin'de yayınlanan gazeteleri takip ettiği görülmektedir. Yabancı basına atfen verilen haberlerde atıfta bulunulan gazetenin adı haberin başında ve parantez içinde verilmektedir: *"(Daily Telegraph) a nazaran"* (15 Haziran 1923, S: 4), *"(Times) gazetesi malumat-ı atiyi veriyor"* (17 Haziran 1923, S: 5), *"Manchester Guardian" gazetesi Perşembe nüshasında diyor ki"* (26 Haziran 1923, S: 13) gibi. Az da olsa bazı durumlarda kaynak olarak gösterilen gazete adının, ilgili haberin ortasında verildiği de görülmektedir: *"Lord Kürzon şark vazıyetinin tehditkârâne olmadığını ve sulhun Lozan'da muhakkak akdedileceğini (Daily Mail) gazetesine beyan etmiştir"* (12 Haziran 1923, S: 1). Kaynak olarak gazete adının verilmediği durumlarda ise, ülke yada şehir adları ilgili habere kaynak olarak gösterilmeye çalışılmıştır: *"Atina gazetelerinin Lozan'dan istihbaratına nazaran"*, (25 Haziran 1923, S: 12) *"Amerika'dan İngiliz gazetelerine verilen malumata göre"* (15 Haziran 1923, S: 4) örneklerinde olduğu gibi.

Yabancı gazetelere atfen verilen haberlerin önemli bir bölümü Lozan barış görüşmeleriyle ilgilidir. Bu konuyla ilgili haberler daha ziyade İngiliz gazeteleri kaynak gösterilerek verilmiştir. Orta Doğuda'ki gelişmeler ise genellikle Mısır gazetelerinden takip edilmiştir.

Alıntı yapılan belli başlı yabancı gazeteler şunlardır: *Corriere Delle Sera* (İtalya), *Daily Mail* (İngiltere), *Daily Telegraph* (İngiltere), *Debats* (Fransa), *Echo de Bulgari* (Bulgaristan), *El Ahram* (Mısır), *El Ahbar* (Mısır), *El İkbâl* (Lübnan), *Evening Standart* (İngiltere), *İstikbâl* (Mısır), *Le Journal* (Fransa), *Manchester Guardian* (İngiltere), *Morning Post* (İngiltere), *Reyül Amme* (Lübnan), *Ta Nea* (Yunanistan), *Times* (İngiltere), *Tahidromos* (Yunanistan).

Günümüzde olduğu gibi o dönemde de haber iletiminde etkin bir rol oynayan haber ajansları gazetenin önemli haber kaynakları arasındadır. *Halk* gazetesi bir çok haber ajansından haber nakletmekle birlikte daha çok Anadolu Ajansı ve Türkiye-Havas-Reuter'den haber nakletmiştir. Anadolu Ajansı Kurtuluş Savaşı döneminde Anadolu'daki gelişmeleri ülke içine ve dışına duyurmak amacıyla 6 Nisan 1920 tarihinde kurulmuş bir haber ajansıdır (Gönenç, 2001: 55). Kuruluşu, bir tamimle bütün askeri ve mülki teşkilâta bildirilen ajansın kuruluş amacı şu cümlelerle belirtilmeye çalışılmıştır: Vatanı ve ulusal birliği tehlikeye düşürecek kışkırtmalara karşı tedbir almak ve Kurtuluş Savaşı ile ilgili en doğru haberleri halka zamanında ve sağlıklı bir şekilde duyurmak (Girgin, 2001: 107). Kuruluş amacı bu şekilde özetlenen ajans cumhuriyet döneminde devletin ve hükümetin sesi konumundadır (İnuğur, 1992: 30). Güç koşullarda ve sınırlı olanaklarla kurulan Anadolu Ajansı'nın Türkiye'de haberleşmenin gelişimi açısından önemli bir yeri vardır. Çünkü uzun yıllar pek çok yayın organının hemen hemen tek haber kaynağı konumundadır. Bu dönemde ülkedeki gelişmeleri izleyen, duyuran, yurt dışında meydana gelen olayları özel sözleşmelerle uluslar arası haber ajanslarından çevirip aktaran Anadolu Ajansı olmuştur (Alemdar, 2001: 99).

Türkiye-Havas-Reuter Ajansı ise Havas-Reuter tarafından 1918 yılında kurulmuştur (Öztoprak, 1981: 30; Gönenç, 2001: 51). Havas- Reuter tarafından kurulan bu örgütün Türkiye ile ilgisi yalnızca bir isimden ibarettir. Ekim 1922'de Ankara Hükümeti'nin güç kazanması ile birlikte bu ajanslar, Anadolu Ajansı ile haber alış-verişi için bir anlaşma imzalamışlardır (Öztoprak, 1981: 30). Millî Mücadele yıllarında Kuva-yı Millîye hareketinin görüşlerini dünyaya duyurmak amacıyla Mustafa Kemâl'in de Türkiye-Havas-Reuter Ajansı'ndan yararlandığı dönemler olmuştur. 3 Ekim 1923 tarihinde bütün yetkilerin Anadolu Ajansı'nda

toplanmasıyla birlikte Havas-Reuter'in Türkiye'deki etkinliği de sona ermiştir (Gönenç, 2001: 54). Gazete bu tür kaynaklardan haber aktarımında haberin altında ya da üstünde kaynağı belirtmiştir. Bazı durumlarda ise kaynak "Amerikan Ajansı", "İtalyan Ajansı" Şeklinde de belirtilmiştir.

Gazetenin haber naklettiği ajanslardan bazıları şunlardır: Anadolu Ajansı, Türkiye- Havas- Reuter, Reuter (İngiltere), Havas (Fransa), Stefani Ajansı (İtalya)

Gazete, kaynağın belirtilmediği durumlarda ise *"suret-i katiyede mevsuk olan istihbaratımıza nazaran"* (19 Haziran 1923, S: 7), *"İskenderun'dan mevsuk surette alınan haberlere göre"* (29 Haziran 1923, S: 16) gibi ifadelerle kaynağın güvenilir olduğunu bildirir. Taze haber vermeye de özen gösteren gazete bu konudaki titizliğini *"son dakika"*, (19 Haziran 1923, S: 7) *"gazetemiz makineye verilirken aldığımız telgraflar"* (10 Temmuz 1923, S: 25) v.b ifadelerle ortaya koymaya çalışmıştır.

1.2. İç Haberler

1.2.1. Yerel Haberler

Bilindiği üzere yerel basının temel işlevlerinden biri, bulunduğu yörede toplumun sorunlarıyla yakından ilgilenmektir. Yerel basın, bulunduğu yörede okurunun o toplumun sorunlarına aktif katılımını sağlayacak mekanizmalar geliştirebilmektedir. Bu ise genellikle ilgili sorunlar karşısında yerel anlamda bir kamuoyunun oluşumunu sağlamakla mümkün olmaktadır. Onun içindir ki bir yerel sorunla yakından ilgilenen yerel basın organı yöneticileri, o sorun karşısında daha duyarlı davranmaya zorlamaktadır.

Yerel basının bu işlevinin bilincinde olan *Halk,* 4. sayısında bu konudaki duyarlılığını şöyle belirtmektedir: *"Vilâyet gazetelerinin en birinci vazifesi, mahallî vaziyet ile Mülhakât ahvalini günü gününe kayıt, kari'lerini ve hükümeti en seri ve salim bir tarzda tenvir etmektir"* (15 Haziran 1923, S: 4). Gazete yer alan yerel haberlerin genellikle "Dahili Haberler" ve "Mülhakât Ahvali" başlıklarıyla verildiği görülmektedir. "Dahili Haberler" sütununda, seçim sürecine ilişkin gelişmeler, belediye faaliyetleri, ekonomi, eğitim, sağlık, spor vb. alanlara ilişkin sorunları

işleyen gazete bunun yanı sıra şehre gelen ve şehirden ayrılan önemli kişiler, hava durumu, tayinler gibi çeşitli konular hakkında da düzenli bilgiler vermiştir. "Mülhakât Ahvali" sütununda ise ilçelerde meydana gelen benzeri gelişmeler ele alınmıştır. Yine şehirde meydana gelen adli olaylar ise "Zabıta Haberleri" başlığı altında verilmiştir. Gazetenin, verdiği haberlerin yanı sıra kimi zaman yayınladığı makalelerle de yerel sorunlara eğilmeye çalıştığı görülmektedir.

1.2.1.1. Ekonomiyle İlgili Haberler

Gazete ekonomik konulara ilişkin temel yaklaşımını *"Akşehir'de iktisadi faaliyetler"* başlığıyla verdiği bir haberde şöyle ortaya koymaktadır *: Bir milletin hakimiyet-i hakikiyeye malik olması iktisadiyatına tamamen sahip bulunmasıyla kaimdir. Avamil-i iktisadiye ve anasır-ı ticariyesi yabancı olan memleketlerde hakimiyetin rükn-ü kavimi olan 'servet' bulunmayacağından bina-yı hakimiyet sağlam temellere istinat edemez ve er geç yıkılmaya mahkum olur."* Akşehir İktisat Millî Bankası İstanbul Şubesinin açılışını konu alan haberde gazete *"bu gibi millî müesseselerin"* sayıca artmasını temenni eder (17 Haziran 1923, S: 5).

Gazete *"Piyasa"* başlığı altında dönemin zahire ve para piyasası ile ilgili bilgiler vermektedir. Özellikle para piyasasına ilişkin göstergeler savaştan yeni çıkmış bir toplumun ekonomik yapısını ortaya koymak ve günümüzle kıyaslamak bakımından önem arz etmektedir. Buna Göre:

	Alış (Kuruş)	**Satış (Kuruş)**
Osmanlı Altını	640	645
Rus Altını	760	765
Fransız Altını	540	545
İngiliz Altını	700	705
Bank-ı Osmani	270	275
Mecidiye	54	55
Mark	11 Para	-
Kron	4 Para	-
Drahmi	75	80 (4 Temmuz 1923, S: 20).

Günümüzde olduğu gibi o dönemde de belirtilen rakamlarda zaman zaman değişmeler olmaktadır.

Zahire Piyasasına ilişkin bilgiler ise şu şekildedir:

	Alış(Kuruş)	**Satış(Kuruş)**
Buğday Birinci Sert Kilesi	2100	2200
Buğday Birinci Beyaz Kilesi	2000	2200
Arpa (Beyaz)	1300	1400
Arpa (Siyah ve Çakır)	1150	1250
Küp Şeker Toptan Beher Kıyyesi	65	66
Toz Şeker Toptan Beher Kıyyesi	65	65,5
Kahve Toptan Beher Kıyyesi	105	107
Pirinç (Ankara) Toptan Beher Kıyyesi	47,5	50
Sabun (Aydın) Toptan Beher Kıyyesi	38	40
Sabun (Trablus) Toptan Beher Kıyyesi	61	62
Tiftik Beyaz Konya Malı Toptan	110	135
Tiftik Sarı Konya Malı Toptan	75	80
Yapağı Konya Malı Toptan	59	60

(12 Haziran 1923, S: 1).

Her fırsatta millî sanayinin önemine değinen gazete, bu yönde sarf edilen çabalardan duyduğu memnuniyeti dile getirirken yetkilileri de bu tür girişimlere destek olmaya çağırır. Konya'da bir halı imalathanesinin faaliyete geçişini konu alan bir haberde gazete bu işe öncülük edenlere *"Millî sanayimiz"* namına teşekkür ederken *"herkesten teşvik bekleyen bu nüvenin semeredar olabilmesi için hükümetçe de muavenete mahzar olmasını"* diler (15 Haziran 1923, S: 4).

Gazetede yer alan ekonomi haberlerinin büyük bir bölümü, tarım ve hayvancılıkla ilgilidir. Gazete, o dönemde halkın önemli geçim kaynağı olan bu konularla yakından ilgilenir. Bu bağlamda bir taraftan yapılan yatırımlar meydana gelen olumlu gelişmelerle ilgili bilgiler verirken diğer taraftan da mevcut sıkıntıları, ortaya çıkan ihtiyaçları dile getirir. *"Ziraat Çiftliğinde faaliyet"* başlıklı bir haberde 80 beygir gücünde bir *"pulluk motorunun"* faaliyete geçişini duyuran (19 Haziran

1923, S: 7) gazete, buna öncülük eden Kaymakam Selâhattin Bey ile Yüzbaşı Recep Bey'lere vilâyet makamınca bir takdir ve teşekkürname verildiğini duyurduktan sonra kendisi de teşekkür eder (28 Haziran 1923, S: 15). Ziraat Çiftliği faaliyetleriyle olduğu kadar yolsuzluklarıyla da gazetenin haberlerine konu olmuştur. *"Ziraat Çiftliği Hesabâtı"* başlıklı bir haberde gazete, yapılan tahkikat neticesinde çiftliğin eski müdürü ve muhasebe memurlarının görevi kötüye kullanmaktan dolayı çiftliği zarara uğrattıklarını belirtilerek yetkilileri harekete geçmeye çağırır (18 Haziran 1923, S: 6). Gazetede tarımla ilgili istatistik bilgileri de yer almaktadır. Buna göre o dönemde il bazında 27.860 kilometre arazi tarıma elverişli değildir. O yıl ise 36056 dönüm arazide ekim yapılamamıştır. *"Umum vilâyetin kuvve-i inbatiyesi hesab-ı vüsta üzere bire yedidir"* (19 Temmuz 1923, S: 33). Hemen hemen her sayıda yer alan *"Damızlık İçin"* başlıklı haberlerle de hayvancılıkla ilgili sorunlar dile getirilmeye çalışılmıştır.

Gazetenin ekonomik konulara bakış açısı müesseseleşme noktasında da kendini hissettirir. *"Şehrimizde Esnaf Teşkilâtı"* başlıklı bir haberde gazete söz konusu teşkilâtın önemine değinerek bir çok açıdan büyük faydalar içeren bu tür bir yapılanmanın bir an önce oluşturulması yönündeki isteğini dile getirir (22 Haziran 1923, S: 10). Yine gazetenin verdiği bilgilerden anlaşıldığına göre o dönemde Karapınar ve Seydişehir'de ziraat odası yine Karapınar'da sanayi odası Ereğli'de ise Ticaret Odası faaliyete geçmiştir. Gazete, Konya Belediyesi'nin Haziran ve Temmuz aylarını kapsayan mali durumu ile ilgili bilgiler de vermektedir. Buna göre belediyenin Haziran ayı toplam geliri 1.013.877 Kuruş 5 Paradır (4 Temmuz 1923, S: 20). Temmuz ayı gelirleri ise Haziran'a oranla bir düşüş görülmektedir: 874.554 Kuruş 10 Para (3 Ağustos 1923, S: 42).

1.2.1.2. Eğitim-Öğretimle İlgili Haber ve Makaleler

Gazete, yayın hayatı boyunca eğitim ve öğretimle ilgili haber ve makalelere önemli bir yer vermiştir. Zaten ilgili bölümde de belirtildiği üzere gazetenin yayın kadrosunun büyük bir bölümünü öğretmenler oluşturmaktadır. Gazete söz konusu öğretmenlerin gerek makalelerine- gerekse yaptıkları araştırmalara büyük önem vermiş ve bunları gazetenin çeşitli sayılarında yayınlamıştır. Baş yazar Süreyya Sami Berkem o sıralar Ilgın'da öğretmenlik yapan Mithat Şakir Altan tarafından kaleme

alınan Ilgın'a yönelik bir çalışmadan *"Kendimizi ve Memleketimizi Tanıyalım"* başlıklı yazısında şöyle bahseder: *"Bana bu satırları yazdıran Muallim Mithat Şakir Bey'in Ilgın'a dair zati müşahedât ve tedkikâtından vücuda getirilmiş müfid bir eserdir. Bu genç muallim hayli çalışarak Ilgın'ı yaşatmaya muvaffak olmuştur. Mühim bir noksanı itmam muvaffakiyetinden dolayı Mithat Şakir Bey'i cidden şayanı tebrik ve hareketini sezay-ı imtisal bulurum."* (2 Temmuz 1923, S: 18). Mektepliler Sütunu ise gençlere tahsis edilmiştir. Gazete, bunu gerekçesini şöyle açıklar: *"Müsteid gençlerimizi teşvik gayelerimizden birini teşkil ediyor. Tekâmülün faide-i tedrice tabi olduğu şüphe götürmez bir hakikattir. Gençlerimize tashihini münasip gördüğümüz bu sütunda onların vatanî, samimi güzel yazılarının görünmesi bizler için beda-yı inşirah ve iftihar olacaktır"* (24 Haziran 1923, S: 11). Gazete eğitimle ilgili sorunlar noktasında duyarlıdır. *"Muallim Maaşâtı"* başlıklı bir haberde son günlerde öğretmenlere maaş verilmediğinden bahisle yetkili mercileri uyararak *"her daireden evvel muallimler maaşâtına atf-ı ehemmiyet edilmesi lâzım olduğunu"* hatırlatır (5 Temmuz 1923, S: 21). Aynı duyarlılık yarım kalan Kız Öğretmen Okulu inşaatı için de gösterilmiştir. Gazete inşaatın tamamlanması için gerekli olan on bin liranın tahsisini ve *"Konya'nın bu şereften mahrum edilmemesini"* talep eder (12 Temmuz 1923, S: 27). Bu konudaki ricası üzerine gerekli on bin liranın tahsis edildiğini ise, *"Şayan-ı Şükran Bir Karar"* başlığıyla okuyucularına duyurur (17 Temmuz 1923, S: 31). Dâr-ü'l İrfan Mektebi ile ilgili olarak da valilik makamından, *"bu güzide müessesenin idamesi"* için gereken maddi kaynağın sağlanması istenmektedir (19 Temmuz 1923, S: 33). Gazetede üzerinde durulan bir diğer önemli konu; öğretmenlerin teşkilâtlanma sorunudur. Öğretmen Mehmet Fevzi tarafından kaleme alınan *"Muallimler ve Cemiyetleri"* başlıklı bir yazıda medeni ülkelerde bir çok örnekleri bulunmasına karşın ülkemizde halkın aydın kesimini oluşturan öğretmenlerin hem kendilerine hem de çevreye faydalı olabilecek bir teşkilâttan yoksun olmaları *"adeta öksüzlük hissi veren bir mahrumiyet"* olarak nitelendirilir. Yine aynı yazıda öğretmenlerin maruz kaldıkları bir çok sıkıntının da yine bu tür bir yapılanmanın olmayışından kaynaklandığı vurgulanmıştır (22 Temmuz 1923, S: 35).

Gazete, eğitimle ilgili sorunlar kapsamında medreseler konusunu da değinir. Berkem, *"Yeniliğin Mânâsı"* başlıklı makalesinde, medreselerin fizikî yapı itibariyle içinde bulunduğu durumu şu sözlerle tasvir etmektedir: *"Medreselerimiz ıslah edilsin*

dediğim vakit müthiş bir tufan-ı itiraza uğradım. Canlı canlı gömüldüğümüz o makberlerde geçen hayatımıza yazık değil mi? İnsanlar toprağın altına ancak öldükten sonra girerler. Hayatta iken girmek doğru değildir. Bir tarafta köhne bir medrese binası tasavvur ediniz; duvarları çökmüş, havlusu yamrı yumru, odalar ziyadan mahrum, rutubet fazla, muhiti muksi... diğer tarafta fennî, sıhhî, güzel bir bina göz önüne getiriniz. Hangisini tercih edersiniz?" (20 Haziran 1923, S: 8).

Medâris-i İlmiye imtihanları, yaz okulları, mevcut eğitim kurumlarında yapılan ıslah çalışmaları gibi eğitimle ilgili çeşitli konulara değinen gazete, yeni açılan eğitim kurumlarıyla ilgili bilgiler de vermektedir. Vali Kâzım Bey'in gözetiminde faaliyete başlayan *"Mahfili Musıkî"* örneğinde olduğu gibi (14 Haziran 1923, S: 3). Gazete ayrıca eğitim-öğretimle ilgili bu tür faaliyetleri de takdirle karşılar. Örneğin yeni faaliyete geçen *"Jandarma Mektebi"* dolayısıyla İl Jandarma Komutanı Süreyya Bey takdir edilmektedir (17 Temmuz 1923, S: 31).

1.2.1.3. Sosyal ve Kültürel Konulara İlişkin Haber ve Makaleler

Halk'ta ele alınan konular, dönemin sosyal yapısı ve gazetenin yayın anlayışı hakkında önemli ipuçları niteliğidedir. Gazete, *"Cuma Tatili"* başlıklı bir haberinde Konya'da Cuma günü dükkânların açık bulundurulmasından duyduğu rahatsızlığı şöyle dile getirmektedir: *"Ahiran İstanbul'da düşmân ve Hırıstiyan mağazalarına varıncaya kadar bütün müesseseler İslâmların Cuma tatili münasebetiyle dükkânlarını kapamalarına iştirak ettikleri halde Konya'da henüz Cuma günleri dükkânlar açık durmaktadır. Dini günümüz olan mezkur mübarek günde esnaf ve tüccarânımızın da dükkânlarını artık kapamalarını arzu ediyoruz"* (19 Haziran 1923, S: 7). Konya'da bulunan eczanelerin, gazetenin bu yöndeki beklentisine uygun olarak Cuma günü dükkânlarını kapama kararı almış olmaları ise *"Şayan-ı Takdir Bir Hareket"* başlığıyla duyurulmuştur (21 Haziran 1923, S: 9).

Sosyal yardımlaşmaya önemli ölçüde ihtiyaç duyulduğu bir dönemde yayın hayatına başlayan *Halk* bu konuyla ilgili her türlü faaliyeti destekler. Zira savaş yeni bitmiştir. Savaş sonrası dönemde yaralarını sarmaya çalışan bir toplum için sosyal yardımlaşmanın önemi büyüktür. *"Mütekaid-i Zabıtan Teavün Cemiyeti"* başlıklı bir

haberde gazete, emekli dul ve yetimlerin her türlü ihtiyacını karşılayacak bir yardımlaşma kurumunun faaliyete geçişini takdirle karşılar (4 Temmuz 1923, S: 20).

Gazete, normal eğitim-öğretimin yanında toplumsal eğitime de büyük önem vermektedir. Bunu gazetenin konuyla ilgili makalelerinden anlıyoruz. Örneğin Turgut isimli bir öğretmen tarafından kaleme alınan *"Aile-Mektep-Maarif "* başlıklı bir yazıda bu üç kurum arasında terbiye merkezinde şöyle bir ilişki kurulmuştur: *"Memleket maarif kelimesinden yalnız ilim, yalnız kitap ve ders anladıkça; ilim, kitap, ders ile beraber mekteplerinden hayata, ictimaiyata, harekete, muaşerete, tecrübeye, teşebbüse bütün mânâsıyla kanlı canlı bir terbiyeye mevki, hak vermedikçe mekteplerde belki yalnız muamelatı, fikri terbiyesi mükemmel gençler yetişecek fakat bunlar bedenen, ahlâken; zaafa, inhitata mahkum kalacaklardır.*

Hülâsa maarif meselesi alelâde yalnız tedris meselesi değildir. Aynı zamanda daha ziyade terbiye meselesidir. Memleketimize sevgi, aşk girmedikçe ve mektep ocaklarına usul-ü tedris ile beraber matlup olan terbiye girmedikçe ne bu tedristen ne de bu terbiyeden bir menfaat görülür

Her türlü terakkiyi maarif ve mektepten beklemek doğru değildir. Bu hususta karilerime gözlerini biraz da aileye ve cemiyete çevirmelerini rica edeceğim. Zira aile dünyanın en ser mektebidir. Ailede talim ve terbiye daha hayati, daha asli ve daha tabiidir" (29 Haziran 1923, S: 16).

Gazete, Türk kadınının sosyal ve kültürel yönden gelişimine de önem vermiştir. *"Karielerimize"* başlığını taşıyan bir duyuruda kadın okuyucularından gelen istek üzerine *"Kadınlık Sütunu"* adı altında bir sütun tahsis edileceğini bildiren gazete, kadının sosyal hayattaki yeri ve önemine değindikten sonra kadınların edebî, sosyal, ve kültürel her türlü yazılarına sayfalarının açık olduğunu duyurur. Ayrıca onları hoşnut edebilmek adına kendileri ile ilgili yazılar da yayınlanacağını beyan eder. Çünki erkek ve kadın okuyucuları için sevimli ve faydalı olmak, daha zengin bir içerikle okuyucu kitlesini her konuda aydınlatmak gazetenin başlıca amacıdır (21 Haziran 1923, S: 9). Görüldüğü üzere *Halk* bir yerel gazete olarak misyonunu en iyi şekilde yerine getirmeye çalışmaktadır. Siyasî amaçla çıkarılmış bir gazete olmasına rağmen yöre halkının sosyal ve kültürel açıdan gelişimine katkıda bulunmak için

zengin ve her kesime hitap edecek bir içerik oluşturma gayretindedir. Millî Mücadele yıllarının yerel gazetelerinden biri olan *Halk*'ın bu anlayışından günümüz yerel basını ile ilgili olarak çıkarılacak önemli dersler vardır. Zira günümüz yerel basınının sorunları göz önüne alındığında ifade edilmek istenen düşünce daha iyi anlaşılacaktır.

Gazetenin verdiği bilgilerden anlaşıldığı üzere dönemin sosyal etkinlikleri arasında sinema da önemli bir yere sahiptir. Bilindiği üzere sinema, yirminci yüzyılın önemli buluşları arasındadır. Konya da bu yeniliğe kapı açan illlerden sayılır (Odabaşı, 2001: 233) Gazete, değişik sayılarında gösterime giren filmlerle ilgili bilgiler vermektedir. Film gösterimi, Sanayi Mektebi bünyesinde bulunan sinema salonunda hanımlara ve beylere ayrı ayrı yapılmaktadır. Bu salonda gösterime sunulan filmler, sessiz ve daha çok manzara içerikli filmlerdir. Burası aynı zamanda müsamereler, konuşmalar, tiyatro gösterileri vb. etkinlikler için de ideal bir mekan konumundadır (Odabaşı, 2001: 233; *Halk*, 14 Haziran 1923, S: 3). Gazetede yer alan bir sinema ilânı şöyledir: *"Maskeli Tayyarecinin ikinci serisi bu akşam ve yarın gece gösterilecektir. Maskeli Tayyarecinin birinci ve ikinci serisi Cuma günü hanımlara erae olunacaktır"* (7 Temmuz 1923, S: 23).

Gazete ahlâkî dokuyu bozucu eylemler karşısında tavrını ortaya koyar *"Zabıta Haberleri"* başlığıyla verilen bu tür olaylarda gazete, bazen ilginç başlıklar kullanır. Örneğin aşırı derecede alkol alarak sokak ortasında yatmakta olan bir şahsın tutuklanması ile ilgili bir haber *"Burası İstanbul mu?"* başlığıyla verilmektedir (3 Temmuz 1923, S: 19).

Gazetede Konya ile ilgili nüfus bilgileri de yer almaktadır. 33. sayıda yer alan *"On Sekiz Yaşını Geçmiş Erkek Nüfus"* başlıklı bir habere göre belirtilen nüfus dağılımı şöyledir: Konya, 34075, Ereğli, 8252, Akşehir, 4000, Ilgın, 1950, Ermenek, 9430, Bozkır, 4200, Beyşehir, 700, Seydişehir, 1085, Kadınhanı, 3500, Karapınar, 1200, Karaman, 3600, Toplam: 44970 (19 Temmuz 1923, S: 33).

Server Rıfat tarafından kaleme alınan *"Elem Efraz Rakamlar"* başlıklı bir makalede ise I. Dünya Savaşı'ndan o güne savaşın ürkütücü bilânçosu istatistiksel bilgiler ışığında gözler önüne serilmiştir. Konya iline ait istatistik bilgileri şöyledir:

Toplam Nüfus (Savaştan Önce)	: 494.779
Toplam Nufus (Savaştan Sonra)	: 475.199
Şehit Sayısı	: 26.064
Hane Sayısı (Savaştan Önce)	: 104.049
Hane Sayısı (Savaştan Sonra)	: 94.766

Makalenin devamında ise savaşın toplumsal etkilerini vermeye devam eden yazar, söz konusu istatistiğin evlenme oranlarında daha büyük tehlikelere işaret ettiğini belirterek evlenme oranının yüzde kırk nispetinde azaldığını bildirmektedir (17 Temmuz 1923, S: 31).

1.2.1.4. Sağlıkla İlgili Haberler

Sağlık haberleri için ayrı bir sütun tahsis etmeyen gazete, yukarıda da belirtildiği gibi konuyla ilgili gelişmeleri *"Dahili Haberler"* sütununda ele almıştır. Sıkıntılı bir dönemden geçilmektedir. Yokluk her alanda olduğu gibi bu alanda da kendini hissettirir. Yeterli sayıda doktor bulunmamaktadır. Hatta bazı ilçelerde ebe dahi yoktur (17 Haziran 1923, S: 5). Gazete, mevcut sıkıntıların dile getirilmesi noktasında duyarlıdır. Gureba Hastanesi'nin yarım kalan İnşaatının tamamlanması için bütçeden on bin lira tahsis edilmesini memnuniyetle karşılar (22 Haziran 1923, S: 10) Gazetenin verdiği bilgilerden anlaşıldığı üzere bulaşıcı hastalıkların yoğun olarak görüldüğü bir dönemdir. Bunlar arasında en yaygı olanı, çiçek hastalığıdır. Ancak gereken önlemler alınmaktadır. Hastalığa karşı adeta bir aşı kampanyası başlatılmıştır. Aşı yaptırmak istemeyenler için, kanunî tedbirler uygulanmaktadır (18 Temmuz 1923, S: 32). Bunların dışında çiçek hastalığı kadar yoğun olmamakla birlikte veba, humma, verem vb. hastalıklar da görülmektedir. Bunlardan verem tedavisine yönelik yapılan çalışmalar hakkında bilgi de verilmektedir. Buna göre olumlu neticeler elde edildiği takdirde tedavinin bütün askerî hastanelerde yaygınlaştırılması düşünülmektedir (18 Temmuz 1923, S: 32).

1.2.1.5. Sporla İlgili Haber ve Makaleler

Gazetenin üzerinde durduğu konulardan biri de spordur. Gazetede bu konuyla ilgili olarak üçüncü sayfada *"Spor"* başlığıyla bir sütun tahsis edilmiştir. Üzerinde durulan noktalar daha çok alanla ilgili sorunlardır. Bunun yanında

günümüz yerel gazetelerinde olduğu gibi yerel ve ulusal spor haberlerinin de verildiği görülmektedir. Gazetenin ikinci sayısında yer alan *"Spor ve Konya"* başlıklı bir yazıda Konya'da konuyla ilgili sorunlar dile getirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Anadolu'nun her tarafında spor faaliyetleriyle ilgili bir canlanma görülürken Konya'da üç aydır uğraşılmasına rağmen bir türlü tesis edilemeyen *"İdman Birliği"* hâlâ bir sorun olarak ortada durmaktadır. Bunun yanında Konya'nın yegane kulübü olan *"Gençler Birliği"* ise beklenen performansı sergileyememektedir. Bir diğer spor dalı olan İzcilik ise arzu edilen noktada değildir. Bununla ilgili olarak Mekteb-i Sultanî'de bir faaliyet görülse de sonrasında hiçbir gelişme olmamıştır (13 Haziran 1923, S: 2). Bu konu gazetenin spor yazarları Bedri Muhip ve Öğretmen Hüsnü arasında polemiğe bile yol açmıştır.

Ancak ilerleyen günlerde, yine gazeteden anlaşıldığı üzere söz konusu sıkıntıların aşılmaya çalışıldığı görülmektedir. Örneğin Konya gençliğinin bedenî ve sosyal gelişimine büyük katkı sağlayacak bir spor kulübünün temeli Türk Ocağı'nda bu işle meşgul olmak isteyen aydın Türk gençliği tarafından atılır. Gazete, Konya halkını Vali Kâzım Bey'in himayesinde gerçekleşen bu faaliyete destek olmaya çağırmaktadır. Gazetede Kulübün idare heyeti ile ilgili bilgiler de bulunmaktadır. Buna göre Vali Kâzım Bey Fahri Başkanlığa getirilmiştir. İdare heyeti Başkanlığı ise Belediye Başkanı Kâzım Bey'e verilmiştir (16 Temmuz 1923, S: 30).

1.2.2. Ulusal Haberler

Halk, bir Konya gazetesi olmasına rağmen ulusal konularla da yakından ilgilenmiş, ilgili bölümde de belirtildiği üzere İstanbul, Ankara, İzmir başta olmak üzere önemli merkezlerde bulunan muhabirleri aracılığıyla gelişmeleri okuyucusuna duyurmayı hedeflemiştir. Söz konusu mektuplarda ilgili yörelere ait siyasî, sosyal ve ekonomik gelişmeler yer almaktadır. Seçim süreci ve Lozan görüşmelerinin Anadolu'daki yansımalarına ilişkin haberler ilgili bölümlerde belirtilmişti. Bu bağlamda ulusal haberler kapsamında başta İstanbul olmak üzere Anadolu'da meydana gelen diğer gelişmelere değinilecektir.

1.2.2.1. İstanbul Haberleri

Gazetede yer alan ulusal nitelikteki haberlerin önemli bir bölümü dönemin başkenti İstanbul ile ilgilidir. İstanbul haberleri genellikle *"İstanbul Mektupları"*, *"İstanbul Matbuatı"* başlığını taşıyan sütunlarda verilmekle birlikte haberin niteliğine göre bazen değişik sütunlarda da verilmektedir.

İstanbul ile ilgili olarak üzerinde durulan konulardan biri Fener Rum Patriği Meletiyos'un istifa süreci ile ilgili gelişmelerdir. Gazete, Gayrı Meşru Rum Patriği olarak nitelediği Meletiyos'un, İstanbul Rumları tarafından istifaya davet edilmesine gerekçe olarak Lozan görüşmelerini yakından takip eden İstanbul Rumlarının Türkiye ile iyi geçinmek mecburiyetde kalmış olmalarına bağlamaktadır (24 Haziran 1923, S: 11). Gazete, değişik sayılarında konuyla ilgli gelişmeleri duyurmaya devam eder. Genellikle birinci sayfada ele alınan konuyla ilgili olarak kullanılan üslup gazetenin tepkisini anlamak için yeterlidir. Örneğin *"Baş Papaz Aynaroz'a Gidecekmiş"* başlıklı bir haber, gazetede şöyle yer almaktadır: *"Fener Baş Papası Meletiyos İstanbul'dan defolup gitmekten başka çare bulamadığı için önümüzdeki Çarşamba günü Aynaroz'a hareketi kararlaştırmıştır"* (1 Temmuz 1923, S: 17). *Halk*'ın Rumlara dönük tepkisinin altında şüphesiz ki işgal döneminde yaşanan gelişmeler yatmaktadır. *"İstanbul Mektupları"* başlığıyla verilen bir haberde bu duruma geniş veren gazete, *"artık Türk kardeşlerimizle dost olmak iyi geçinmek istiyoruz"* yönündeki istekleri karşısında Rumları, samimiyetsizlikle suçlar (25 Haziran 1923, S: 12). Gazete Rumlarla ilgili diğer haberleri benzer üslupla vermeye devam eder. Yine birinci sayfada verilen *"İstanbul'da Rum Ticarethanelerinin İflası"* başlıklı bir habere gazetenin tepkisi ilginçtir: *"Halk: Darısı diğerlerinin başına"* (28 Haziran 1923, S: 15).

Üzerinde durulan konulardan biri de İstanbul'da içki yasağı meselesidir. Çeşitli sayılarında konuyla ilgili yasal süreç hakkında bilgi veren gazete yasağın İstanbul üzerindeki etkileriyle ilgili olarak *Tanin* gazetesinde yayınlanan bir yazıya da yer verir. Buna göre *"Men'i Müskirat"* Kanunun tatbikinin kesinleşmesi üzerine İstanbul'da içki satışları rekor düzeye ulaşmış ve iki gün zarfında beş yüz ton içki satılmıştır. *"Ayyaşların Depolara Hücumu"* alt başlığıyla verilen haberde, bu durum

hayretle karşılanmaktadır (22 Haziran 1923, S: 10). Gazete söz konusu yasanın uygulanmasıyla ilgili olarak leh ve aleyhde yapılan değerlendirmelere de yer verir. Bu bağlamda yeni seçilen milletvekillerinden bazıları yasanın uygulanmasını ülke için faydalı bulurken bazıları ise uygulamadan doğan aksaklıkları dile getirmişlerdir (9 Temmuz 1923, S: 24).

"İstanbul Mektepleri İstatistiği" başlıklı diğer bir haberde ise İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından yapılan bir istatistiğe yer verilmiştir. Buna göre İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü İlköğretim Müfettişlerinin sayısı 13'tür. Millî Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı 209 adet ilköğretim okulu bulunmaktadır. Buralarda görev yapan 1072 öğretmen bulunmaktadır. Öğrenci sayısı ise 32000'dir. Yine Millî Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Mekâtib-i Sultaniye adedi 16'dır. Buralarda görev yapan 415 öğretmen bulunmaktadır. Öğrenci sayısı, 5420'dir. Millî Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı olmayan 687 okul bulunmaktadır. Bunlardan 64 adedi Türklere ait özel okullar, 524 adedi Müslüman olmayan unsurlara ait okullar, 99 adedi de yabancı okullardır. Millî Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı yüksek okul sayısı ise 10'dur. Bunlar Fen Okulu, Ticaret Okulu, Mülkiye Okulu, Mühendis Okulu, Halkalı Ziraat Okulu, Kız Öğretmen Okulu, Sanayi-i Nefise, Kondüktör Okulu ve Bahriye Okuludur (19 Temmuz 1923, S: 33).

Gazetede İstanbul'un ekonomik durumu ile ilgili bilgiler de bulunmaktadır. İstanbul muhabiri Rıfat Necdet tarafından gazeteye gönderilen *"Bugünkü İstanbul"* başlıklı bir yazıda, İstanbul'un en önemli sorunu olarak geçim sıkıntısı gösterilmektedir. Gazete İstanbul'u dünyanın en pahalı şehirleri arasında saymaktadır. Baş gösteren ekonomik durgunluk, temel gıda maddelerinin fiyatındaki artışlar, nakit sıkıntısı ise bu duruma yol açan faktörler olarak sıralanmaktadır (14 Haziran 1923, S: 3). Deyim yerindeyse İstanbul piyasasının gözü kulağı Lozan'dan gelecek haberlere kilitlenmiş durumdadır. Ayrıca ekonomi ile ilgili olarak zahire ve para piyasasına ilişkin bilgiler de verilmektedir (25 Haziran 1923, S: 12).

İstanbul ile ilgili haberler bağlamında İstanbul basınının durumuna da değinen gazete, 1923 yılı Temmuz'unda İsveç'te düzenlenen Uluslararası Basın Kongresi'nden de bahseder. Gazetecilik alnında meydana gelen gelişmeleri konu alan bir kitabın da yayınlanacağı bu kongreye Türkiye'den *Vatan* gazetesi Başyazarı

Ahmet Emin (Yalman) davet edilmiştir. İstanbul basınıyla ilgili olarak, Lozan Konferansı'ndan dolayı gazete tirajlarının arttığı ayrıca *"Halk Sadası"* isimli bir akşam gazetenin yayın hayatına başladığı ve bir iki gün gibi kısa bir süre sonra kapandığı bildirilmektedir (25 Haziran 1923, S: 12).

1.2.2.2. Anadolu Haberleri

Gazetede, Anadolu'nun çeşitli vilâyetlerine ilişkin haberler de yer almaktadır. Bu bağlamda İstanbul dışında gazetenin Ankara, İzmir, Mersin, Uşak'ta bulunan muhabirleri kendi yöreleriyle ilgili haberleri gönderdikleri mektuplar vasıtasıyla gazeteye iletmektedirler. Örneğin İzmir muhabiri gazeteye gönderdiği bir mektupta işgal döneminin genel karakteristiğini şu sözlerle tasvir etmektedir: *"Rub' asra karib bir müddettir hayat-ı iktisadiye ve saha-i ticaretinde ve ilim ve matbuatında bulunmak suretiyle İzmir'i pek yakından tanıdığım cihetle bu yangının memlekete yabancı olan bir kimse ile bende bırakacağı his birbirine benzemez. Bu harabe, bir yabancıda belki de bir teessür, bir acı bırakır. Fakat bende, benim ruhumda hiç de öyle bir acı bırakmıyor. Bu saha üzerinde yine kendilerinin yakıp yıktıkları her ev; bir yılan yuvası, bir akrep kovuğu mesabesinde idi. Yedi yüz seneye karib bir zamandan beri Türk'ün nân ve nimetiyle yaşayan Rum ve Ermeniler son yüz sene zarfında açıktan açığa Türk'ün hanümânını söndürmeye kastederek, bunu fiilen tatbik edebilmek için Yunanlılarla teşrik-i mesai ettiler. Memleketin mukadderatıyla oynadılar. Anadolu'yu baştan başa yaktılar, yıktılar. Fakat Türk'ün celâdeti karşısında ne yapacaklarını bilemediler. Denizlere döküldüler. Bize kalmayacak bari Türklere de kalmasın dediler. En nihayetinde İzmir şehrini de ateşlediler. Türklerin sahâvetkârâne-i Millîyesinden yüzlerce sene istifade eden bu unsur-u fesatkâr, nankörlüğünün cezasına uğradı"* (27 Haziran 1923, S: 14).

İ'tibar Millî Bankası Ankara Şubesi'nin açılışını konu alan bir haberde gazete yerli sermaye ile kurulan ve tamamen Türk uzmanlar tarafından yürütülecek olan bu müessese ile bankacılık sektörünün, ülkemizde genellikle yabancıların uzmanlık alanına giren bir faaliyet alanı olarak algılanmaktan kurtulduğuna işaret eder (29 Haziran 1923, S: 16).

Ankara ile ilgili başka bir haber de portatif konut nakli ile ilgilidir. Haberde Ankara'nın hükümet merkezi olarak kalması üzerine şehirde hayatın her alanında

zorluklar görülmeye başladığı bildirilmektedir. Bunların başında hayat pahalılığı ve konut sıkıntısı gelmektedir. Bu sebeble bir kısım müteşebbisler Ankara'ya Amerika'dan portatif konut nakli konusunda teklifde bulunurlar. Bu teklife göre Ankara'ya üç sene zarfında on bin kadar portatif konut nakledilecek ve bunlar bedeli maaşlarından kesilmek suretiyle memurlara verilecektir (17 Temmuz 1923, S: 31).

Anadolu haberleri kapsamında gazete, sergi açılışlarına da yer verir. Bunlardan biri de Bursa'da düzenlenmektedir. İçerik itibariyle âdeta bir fuar niteliğine bürünen sergide her çeşit yerli malın yanı sıra tarım ve çeşitli sanayi dallarına ait makineler de teşhir edilmektedir (4 Temmuz 1923, S: 20).

Gazete Anadolu'da öğretmen açığını da gündeme getirmektedir. *"Memleketimizde Muallim İhtiyacı"* başlıklı bir habere göre dönemin şartları içerisinde eğitim öğretimin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için asgari elli bin öğretmene ihtiyaç vardır. Hali hazırda bu ihtiyacın ancak yüzde bir buçuğu temin edilebilmiştir. Elli bin öğretmen ihtiyacı Anadolu'daki kırk beş bin köyden her birine bir ilkokul öğretmeni tayin esasına göre belirlenmiştir. İl ve İlçelerde açılması gereken ve hali hazırda açılmış bulunan yeni okullar da göz önüne alındığında bu ihtiyaç yüz bine çıkmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı bu ihtiyacı karşılamak amacıyla on öğretmen okulu açmaya kara vermiştir. Bu okullardan her yıl beş yüz öğretmen yetişeceği göz önüne alındığında öğretmen ihtiyacının bir asır sonra ancak giderilebileceği ortaya çıkmaktadır (15 Temmuz 1923, S: 29).

Gazetede yer alan Anadolu haberlerini ekonomi, imar faaliyetleri, eğitim-öğretim, tayinler vb. başlıklar altında toplamak mümkündür. İmar faaliyetleriyle ilgili olarak Batı Anadolu'yu kapsayan bir inşaat projesinden bahsedilmektedir. Söz konusu projeyi konu alan bir haberde, Kızılay Genel Müfettişi Doktor Celâleddin Muhtar Bey'in gözetiminde yürütülen inşaatın ilerleme kaydettiği bildirilerek yapımı bitirilen konutlarla ilgili bilgi verilmektedir (27 Haziran 1923, S: 14).

1.3. Dış Haberler

Halk'ın yayınlandığı dönem, çevre ülkelerde karışıklıkların yoğun olarak yaşandığı bir zaman dilimine ratlar. Öyle ki hemen yanı başımızda meydana gelen

Bulgar ihtilâli ve onun Balkanlar'da oluşturduğu rahatsızlık, Batı Trakya sorunu, Orta Doğu'da işgalin yarattığı huzursuzluk, kamuoyu gündemini meşgul eden önemli konular arasındadır. Dışta meydana gelen bu olaylar karşısında okurlarını bilgilendirmek isteyen gazete, gelişmeleri daha çok bölge ülkelerindeki yayın organları aracılığıyla takip etmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda Mısır, Suriye, Filistin ve Lübnan gazeteleri Orta Doğu'da yaşanan gelişmelerle ilgili başlıca kaynak niteliğindedir. Batıda meydana gelen olaylar, daha ziyade avrupa basını kaynak gösterilerek verilmekle birlikte, gazete muhabirinden gelen telgraflar, İstanbul basınından konuyla ilgili yapılan alıntılar, ajans haberleri de dış haberlerin iletiminde başvurulan kaynaklar arasındadır.

Gazetede dış haberlerin verildiği ayrı bir sütun bulunmamaktadır. Dış haberler gazetede kimi zaman "Mütenevvi Haberler", "Gazetemizin Hususi Haberleri" vb. başlıklar altında yer almakta kimi zaman da haberin türüne uygun olarak "Harici Haberler", "Dünyada Neler Olmuş ve Oluyor" "Garp Matbuatı", "Dünya Şuunu" başlıklarıyla verilmektedir. Dış haberlerin gazetede yer alış biçimiyle ilgili herhangi bir standart bulunmamakla birlikte daha ziyade bir ve ikinci sayfalarda verildiği görülmektedir.

Dış haberler bağlamında üzerinde en çok durulan konulardan biri Bulgar ihtilâlidir. Gazetede *"Bulgaristan'da İsyan"*, *"Bulgaristan İhtilâli Hakkında Tafsilât"*, vb. başlıklarla ele alınan olay gelişmelerin yoğunluğuna göre kimi zaman bir üst başlık ve sekiz alt başlık şeklinde ayrıntılı olarak işlenmiştir (18 Haziran 1923, S: 6). Konuyla ilgili haberlerden gazetenin bu olaya ilgisini ortaya koyabilecek net ipuçları çıkarmak mümkün olmamıştır. Ancak ikinci sayıda yer alan *"Bulgaristan'da Taklib-i Hükümet"* başlıklı bir haberde gazete, ihtilâlin ardından kurulan yeni kabinede, çoğunluğu elinde bulunduran *"Panislavizm"* taraftarlarının Bulgar dış siyasetinde büyük değişiklikler meydana getireceklerini vurgular. Yine aynı sayıda yer alan *"Bulgaristan İhtilâli Hakkında Tafsilât"* başlıklı başka bir haberde ise başta dışişleri olmak üzere içişleri, tarım ve adalet bakanlarının Rus sempatizanı oldukları bildirilmektedir (13 Haziran 1923, S: 2).

Gazete ihtilâlle ilgili olarak dış basında yapılan yorumlara da yer vermektedir. Ancak yapılan yorumlarda ihtilâlin Türkiye ile ilişkilendirilmesine

tepkilidir. Örneğin *Deba* gazetesinde yayınlanan *"Bulgar İhtilâli"* başlıklı bir yazıda yer alan Türkiye'nin ihtilâlcilerle işbirliği içinde olduğuna yönelik bir yoruma tepki göstererek söz konusu gazeteyi ciddiyetsizlikle suçlamaktadır (1 Temmuz 1923, S: 17).

Gazetenin önem verdiği konulardan biri de Fransız yazar Pierre Loti'nin ölüm hadisesidir. Anadolu Ajansı'dan gelen telgraf gazetede *"Çok Elim Bir Haber Büyük Dostumuz Pierre Loti Vefat Etti"* başlığıyla yayınlanır. Birinci sayfada yer alan haber şöyledir: *"Bugünkü ajans, bize çok elîm, çok müessir bir kara haber getirdi: Pierre Loti'nin haber-i elîm-i vefatını... Bu büyük kalpli Fransız edibi Şarka geldikten bizi yakından tanıyıp gördükten sonra Türk'e karşı öyle derin, öyle samimi, bir muhabbet perverde etmeye başlamışdı ki uzun senelerin o eski hatırat önüne bir nisyan perdesi çekeceği sanılırken, Pierre Loti, derin bir incizab ile sevdiği Türk'ü hiç unutmamış, faziletin ebedî meftunu olup kalmıştır... Pierre Loti öldü fakat muazzez hatırası her Türk'ün kalbinde ebediyen yaşayacaktır"* (14 Haziran 1923, S: 3). Beşinci sayıda ise Pierre Loti'nin biyografisi ile Berkem'in Konya Türk Ocağı Reisi sıfatıyla çektiği bir taziye telgrafı yayınlanır (17 Haziran 1923, S: 5).

Gazetenin Pierre Loti'ye olan bu ilgisinin altında hiç şüphesiz ki onun Büyük bir Türk dostu olması yatmaktadır. Gazetede de belirtildiği üzere Pierre Loti, Balkan Harbinden Mütareke yıllarına kadar olan o karanlık süreçte yapılan haksızlıkları büyük bir cearetle dile getirerek Türk Halkının yanında yer almış ve onu müdafaa etmiştir (14 Haziran 1923, S: 3; Ayaşlı, 2002: 177). Ayaşlı hatıratında daha sonradan Mustafa Kemâl'le Pierre Loti arasında bir ihtilâf varmış gibi gösterilmeye çalışıldığını ancak bunun bir dedikododan ibaret olduğunu bildirir. Zira Mustafa Kemâl TBMM Hükümeti Başkanı iken o sıralar Hasta olan Pierre Loti'nin hatırını sormak için Rochfort'a bir temsilci göndermiş (2002: 172), yine aynı sıfatla yazdığı 12 Temmuz 1921 tarihli mektupta da rahatsızlığıyla yakından ilgilenerek sevgi ve hayranlıklarını dile getirmiştir (Şimsir, 1981: 127).

Dış ülkelerden derlenen haberler gazetede ülke adına göre *"Mısır Ahvaline Bir Nazar"*, *"Rusya Ahvali"*, *"Macaristan Vakayii"* gibi başlıklarla verilmektedir. Daha ziyade Orta Doğu'da meydana gelen gelişmelere odaklanan gazete; İngiltere, Fransa ve İtalya'yı bölge üzerinde emperyalist politika takip etmekle suçlar.

Özellikle İngiltere bu bağlamda gazetenin boy hedefi haline gelmiştir. Gazetenin konuyla ilgili haber başlıkları bu durumu açıkça ortaya koymaktadır: " *İngilizlerin İhtiraskâr Siyaseti ve Mısır'da Ademi Huzur*" (15 Haziran 1923, S: 4) , " *İngilizler Ruvendiz'de Ne Yapıyor ?*" (15 Temmuz 1923, S: 29), " *Suriye'de Tazyik*" (13 Temmuz 1923, S: 28), " *Trablus'ta İtalyan Mezalimi*" (29 Haziran 1923, S: 16). Mısır'da yayınlanan *El Ahbar* gazetesinden nakledilen bir makalede, İngilizlerin bölge üzerindeki emelleri üzerinde durulmaktadır. "*Hicaz İngilizlere mi Veriliyor ?*" başlıklı makaleye göre İngiliz siyasetinin hedefini teşkil eden Ceziretü'l Arap bölgesi zengin doğal kaynakları, nüfus yoğunluğu, askerî açıdan stratejik önemiyle İngilizlerin iştahını kabartmaktadır. Bütün bunların yanında asıl amaç ise İslâm dini açısından mukaddes sayılan beldeleri elde bulundurarak Hilâfeti, Ceziretü'l Arap bölgesine taşımak ve bu vesile ile müslümanları kolaylıkla sevk ve idare etmektir (13 Temmuz 1923, S: 28).

Gazete dünya üzerindeki Müslüman azınlıkların durumuyla da yakından ilgilenir. "*Buhara'da Bolşeviklerin Yaptıkları Mezalim*" başlıklı bir haberde, Buhara Emiri'nin, Bolşeviklerin yaptıkarı Katliamı dünya gündemine taşımak için batılı devletler ve Cemiyet-i Akvam nezdinde girişimlerde bulunduğu bildirilmektedir (13 Haziran 1923, S: 2). Gazete konuyla ilgili olarak Buhara Emiri'nin İngiliz Hükümeti'ne gönderdiği bir mektuba da yer verir. Söz konusu mektupta 1917-1922 yılları arasında meydana gelen olaylar ve Sovyet propagandasının olumsuz neticeleri dile getirilmektedir (15 Temmuz 1923, S: 29). "*Çin İslâmları Hakkında Şayân-ı Dikkat Malûmat*" başlığı ise, o sıralar Mısır'da bulunan Çinli bir İslâm Aliminin *El Ahram* gazetesi muhabirine verdiği mülakata aittir. *Vakit* gazetesinden alıntı yapılan mülakatta Çin'de bulunan yaklaşık yetmiş milyon müslümanın sosyal ve kültürel yaşantısı ile ilgili bilgiler verilmektedir (17 Haziran 1923, S: 6).

Yabancı basın, yalnızca haberleriyle değil; tiraj, yönetim, yayın politikası, teknolojik durumu vb. alanlarla da gazetenin dış haberlerine konu olmuştur. "*Londra'da Gazete İdareleri*" başlıklı bir haberde Londra gazeteleri örgütsel yapı ve içerik itibariyle "*dünyanın en şayân-ı dikkat gazeteleri*" şeklinde nitelenmektedir. *Vatan* gazetesinden nakledilen haberin devamında en son teknolojiyi kullandıkları belirtilen söz konusu gazeteler, örgütsel yapı bakımından ayrıntılı olarak

incelenmiştir (22 Temmuz 1923, S: 35). Amerikan basını hakkında ilginç bilgiler veren gazete New York'ta günde bir katrilyon sekiz milyon kelime basıldığını bildirir. Yılda kırk milyon adet basılan bir günlük gazete altı yüz milyonluk bir kelime toplamını içermektedir. Haberin devamında gazetelere ilişkin tiraj bilgileri yer almaktadır. Buna göre *"demokratik gazeteler"* sabahları 1.012.000, akşamları 903.000 adet basılmaktadır. *"Cumhuriyetçi gazeteler"* ise, sabahları 550.000, akşamları 536.000 adet çıkarılmaktadır. Gazete bu üstünlüğü New York'ta demokratların çoğunlukta olmasına bağlar. Bunların dışında 400.000 adet basılan ve daha çok güncel konulara eğinen *Daily New* gazetesi ve çeşitli meslek gruplarına ait yayın organları bulunmaktatır. Sosyalizm taraftarı gazeteler ise, 19.000 adet basılmaktadır (23 Temmuz 1923, S: 36).

Gazetede dönemin önemli iletişim araçlarından biri olan telefonla ilgili istatistiki bilgiler de yer almaktadır. *"Telefon İntişarı"* başlığıyla verilen bir haberde 1921 yılında tüm dünyada 20.760.000 telefon merkezinin bulunduğu bildirilmektedir. Bu toplamın % 64'ü Kuzey Amerika'ya aittir. Avrupa'da ise 5.289.606 telefon merkezi bulunmaktadır. Bu sayının ülkelere göre dağılımında birinci sırayı Almanya almakta, iki ve üçüncü sıralarda İngiltere ve Fransa bulunmaktadır. Nüfus başına düşen telefon miktarı ise oransal olarak ifade edilmiştir.

Bu bağlamda her yüz kişiye Amerika'da 12,4, Kanada'da 9,8, Danimarka'da 7,7, Yeni Zellanda'da 7, İsveç'te 6,6, Norveç'te 5, Avusturalya'da 4,3, İsviçre'de 3,2, Almanya'da 3, Hollanda'da 3,4, Avusturya'da 2,2, İngiltere'de 2,1, Fransa'da 1,2 Belçika'da 8 telefon düşmektedir. Yalnız New York şehrinde 892.190, Şikago'da ise 585.840 telefon abonesi bulunmaktadır. Bu da demek oluyor ki bu şehirlerden her biri bütün Fransa'dan daha çok telefon şebekesine sahiptir (17 Temmuz 1923, S: 31).

"Dünya Şuunu" adlı sütun, yukarıda da belirtildiği üzere dünyada meydana gelen ilginç olaylara ayrılmıştır. Örneğin *"Vapurda Çıkan Gazete"* başlığıyla verilen bir haberde *Daily Mail* gazetesinin Avrupa ile Amerika arasında işleyen Trans Atlantik vapurlarında günlük olarak yayınlanmaya başlandığı bildirilmektedir. Gazeteye haberler o günkü *Daily Mail* gazetesinden telsiz ya da telgraf yoluyla iletilmektedir (6 Temmuz 1923, S: 22). *"Mide mi Çilingir Dükkânı mı?"* başlıklı

başka bir haberde ise midesinden şikâyetle hastaneye başvuran 27 yaşlarında bir geç kadının midesinden 17 adet anahtar, birinin etrafında halka olmak suretiyle iki adet madenî İngiliz Sikkesi, biri açık olmak üzere üç adet İngiliz iğnesi, bir adet kalem açacağı ve bir adet de mühendis aleti çıktığı bildirilmektedir. Haberin devamında ise gazete şu yorumu yapmaktadır: *"Bu kadında madeni şeyleri yutma hastalığı varmış. Zavallı kadın nerede boğazına sığacak bir şey bulursa midesine indirmekte imiş. Hatta ameliyattan sonra çay kaşıklarını yutmasın diye kendisine büyük ağaç kaşıklar verilmiş"* (3 Temmuz 1923, S: 19).

2. Reklâm ve İlânlar

Halk gazetesi reklâm ve İlânlara oldukça önem vermiş bir bir gazetedir. Öyle ki gazetenin 4. sayfası bu alan için ayrılmıştır.[24] Yalnız sayfanın başında bunu belirten *"İlânât"* vb. herhangi bir başlık bulunmamaktadır. Gelir kaynaklarıyla ilgili bölümde de belirtildiği üzere reklâm ve ilânlar gazetenin önemli gelir kaynakları arasındadır. Hatta gazete, yayınladığı bir ilânla bu konuda büyük indirim yapılacağını duyurur. Buna göre ilânların her satırı için beş kuruş ödenecektir. Mükerrer ilânlar da bu rakam daha da düşmektedir. Abone ilânları ise ayda bir kez ücretsiz yayınlanacaktır. Amaç gelirleri arttırarak gazeteyi daha ucuza satmaktır (12 Haziran 1923, S: 1).

Gazetede yayınlanan reklâm ve ilânlara değinmeden önce Türkiye'de reklâmcılığın tarihsel gelişimine bakıldığında ilk reklâmın 1864'te *Tercüman-ı Ahval* gazetesinde görüldüğü ortaya çıkar. Amaç Yeni Cami bahçesinde çanak çömlek satan bir dükkânın Ramazan nedeniyle yeni çeşitler ithal ettiğini duyurmaktır (İnceoğlu, 1986: 119). *Tercüman-ı Ahval*'in yayın hayatına başlamasından sonra Türkiye'de sayıları her geçen gün artan gazeteler reklâmın gelişim sürecini de hızlandırmıştır. Örneğin 1870'li yıllardaki *Basiret* gazetesi sayılarında çokca reklâm ve ilâna ratlanmaktadır (Yerlikaya, 1994: 127-129). 1908'e kadar yayınlanan reklâmlara genel olarak bakıldığında amacın; daha çok Batı'dan ithal edilen ürünleri pazarlamak olduğu görülmektedir. Doktor ve ilâç reklâmlarında bu özellik daha da ön plana çıkmaktadır. İlâç reklâmları yanında doktor reklâmlarında da örneğin

[24] Bkz: Ek-8.

"Avrupa'da ihtisas görmüş" gibi ifadelerle *"Batı'dan gelen her şeyi yüceltici ibarelere"* çok sık rastlanmaktadır. Reklâm metinlerinde ürünün İngiliz ya da Alman malı olduğu ya da Fransa'dan, Amerika'dan ithal edildiği vurgulanmaktadır (Çakır, 1997: 22-23).

1908'de II. Meşrutiyetin ilânıyla birlikte basına kısa süreli de olsa bir özgürlük sağlanması, reklâm olgusunun deyim yerindeyse can damarı olan ekonomik canlılık gerçek anlamda reklâmcılığı başlatan nedenler olarak sayılmaktadır. Bu gelişmeler, 1909 yılında ilk ilân ve reklâm kurumu kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Ancak müteakip yıllarda patlak veren Balkan ve I. Dünya savaşları ekonomik hayata dolayısıyla reklâmcılığa büyük zararlar vermiştir (İnceoğlu, 1986: 120). Cumhuriyetin ilânından sonra tekrar gelişmeye başlayan reklâmcılık 1928 Harf Devriminin etkisiyle bir süre duraklama dönemine girse de sonraki yıllarda gelişimini sürdürmüştür (Çakır, 1997: 23).

Halk gazetesinde yer alan reklâmlara gelince, reklâmların dördüncü sayfada yer aldığı daha önce belirtilmişti. Ancak bu durum 38. sayıya kadar devam etmektedir. Gazete 38. sayıdan itibaren iki sayfa olarak yayınlanmaya başladığından reklâmların yeri de ikinci sayfanın dördüncü ve beşinci sütunu olarak değişmiştir (30 Temmuz 1923, S: 38). Reklâmlar gazetede genellikle işlemeli bir çerçeve içinde yer almakta farklı reklâmlar birbirinden düz bir çizgi ile ayrılmaktadır. Reklâmların eni genellikle bir sütunu aştığından sütun kuralı bozulmuş reklâm sayfası çoğunlukla üç ya da dört sütun şeklinde düzenlenmiştir (12 Haziran 1923, S: 1; 29 Temmuz 1923, S: 37). Yedinci sayıdan itibaren reklâm sayfasında dizi yazılara da yer verilmeye başlanmıştır. Alt bölümde yer alan ve sayfanın yaklaşık üçte birini kaplayan bu yazılar 28. sayıya kadar devam eder (19 Haziran 1923, S: 7; 13 Temmuz 1923, S: 28).

Savaş yıllarının etkisinden olsa gerek gazetede yayınlanan reklâm ve ilânlar içinde sağlıkla ilgili olanlar yoğunluktadır. Bunlar arasında eczane, doktor, diş tedavisi ve çeşitli ilâç reklâmları ve konuyla ilgili değişik ilânlar sayılabilir. Örneğin *"Diş Muayene, Tedavi ve İmalâthanesi"* başlıklı reklâmda (17 Temmuz 1923, S: 31) Konya halkına özel bir hizmet olmak üzere 15 Ağustos'a kadar belirtilen fiyatlarda, her çeşit diş hastalıklarının tedavi edileceği bildirilmektedir. Fiyatlar şöyledir:

Enjeksiyonla ağrısız diş çekimi	:	25 Kuruş
Dolgu yaptırmak	:	100 Kuruş
Altın diş yapımı (24 Ayar)	:	300 Kuruş
Kırılmış kauçuk takım tamiri	:	300 Kuruş
Mükemmel kauçuk alet ve üst beyaz takım diş	:	2300 Kuruş

34. sayıdan itibaren ise dahiliye, göz, frengi ve bel soğukluğu hastalıkları uzmanı olan Doktor Cevat Arif'in hasta kabul etmeye başladığı duyurulmaktadır (20 Temmuz 1923, S: 34). Dikkati çeken bir diğer duyuru ise ise cilt bakım tedavisiyle ilgilidir: *"Yüzdeki çiller ve lekeler on beş gün zarfında ve bir daha avdet etmemek üzere kaldırılır. Hükümet meydanında Türk Eczanesi'nde tıp mütehassısına müracaat olunması"* (13 Haziran 1923, S: 2).

Diğer gruba ise, gıda, tekstil, kırtasiye, kuaför, sigara kâğıdı, gazete, ayakkabı, fotoğraf, lokanta, oyuncak gibi değişik mal yada hizmet alım satımı yapan iş yerlerine ait reklâmlar girmektedir. Bu gruba giren reklâmlarda, metni tamamlayıcı bir unsur olarak resim kullanımı da yaygındır (17 Haziran 1923, S: 5).

Reklâm metinlerinde başlıklar; metinden ayrı, iri puntolarla ve metni okumaya yöneltici bir tarzda hazırlanmıştır: *" Sıhhatini Sevenlere !"* (21 Haziran 1923, S: 9), *" Mühim Bir Tebşir"* (22 Haziran 1923, S: 10), *" Sıtma Panzehiri Arayanlara"* (25 Haziran 1923, S: 12), *"Büyük Ucuzluk"* (29 Haziran 1923, S: 16). örneklerinde olduğu gibi. Metin bölümünde reklâma konu olan nesnenin özellikleri yer almaktadır. Bazı reklâm metinlerinde ise tüketiciyi satın almaya teşvik etmek amacıyla millî ve manevî değerlere vurgu yapıldığı görülmektedir. *"Müslüman Türk Kardeşlere"* başlıklı reklâm örneğinde görüldüğü üzere. İlk bakışta ilân şeklinde algılanan bu reklâmda amaç hiç şüphesiz ki *"Türk Zaferi"* adlı sigara kağıdının satışını arttırmaktır. Ancak metinde söz konusu ürünün özelliklerinden ziyade millî ve manevî değerler işlenerek bir bakıma tüketici, yerli malları kullanmaya teşvik edilmektedir. Bu bağlamda yukarıda belirtildiği şekliyle daha çok yabancı ürünleri pazarlamaya yönelik anlayışın Millî Mücadele'nin etkisiyle değişmeye başladığı söylenebilir. Reklâm metni şöyledir: *" Nefaset ve halisiyetiyle son zamanlarda kesb-i*

iştihar ederek çok satılmaya başlanan "Türk Zaferi" sigara kağıdını düşürmek için Müslümanlık ve Türklükle hiç alakası olmayan nankör ve hilekâr mahlûklar ortaya atılarak Türk'ün nam-ı muhteremine ve mukaddes zaferine bürünerek seni aldatmaya çalışıyorlar. Ey Müslüman! İyi bil ki "Türk Zaferi" kâğıdı senin hakiki kardeşin olan halis bir Müslüman ve hemşerinin kâğıdıdır. Gizli aşikâr kimse ile şirket ve alâkası yoktur. Ve yine bil ki "Türk Zaferi" kâğıdından daha bir kâğıt yoktur. Şayet vardır diyen ve ispat eden olursa sahibi ona bin lira verecek ve bir daha kâğıt imal etmeyecektir. Uyan Ey Aziz Türk ! Seller gibi akıttığın kanınla, verdiğin binlerce şehitlerinle muhafaza ettiğin şu mübarek vatanına, mevcudiyetine düşman olanlar yine hakim olmak istiyorlar. Madem ki akan kan senindir, şehitler senindir hülâsa her şey senindir, kılıncından daha müessir olan ticaret ve iktisadiyatına hakim ol !" (12 Haziran 1923, S: 1). Aynı anlayış giyim malzemeleri satan bir mağazanın reklâmında da görülmektedir söz konusu reklâmda vatanını seven her Türk'ün yerli malları kullanması gerektiği belirtilerek ilgili mağaza *"Türk Müessesesi"* şeklinde nitelenmektedir (22 Temmuz 1923, S: 35). Bununla birlikte *"Ford Projesi"* başlığıyla yanınlanan başka bir reklâm ise yukarıda belirtilen anlayışa zıt ifadeler içermektedir: *"Ford projesi memleketimize nâfi, en amelî ve tatbiki pek kolay bir projedir. Ford otomobil ve kamyonları şimendifer hatlarından daha ziyade Anadolu'ya elzem ve nâfidir. Nakliyat-ı umûmiyede şimendiferlere sürat ve ehveniyetçe rekabet eder"* (29 Haziran 1923, S: 16).

Kamuoyunun barışa duyduğu özlem reklâm metinlerine de yansımıştır. *"Sulh Olacak mı ?"* başlığıyla verilen reklâm şöyledir: *" Mutlaka olacak. Çünkü herkes elbise diktiriyor. İki bayram birden yapılacak. Yahu Konya'da kim iyi elbise dikiyor? Azizim, Aziziye Caddesinde, terziler esnafından Hacı Dedemzâde Terzihanesi'nden iyi diken yoktur"* (17 Temmuz 1923, S: 31). Dikkat çeken bir diğer reklâm *"Güleryüz"* adlı bir yayın organına aittir. *"Niçin Gülüyorsun?"* başlığıyla verilen reklâmın mizahî içerik taşıyan bir yayın organına ait olduğu sanılmaktadır (10 Temmuz 1923, S: 25). Gazetenin beşinci sayısında yer alan eğitimle ilgili bir ilân da ise *"İkmal-i tahsil isteyenler"* için yaz okulunun açıldığı duyurulmaktadır. Eğitim kadrosunun bir bölümü *"Mekteb-i Sanayi"* öğretmenlerinden oluşan yaz okulunun ücreti aylık 100-150 Kuruş arasındadır. Öğleden önce ve sonra ikişer saat olmak üzere günde dört saat eğitim verecek olan okulda şu dersler okutulmaktadır: *"Elif Bâ,*

Kur'an-ı Kerim ve Ulûm-u Diniye, Türkçe, Fransızca, Hesap, Hendese, Eşya Dersleri, ve Ziraat" (17 Haziran 1923, S: 5). Gazetede değişik konuların yer aldığı kişisel ilânlar da bulunmaktadır. İş ile ilgili ilânlar, kayıp ilânları, satılık gayr-ı menkul ilânları bunlar arasında gösterilebilir. Örneğin gazetede yer alan iş ile ilgili bir ilân şöyledir: *"Usul-ü defteriye aşinâ, banka ve tüccar muamelâtına vâkıf bir efendi Konya'da veya taşrada münasip bir iş arıyor. İhtiyacı olanların Tüccar Hacı Mendizâde Süleyman Efendi'ye müracaatları"* (25 Haziran 1923, S: 12).

İlânların önemli bir bölümünü ise resmi ilânlar oluşturmaktadır. Resmî tebliğlerin ve kamu kurumlarına ait çeşitli duyuruları kapsayan bu ilânlar, bazen 3. sayfanın 4. sütununda bazen de reklâm sayfasında yer almaktadır. Bunlar arasında en sık rastlanan Tasfiye Komisyonu ilânlarıdır. Genellikle *"Tasfiye Komisyonu Riyâsetinden"* başlığıyla verilen bu ilânlarda Konya'da bulunan azınlıklara ait taşınmaz mallardan satışa çıkarılanlarla ilgili bilgiler bulunmaktadır (22 Haziran 1923, S: 10).

3. Tekzip ve Düzeltmeler

Halk, yayın hayatı boyunca doğru haber vermeye özen göstermiş, şayet yanlış haber verdiyse bunu düzeltmeye çalışmış bir gazetedir. Gazetede yer alan ilk düzeltme 12. sayıdadır. 3. sayfanın 4. sütununda *"Tashih"* başlığıyla verilen düzeltmede bir önceki sayıda yanlış dizilen Fransa Cumhurbaşkanı'nın ismi düzeltilmektedir (25 Haziran 1923, S: 12). 20. sayıda yer alan düzeltme ise ilginçtir. *"Tashih ve İtizar"* başlığıyla verilen düzeltme Kadınhanı ilçesi seçim sonuçlarıyla ilgilidir. Teftiş Heyeti Başkanlığı gazeteye bir yazı göndererek yanlışın düzeltilmesini ister: *"Halk gazetesinin 3 Temmuz 1339 tarihli ve 19 numaralı nüshasının üçüncü sayfasında ve Mebus İntihâbâtı ser levhası altındaki sütunda (Kadınhanı'nda ekseriyet-i kâhire ile Müdafaa-i Hukuk namzetleri) ne rey verildiği gösterilmiş ise de kaza-yı mezkûr Heyet-i Teftişiye'sinden varid olan telgrafnâmede altmış üçe baliğ olan kaza müntehîb-i sânilerinden elli sekizinin iştirakiyle yapılan intihâbda müttehiden ve müttefikan Müdafaa-i Hukuk namzetlerine rey verilmiş olduğu bildirilmektedir. Yarınki gazete ile bu cihetin tashih buyurulması rica olunur efendim."* Bunun hemen altında ise haber kaynağı ile ilgili bir düzeltme yer almaktadır. Bir önceki sayıda verilen *"Emanet-i Mukaddese Sirkati"* başlıklı haberin

Tanin gazetesine ait olduğunu belirtmeyen gazete yanlışlığı düzelterek özür diler (4 Temmuz 1923, S: 20).

Kimi durumlarda ise, başka gazetelerin haberlerinde yer alan yanlışlıklar düzeltilmeye çalışılmıştır. Örneğin 28. sayıda yer alan bir tekzip şöyledir: *"İstanbul gazetelerinde sirkat edildiğinden bahis olunan mersu' kutu sirkat edilmemiş olup el yevm Topkapı Sarayı'nda Hırka-i Saadet Hücre-i Aliyesi'nde diğer emanât-ı mukaddese meyanında aynen ve mahfuzan bulunmaktadır. İşaat-ı vakıa tekzip olunur"* (13 Temmuz 1923, S: 28). Gazetede yer alan bu haber Anadolu Ajansı kaynaklıdır.

4. Gazetenin Okuyucu Kitlesiyle ve Diğer Gazetelerle Olan İlişkisi

Halk, yayın hayatı boyunca gerek okuyucu kitlesiyle gerekse diğer gazetelerle yakın ilişkiler içinde olmuş bir gazetedir. Özellikle okuyucu kitlesiyle olan ilişkisi günümüz yerel gazeteciliği açısından da güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Halk'ın yayın hayatına başlaması gelen tebrik yazılarından da anlaşıldığı üzere geniş kesimde büyük yankılar uyandırır. Gazetede yer alan ilk tebrik yazısı aynı zamanda gazetenin Akşehir muhabirliğini yapan Sami Reşat'a aittir. *"Halk'a Tuhfe-i Takriz"* başlığını taşıyan yazıda, basının işlevlerine de değinilmektedir. Buna göre *"Bir milletin yegâne vasıta-i nâşir-i efkârı, seviye-i irfanı ve tekâmülünün hakiki mi'yarı matbuattır. Gazeteler halkta millî duyguları, vatanî düşünceleri ihya, muhtelif cereyanlar ve tesadüm-ü efkâr arasında Şahrahsedâd ve sevabı ibraz, hususi şebeke-i istihbarat vasıtası ile herhangi bir mesele-i Millîye ve vataniye hakkındaki temayülât-ı umumiyeyi bütün dünyaya iblâğ ederler. Onun için matbuat her memlekette halkın tercüman-ı efkârı ve hissiyatı addedilir. Matbuatı olmayan bir heyet-i içtimaiye lâl ve ebkem bir insana benzer."* Yazının sonunda ise, gazetenin yayın hayatına başlamasını sevinçle karşılayan yazar, sahibi ve başyazarı olan Berkem'e başarı dileğinde bulunur (13 Haziran 1923, S: 2). Gazete ilerleyen sayılarda gelen tebrikleri yayınlamaya devam eder. Bunlardan biri de Adana'nın İran Baş Konsolosu Asaf Han'a aittir. Asaf Han, Berkem'e bir telgraf çekerek *"Halk'tan yalnız Konya muhiti değil umum Anadolu'nun be hakk istifade etmesi"* temennisinde

bulunur (17 Haziran 1923, S: 5). 8. sayıda yer alan bir haberde yayın hayatına başlaması dolayısıyla *"bir çok yerlerden tebrik-i mutazammın mektup ve telgrafnâmeler"* aldığını duyuran gazete hakkında gösterilen teveccühe alenen teşekkür etmektedir (20 Haziran 1923, S: 5).

Halk, yayın hayatı boyunca okuyucu ile iyi ilişki kurmaya çalışmış, onların isteklerine, beklentilerine, çeşitli konulardaki düşüncelerine büyük önem vermiştir. Örneğin ilgili bölümde de belirtildiği üzere kadın okuyucuların, kadınlığa yönelik yazılar yazmak için kendilerine bir sütun tahsis edilmesi yönündeki taleplerine şöyle cevap verir: *"Halk yalnız erkeklerin değildir. Aynı zamanda karielerinindir. İctimaî, edebî, ilmî, iktisadî her nevi yazılarına sayfalarımız açıktır. Bilhassa kadınlık yazıları için sütun açacağımız gibi ayrıca kendilerini memnun edebilmek için kadınlığa ait yazılar bulundurmağa da gayret edeceğiz"* (21 Haziran 1923, S: 9). Aynı anlayışla tahsis edilen *"Mektepliler Sütunu"* ise gençleri teşvik amacına yöneliktir (24 Haziran 1339, S: 11). Bunun dışında okuyuculardan gelen çeşitli konulara ait yazılara da yer verilmektedir. Okuyuculardan gelen bu tür yazılar gazetede *"Gelen Yazılar"* başlığı altında yayınlanmakta, yazının içeriğine göre gazete tarafından cevaplandırılmaktadır. Bu bağlamda bir okuyucudan gelen *"Karagöz Gazetesi Rum mu?"* başlıklı bir yazıya gazete şu cevabı verir: *"Karimizin yazdığı doğrudur. 'Karagöz' maalesef bir Rum'un malıdır. Ahlâkı ifsad edici yazıları ise karileri güldürecek yerde ağlatmalıdır. Bu çirkin gazeteye kim bayilik eder ve kim 'Karagöz' hakkında sitayişte bulunursa kendi hesabımıza teessüfler eyleriz"* (14 Haziran 1923, S: 3). Gazetenin aldığı tepkilerden, okuyucuyla iyi dialog kurma gayretinin büyük oranda gerçekleştiği görülmektedir. 18. sayıda yer alan bir teşekkür yazısı buna örnek gösterilebilir (2 Temmuz 1923, S: 18). Gazete hakkındaki olumlu düşüncelerin kimi zaman da bir dörtlük şeklinde ifade edildiği görülmektedir. 13. sayıda yer alan *"Halktan 'Halk' a"* başlıklı bir dörtlük örneğinde olduğu gibi.

"Seni Hak nasib ve tavzif eyledi tenzihi ahlâka
Tarik-i mesaddette pişuva olmak için halka
İşinde payidar ol istinat et avn-ü Hallâk'a
Kırılsın hırs ve cehlin halka taktığı halka" (26 Haziran 1923, S: 13).

Gazetenin yayın hayatına başlaması matbuat aleminde de geniş yankılar uyandırmıştır. Gazetenin Mustafa Kemâl ile olan ilişkisi göz önüne alındığında bunun doğal olduğu sonucuna varılmaktadır. Örneğin 6. sayıda yer alan bir haberde gazetenin yayın hayatına başlamasını bütün İstanbul basının tebrik ettiği bildirilmektedir (18 Haziran 1923, S: 6). *Vatan* ve *Yenigün* gazeteleri ise ayrıca bir yazı yazı yayınlayarak gazetenin yayın hayatına başlamasını tebrik eder (21 Haziran 1923, S: 9). Dönemin Konya gazetelerinden *Babalık* ise 13 Haziran 1923 tarihli nüshasında şu tebriki yayınlamıştır: *"Şehrimizde çıkarılacağını yazdığımız Halk refikimiz dünden itibaren saha-i intişar olmuştur. Zevki bediyi tatmin edecek derecede kıymettar yazılar ve resimleri ihtiva eden refik-i cedidimizin hüsn-ü muvaffakiyetlerini temenni ederiz"*. Gazeteye bir tebrik de yurt dışı basınından gelir. Beyrutta yayınlanan *El İkbâl* gazetesi bir yazı yayınlayarak *Halk*'ın yayın hayatına başlamasınından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. *Halk* ise *"öteden beri ciddiyet ve ağır başlılığıyla tanınan" El İkbâl* gazetesinin teveccühüne *"arz-ı şükran eyler"*. Yerel basından da bir tebrik vardır. Gazete Kastamonu'da yayınlanan (İnuğur, 1993: 358) *Açıksöz* gazetesinin bu yöndeki iltifâtına teşekkür eder (6 Temmuz 1923, S: 22). *Halk*'ta yayın hayatına yeni başlayan yayın organlarına karşı aynı duyarlılığı göstermektedir. Örneğin Giresun'da *"Halk Sesi"* adlı gazetenin yayın haytına başlamasından dolayı bir tebrik yazısı yayınlamıştır (21 Haziran 1923, S: 9).

Gazete içerik itibariyle okuyucuya faydası olduğunu düşündüğü bazı yayın organlarını da tavsiye etmektedir. Örneğin Adana Türk Ocağı tarafından 15 günde bir yayınlanan *Altın Yurdu* adlı yayın organının üçüncü sayısı içerik itibariyle faydalı görüldüğünden tavsiye edilmektedir (26 Haziran 1923, S: 13). Aynı tavsiye *İnci* adlı yayın organının 11. sayısı için de geçerlidir (6 Temmuz 1923, S: 22).

5. Gazetenin Kapanış Süreci

Gazetenin kapanışı ile ilgili olarak Berkem'in hatıratında önemli bilgiler bulunmaktadır. Berkem'in aday belirleme sorunu yüzünden parti idaresiyle ters düştüğü ve gazetenin 13 Temmuz 1923 tarihli 28. sayısında da yer aldığı üzere, *"verilmiş kati bir kararla"* Ankara'ya hareket ettiği daha önce bildirilmişti. Bu bağlamda Ankara ziyaretinin amacı Mustafa Kemâl'le görüşerek gazeteyi kapatma

isteğini ona açmaktır. Siirt Milletvekili Mahmut Soydan aracılığı ile gerçekleşen görüşmeyi Berkem şöyle anlatır: "Herkes gittikten sonra rahmetli Atamız bana hitapla: -Nasılsınız bakalım dediler, gazete nasıl gidiyor? Bunu şöyle bir muhavere takip etti. – Teşekkür ederim efendim, gazete ise pek iyi gitmiyor. –Neden? – Satış masrafı korumuyor. Açık veriyoruz Paşam. Bunun üzerine dediler ki: Öyle ise Ağaoğlu'na söyleyeyim açığı Matbuat Umum Müdürlüğü bütçesinden kapatsın. Cevabım şu oldu: -Fakat Paşam bilmem ki bu fedakârlığa artık lüzum kaldı mı? Gazeteyi çıkarmaktaki esas maksat, seçimlerin selâmetini temin etmek olduğuna ve seçimler de iyi bir şekilde neticelendiğine göre maddî fedakârlıklara katlanarak bunun devamını sağlamakta bendeniz bir isabet göremiyorum. Gazi, cümlemi ikmâle meydan vermeden – Anladım buyurdular şu halde gidip Ağaoğlu'nu görünüz ve bu meseleyi aranızda görüşüp bir karara bağlayınız.. Vereceğiniz kararı şimdiden kabul ediyorum."

Berkem, gazeteciliği bırakma gerekçesini ise şöyle açıklamaktadır: "Konya isyanı hakkında ne düşündüğümü sordukları zaman Ata'ya şu maruzatta bulunmuştum: -Bendenizin kanaatimce bu isyandan bütün Konyalıları sorumlu tutmak doğru değildir. Gerçi bu davada pek çok kimse asıldı ise de bendeniz şuna inanıyorum ki bunlar arasında çok da günahsız vardı. Bu cahiller kendilerini alttan alta teşvik edenlerin kurbanı olmuşlardır. İşte bu tahrikçilerin başında (.....) Bey de vardır ve bugün o T.B.M.Meclisi'nde maalesef Konya'yı temsil ediyor. Bu mülâhazama Atamız şu cevabı verdi: -Çok doğru görmüşsün. Fakat bu adam ayaklarıma kapandı, suçunu itiraf etti ve bundan sonra bir köpek sadakatiyle bana hizmet edeceğini söyledi. Ben de bunun üzerine onu affettim. Fakat bir daha mebus olmasını istemem. Nasıl hayret etmeyeyim ve nasıl dövünmeyeyim ki gelen mebus adayları listesinde bu zatın da ismi vardı ! Hani biz bunu bir daha mebus yapmayacaktık? Millî davalara karıştırmayacaktık? Şimdi neden bu adamı tekrar mebus yapmak istiyorduk? Bunun hikâyesi çok uzundur ve iç yüzünü anlatacak olursam belki de 'zülfü yare' dokunur. Şu kadarını söylemekle yetineyim ki şahsî menfaat uğrunda birleşenler, birbirlerini destekleyerek ve birbirlerinin ayıbını örterek. Hakiki vaziyeti de başka bir şekilde göstermeye çalışarak Gazi'yi bu yolla imaleye muvaffak olmuşlardır. İşte bu manzara beni tiksindirdi ve çok sevdiğim gazetecilik mesleğinden ayrılmama sebep oldu."

Neticede, son sayısı 3 Ağustos 1923 tarihinde yayınlanan gazetenin[25] matbaa malzeme ve makineleri; Ankara'ya taşınarak sonra adı *Ulus* olan *Hakimiyet-i Millîye* matbaasına ilâve edilir. Bunun üzerine Berkem de Mustafa Kemâl'in tasvibiyle dışişlerine girip konsolos olmuş ve otuz yıla yakın bir süre bu birimde hizmet vermiştir (Berkem, 1960: 164 vd.).

[25] Bkz : Ek-9.

SONUÇ

Mustafa Kemâl önderliğinde Anadolu'da başlatılan kurtuluş hareketi, kısa sürede ülkenin her tarafından destek bulmuş; herkes kendi imkânları ölçüsünde büyük bir umut ve heyecanla adeta bir hizmet yarışı içine girmiştir. Bu doğrultuda bir taraftan millî kuvvetler teşkil edilerek silâhlı mücadeleye girişilirken diğer taraftan da basın yoluyla fikrî bir mücadele başlatılması gereği ortaya çıkmıştı. Bunun üzerine Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde Millî Mücadele basını doğmuş ve Millî Mücadele gayelerine ulaşılıncaya dek çetin bir mücadele başlamıştır.

En önemli bölgeleri düşman işgaline uğramış ve diğer kısımlarında da bir ölüm kalım mücadelesi verilen bir ülkede en ilkel koşullarla faaliyet gösteren basının, tam bir hüviyete kavuşamayacağı aşikârdır. En temel baskı malzemelerinin bile bulunmadığı Anadolu illerinde, her çeşit yokluğa rağmen bir iki sayfa da olsa gazeteler yayınlanmış ve Anadolu halkının birlik ve beraberliğini sağlama çabaları sürdürülmeye çalışılmıştır.

Konya basını, Millî Mücadele'nin ilk yıllarından itibaren vatanın kurtuluşu için çalışan kişi ve grupların yılmaz savunucusu olmuş; Konya'da Millî Mücadele fikrinin benimsenmesi, halkın birlik ve beraberliğini sağlama gibi bir çok noktada büyük hizmetlerde bulunmuştur.

Millî Mücadele'nin devamı boyunca sürdürdüğü bu hizmeti her türlü yoksulluk içinde bir varlık mücadelesi vererek gerçekleştirmeye çalışan Konya basını bu dönemde, yerellikten kurtularak, bütün Anadolu'ya hitap etmiş, Millî Mücadele'nin sesi olmuştur.

Yaptığı yayınlarla gerek işgal kuvvetlerinin, gerekse Millî Mücadele aleyhtarı çevrelerin şimşeklerini üzerine çekmiş olması, Konya basınının bu dönemde ne kadar etkili olduğunun bir göstergesidir.

Tüm bu hizmetlerini gerçekleştirirken belli bir yayın stratejisi takip eden Konya basınının; halkın içinde bulunduğu psikolojik durumdan dolayı daha çok millî ve manevî argümanların sıklıkla kullanıldığı, bir yayın politikası takip etmiş olması da göz önünde bulundurulması gereken bir diğer önemli husustur.

Bu dönem Konya gazetelerinden biri olan *Halk,* parti gazeteciliğinin Konya'daki en önemli temsilcilerinden biridir. Onu bu denli önemli hale getiren neden ise, Mustafa Kemâl'le olan ilişkisinin ötesinde, dönemin basın anlayışını yansıtan önemli bir örnek oluşudur. Bu bağlamda *Halk,* Erzurum'da *Albayrak,* Sivas'ta *İrade-i Milliye,* Adana'da *Yeni Adana,* Balıkesir'de *İzmire Doğru,* Kastamonu'da *Açıksöz,* Ankara'da *Hakimiyet-i Milliye* ile başlayan Yunus Nadi'nin *Yenigün*'ü, Abdülgani Ahmet Bey'in *Öğüt*'ü ile devam eden basın politikasının Konya ayağını temsil etmektedir, denilebilir. Gazeteye yüklenen misyon göz önüne alındığında denmek istenilen daha iyi anlaşılacaktır.

Gazetenin gördüğü maddi destek, içeriksel bağımlılığı da beraberinde getirmiştir. Çalışmada da ifade edildiği üzere Mustafa Kemâl, II. TBMM seçimleri öncesinde Anadolu'nun çeşitli bölgelerini kapsayan bir yurt gezisine çıkar. Gezinin Konya durağında Berkem'le de görüşür. Görüşmenin konusu seçim öncesi Halk Fırkası'nın propagandasını yapacak bir yayın organı çıkarmaktır. Neticede gazete işi kararlaştırılır. Mustafa Kemâl tarafından gönderilen üç bin lira tutarındaki para alındıktan sonra, matbaa için gerekli baskı, keski makineleri, kâğıt, mürekkep, pedal, harf kasaları, iki sandık kullanılmış klişe vb. tüm malzemeler tedarik edilerek Cevdet Tahir ve Server İskit'in de çalıştığı güçlü ekiple gazete çıkarılmıştır. Savaş sonrası dönemde, tüm imkânsızlıklara rağmen Berkem'in deyimiyle, Anadolu'da o zamana kadar eşine rastlanmayan bir gazetenin çıkarılması, hiç şüphesiz ki Mustafa Kemâl'in daha doğrusu dönemin siyasî iktidarının desteği olmadan imkânsızdı. Zaten Berkem de böyle bir teklif karşısında şaşırdığını ifade etmektedir. Yine gazeteye gelen tebrik yazılarından anlaşıldığı üzere, gazetenin dönemin basın politikasını temsil eden ulusal yayın organları tarafından benimsenmiş olmasının altında da yine Mustafa Kemâl'in gazeteyle olan ilişkisi yatmaktadır.

Halk, ilk sayılarından itibaren çıkış amacına uygun olarak seçimle yakından ilgilenmeye başlamış, haber ve yorumların çatısını Halk Fırkası'nı açıktan açığa destekleyen, muhaliflerini ise aynı oranda eleştiren bir çerçevede oluşturarak belirlenen yayın politikası sınırları içinde hareket etmiştir. Ancak ilerleyen günlerde adaylar belli olmaya başlayınca durum değişmiş, parti idaresiyle tes düşen gazete, muhalif bir çizgiyi benimsemiştir. Berkem bu durumu hatıratında; 'siyasî makaleler

yazacak, seçimler hakkında yorumlar yapacak, bu konudaki teamüllere uygun yazılar hazırlayacak yerde Japonya'da nasıl pirinç ekildiğinden, Brezilya'da kahve tarımından bahsettim', şeklinde özetler. Ancak aday listesi kesinleşince, gazetenin önünde ikinci bir seçenek kalmamıştır. Adayları öven bir yazı yazılacaktır. Fakat Berkem, "ikiyüzlülük" gerekçesiyle kendi imzasıyla bir makale yayınlamak istemez. Sorun çözülmüş, "Namzetlerimiz" başlıklı makale, gazetenin yazı işleri müdürü olan Müftüzâde Tevfik imzasıyla yayınlanmıştır. Ancak ilgili bölümde de belirtildiği üzere makalede, adaylarla ilgili olarak belirtilen düşünceler Berkem'e aittir. Berkem burada, doğruluğuna inanmadığı bir konuyu savunmak durumunda bırakılmıştır. Zaten bu çelişkiyi uzun süre devam ettirememiş, gerçek düşüncelerini, "Faziletin Manâsı" başlıklı yazıyla gazete sütunlarına taşımıştır. Bu bağlamda ortaya bir konuyla ilgili, aynı kişiye ait iki zıt görüş çıkmaktadır ki, bu güvenilirlik ilkesiyle çelişmektedir.

Yaşanan gelişmelerin ardından Berkem, Ankara'ya hareket eder. Mustafa Kemâl'le görüşüp affını isteyecektir. Mustafa Kemâl'le görüşmesinde, satışın masrafı korumadığını ve zarar edildiğini gerekçe göstererek gazetenin kapanması yönündeki görüşünü dile getirir. Mustafa Kemâl'in, zararın telâfi edilmesi yönündeki teklifini geri çevirir. Bu tekliften Mustafa Kemâl'in, yalnızca seçim dönemine ait bir gazete tasarlamadığı sonucuna varılabilmektedir. Çünkü henüz Cumhuriyet ilân edilmemiş, inkılâplar başlamamıştır. Konya hakkındaki temâyüller göz önünde bulundurulduğunda kamuoyunun istenilen biçimde oluşumu için böyle bir gazetenin varlığı önemlidir. Ancak Berkem'e göre, gazeteyi çıkarmaktaki asıl maksat seçimlerin selâmetini temin etmek olduğuna ve seçimler de iyi bir şekilde netîcelendiğine göre, gazetenin devamını sağlamakta bir fayda yoktur. Sonuç itibariyle gazete, siyasî çekişmeler nedeniyle ancak 42 sayı devam edebilmiş ve bir seçim gazetesi mahiyetinde kalmıştır.

Gazetenin içeriğiyle ilgili olarak, şu değerlendirmeyi yapmak mümkündür. Siyasî nedenlerle çıkarılmış bir gazete olmasına rağmen *Halk,* bir yerel gazete olarak misyonunu en iyi şekilde yerine getirmeye çalışmıştır. Yerel sorunlara eğilimi, başta eğitim olmak üzere sağlık, spor ve kültürel alanlara ilişkin toplumsal taleplere cevap veren bir içerik oluşturma gayreti, okuyucu kitlesiyle iletişimi bu duruma örnek

gösterilebilir. Zengin bir içerikle okuyucu karşısına çıkmanın altında, parti düşünce ve taraftarlığını tabana yayma fikri yatsa da bu açıdan bakıldığında bile günümüz yerel gazeteciliği ile ilgili çıkarılacak önemli dersler vardır. Zira günümüz yerel basını, genel anlamda ne yazık ki bu tür toplumsal taleplere cevap verebilecek içerikten yoksundur. Çoğu bölgede, evlere dahi girememekte yalnızca resmî dairelerce satın alınmaktadır. Hatta yalnızca ilân dağıtımından pay almak için çıkarılan yerel gazeteler bile vardır. Bu durum, yerel sorunlar çerçevesinde yerel bir kamuoyu oluşumunu güçleştirmektedir.

Gazetenin ilgi alanı, yalnızca yerel konularla sınırlı değildir. İlgili bölümlerde de değinildiği üzere, ulusal ve uluslararası gelişmeler de yakından takip edilmiştir. Yerel bir gazetenin ulusal ve uluslararası gelişmelere bu kadar ilgi göstermiş olması ilginç karşılanabilir. Ancak gazetenin parti idaresiyle yaşadığı sorunlar göz önüne alındığında, bu durumun doğal olduğu sonucuna varılmaktadır. Zira belirtilen sebepler yüzünden siyasî konulara ilgisiz kalan gazete, bu alana yönelmiştir.

Halk'ın serüveninden, basın - siyaset ilişkisi adına çıkarılacak önemli dersler vardır. Bu doğrultuda, basın-siyaset ilişkisi, genel hatlarıyla karşılıklı bir ilişki şeklinde gözükse de siyasetin etkinliği, iki taraflılığı ortadan kaldırmakta, çoğu zaman da *Halk* örneğinde olduğu gibi basına yaşam alanı bırakmamaktadır. Nitekim siyasî nedenlerle çıkarılan gazete, yine siyasî nedenlerle ancak 42 sayı devam edebilmiştir. Bir ülkedeki basın rejimi, hakim siyasî yapıdan bağımsız değerlendirilemez ilkesi, basına yüklenen misyonun aslında yönetim anlayışının bir yansıması olduğu sonucuna varmaktadır. Nitekim Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlayıp, tek parti döneminde şiddetini daha da arttıran baskı politikaları, rejim değişikliğinin zihniyet dönüşümüne yol açmadığının bariz bir göstergesidir

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler:

ALEMDAR Korkmaz, 2001, ***İletişim ve Tarih***, Ümit Yayıncılık, Ankara.

ARABACI Caner, 1991, ***Millî Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri***, Konya.

_____, 1998, ***Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri***, KTO Yayınları, Konya.

_____, 2000, ***Millî Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri***, Genişletilmiş 2. Baskı Hazırlık Çalışmaları, Konya.

_____, 2002, İntibah Gazetesi I, ***Güzde Meram***, Meram Belediyesi Yayını, S: 9/26-29, Konya.

_____, 2002, İntibah Gazetesi II, ***Kışta Meram***, Meram Belediyesi Yayını, S: 10/24-31, Konya.

ATALAY Ahmet, 2000, Abdülhalim Çelebi Efendi, ***Konya Cönk***, C: 1, Konya.

AYAŞLI Münevver, 2002, ***İşittiklerim Gördüklerim Bildiklerim***, Timaş Yayınları, İstanbul.

BERKEM S. Sami, 1960, ***Unutulmuş Günler***, Hilmi Kitabevi, İstanbul.

BÜLBÜL Rıdvan, 1997, ***Genel Gazetecilik Bilgileri***, Konya.

COŞAR Ö. Sami, 1962, Millî Mücadele Basını, ***Millîyet,*** 29-30 Temmuz 1962, s.6-7.

Cumhuriyet Basını, 1998, Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara.

ÇAKIR Hamza, 1997, ***Osmanlı Basınında Reklâm***, Elit Reklâmcılık, Ankara.

EVREN Afif (YOLCU), 1972, Bir Yolcunun Anıları, ***Yeni Konya***, 7-8 Eylül 1972, S: 9307-9308, Konya.

GEZGİN Suat, 1994, ***Basında Fotoğrafçılık***, Der Yayınları, İstanbul.

GİRGİN Atilla, 2001, ***Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik***, İnkılâp Kitabevi Yayınları, İstanbul.

GOLOĞLU Mahmut, 1971, ***Türkiye Cumhuriyeti 1923***, Ankara.

GÖK Dursun, 1995, ***II.TBMM Dönemi (1923-1927)***, Konya.

GÖNENÇ Özgür, 2001, ***Agence France Press ve Anadolu Ajansı'nın Karşılaştırılması,*** İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul.

GÖNLÜBOL Mehmet ve SAR Cem, 1987, ***Olaylarla Türk Dış Politikası,*** AÜSBF Yayınları, Ankara.

GÜNER Zekai ve KABATAŞ Orhan, 1990, ***Millî Mücadele Dönemi Beyyannameleri ve Basını***, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara.

GÜNEŞ İhsan, 1987, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden Halk Fırkası'na Geçiş, ***Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi***, C. III, S: 8/427-442, Ankara.

GÜNEŞ İhsan, 1991, 1923 Seçimlerinde Oylar Nasıl Kullanıldı?, ***Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi***, (Muammer Aksoy'a Armağan), C. XLVI, No. 1-2 Ocak-Haziran/ 253-264, Ankara.

İNCEOĞLU Metin, 1986, Türkiye'de Reklâmcılığın Tarihsel Gelişimi, ***Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yıllığı 1983-1985,*** Ankara.

IŞIK İhsan, 1990, ***Yazarlar Sözlüğü***, Risâle Yayınları, İstanbul.

İNÖNÜ İsmet, 1987, ***Hatıralar***, Bilgi Yayınevi, Ankara.

İNUĞUR M. Nuri, 1992, ***Türk Basın Tarihi Tarihi***, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul.

İSKİT S. Rıfat, 2000, ***Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış***, MEB Yayınları, Ankara.

KARASAR Niyazi, 2000, ***Bilimsel Araştırma Yöntemi***, Nobel Yayınları, Ankara.

KAYACAN İsa, 1996, ***Basınımızın Anadolu Cephesi***, Ece Yayınları, Ankara.

KİŞMİR Celâlettin, 1961, Hatıralar Eskimez, Unutulmaz I-IV, ***Yeni Konya***, 20 Kasım 1961, S: 4390-4394.

Konya İl Yıllığı 1967, Ankara, 1967.

ODABAŞI Sefa, 2001, Geçmişin Konya Sinemaları, Cönk Konya Yazıları 2001, ***Konya Postası***, 22 Ağustos 2001.

ÖNDER Mehmet, 1949, ***Konya Matbuatı Tarihi***, Konya Halkevi Yayını, Konya.

_____, 1953, ***Millî Mücadelede Konya 1, Deli Baş Hadisesi***, Yeni Kitap Basımevi, Konya

_____, 1956, ***Sivaslı Ali Kemâlî***, Yeni Kitap Basımevi, Konya.

_____, 1962, ***Mevlânâ Şehri Konya Tarihi***, Konya Turizm Derneği Yayını, Konya.

_____, 1986, ***Öğüt Gazetesi***, Güven Matbaası, Ankara.

_____, 1998, ***Atatür'ün Yurt Gezileri***, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

_____, 1999, Cumhuriyetten Önce ve Cumhuriyet Devrinde Konya'da Basın, ***Millî Mücadele'den Günümüze Konya (1915-1965)***, C.1/21-34, Konya.

ÖZTOPRAK İzzet, 1981, ***Kurtuluş Savaşında Türk Basını***, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

ŞAPOLYO E. Behnan, 1969, ***Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın***, Ankara.

ŞEKER Mustafa, 2000, ***Çağdaş Gazete Yayınlama Teknikleri***, S.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, Konya.

ŞİMŞİR N. Bilâl, 1981, ***Atatürk İle Yazışmalar-I (1920-1923)***, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

SABİS Ali İhsan, 1993, ***İstiklâl Harbi ve Gizli Cihetleri***, Nehir Yayınları, İstanbul.

TAŞ Oktay, 1993, ***Çağdaş Gazete Tasarımı***, Ankara.

TBMM Albümü, 1994, TBMM Genel Sekreterliği Yayınları, Ankara.

TURAL M. Akif, 2000, ***Türkiye Cumhuriyeti Tarihi***, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara.

Türkçe Sözlük, 1983, Türk Dil Kurumu, Ankara.

Türk Parlamento Tarihi, 1995, TBMM III. Dönem 1927-1931, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.

Türk Parlamento Tarihi, 1995, Millî Mücadele ve TBMM I.Dönem 1919-1923, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.

UYAR Hakkı, 1999, ***Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi***, Boyut Yayınları, İstanbul.

UYAR Abidin, 1985, Ermenekli Hasan Rüştü, ***Yeni Konya***, 19 Mart 1985, S: 13180.

ÜREKLİ Bayram ve YÖRÜK Dogan, 2003, Muallim Mehmet Cevdet İnançalp'ın Feridun Nafiz Uzluk'a Gönderdiği Bazı Mektuplar, ***S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***, Yıl: 2003, S: 9, Konya.

VELİDEDEOĞLU V. Hıfzı, 1990, ***İlk Meclis ve Millî Mücadele'de Anadolu,*** Çağdaş Yayınları, İstanbul.

YERLİKAYA İlhan, 1994, ***Basiret Gazetesi***, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, Van.

Süreli Yayınlar:

Babalık : 26 Mart 1338, S: 831-12 Eylül 1338, S: 989

Hak Yolu : 19 Temmuz 1335, S: 1-10 Ağustos 1335, S: 3.

Halk : 12 Haziran 1339, S: 1- 3 Ağustos 1339, S: 42.

İbret : 1 Teşrinievvel 1335, S: 31.

İntibah : 25 Şubat 1335, S: 1-19 Eylül 1335, S: 29.

Öğüt : 23 Şubat 1336, S: 286-10 Eylül 1338 S: 948.

EKLER

EK-1/A: Süreyya Sami Berkem'in "Başlangıç" başlıklı makalesi. *Halk*, 12 Haziran 1923, S:1

BAŞLANGIÇ

Harb-i umûmi, Almanya ve müttefikleri için bir afet, bir felâket oldu. Bize ise fesîh bir ufk-u saadet açdı. Mağlubiyetin acısıyla basiret gözlerimiz açıldı. Hakiki (Rönesans) devrine ancak mütârekeden sonra girdik. İnkılâbımızın manâsı pek büyüktür. Hareket-i Millîye yalnız vatan hudutlarını muhafazaya inhisar edip kalmadı. Bu gün vazıyeti şöyle bir göz önüne getirip iyice hadde-i tahlilden geçirecek olursak görürüz ki son dört senelik zaman; zaman, himmet ve gayret her sahada mesut tecelliler tetevvüç etmiştir.

Ele matbuatı alalım: Mütârekeye gelinceye kadar Anadolu'da kaç gazete vardı? Ayda yılda bir çıkar gazeteden başka her şeye benzer vilâyet ceridelerini istisnâ eylersek belli başlı bir gazete mevcut olduğunu zannetmem ki kimse tahattur eyleyebilsin. Şimdi ise Anadolu'nun kuvvetli bir matbuatı vardır. Hem o matbuat hürdür, serbesttir, mütekâmildir. Liva merkezlerinde hatta bazı kazalarda bile bu gün gazeteler intişâr ediyor. Her gün biraz daha şekiller güzelleşiyor, münderecat tenevvu' eyliyor, harfler çoğalıyor, iki sayfa dört sayfa oluyor, resimsizler resimli çıkıyor. Dört sene içinde husule gelen tekâmül cidden gıptalara sezadır. Bu seri tekâmül ve terakkînin esbâbına gelince: Bu esbâbı, hükümet sisteminde aramak lazım gelir. Usûl-ü saltanat milletimiz için, memleketimiz için çok fena, çok muzır bir usul idi. Milletin bütün kuva-yı hayatiyesi, merkezin idame-i darâtına inhisar ettirilir, diğer tarafta, millet ile kimse meşgul olmazdı. Acaba milletin mektepleri var mıdır? Ziraatı nasıldır? İktisadiyatı ne haldedir? Matbuatı ne yapıyor? Bunların tekâmülü için ne çareler mevcuttur? Hiç düşünülmez, hiç nazar-ı teemmüle alınmaz idi. O devrelerde memleket içinde iki mütezâd alem yaşıyordu: biri İstanbul, diğeri Anadolu. İstanbul yani saray ve saraycılar Anadolu'yu sağmal koyun gibi kullanırlar, bütün vesait-i zevk ve sefâhatini Anadolu'nun sırtından çıkarmağa çalışırlardı. Anadolu ise bu ananevî idareye, Kemâl-i mutavaatla boyun eğerek kendi yağıyla kendi kavrulur hiçbir zaman: ne... yeter artık biraz da kendimiz için çalışalım... demek tecellüdünü gösteremezdi.

Bu tecellüdü gösteremediğinden dolayıdır ki senelerce memleket mühmel ve mensi kaldı. Terakki şöyle dursun, eski hayat dahi berbat oldu. Bu şerâit içinde matbuatın tekâmülüne hiç imkân bulunabilir miydi? Halk hükümetinin muhsenâtından biri ve belki de başlıcası, benliğimize tesahup ederek mevcudiyetimizi his eyleyişimiz başkalarının hesabına değil, bizzat kendi hesabımıza yaşamak imkânına nail oluşumuzdur. Evvelce dünya şuûnuyla pek alâkadar değildik. Alâkadar olmaklığımıza da müsâade edilmezdi. Saray her şeyi yed-i inhisarına almış, bildiği gibi idare-i umur ediyordu. Millet işleri ne oluyor? Devletlerle münâsebâtımız nedir? Memleketimiz için hariçde nasıl düşünülüyor? Ahval-i iktisadiye, tüccariye, sanaiye ve ila ahire ne alemdedir? Bunları düşünemezdik. Daha doğrusu düşündürmezlerdi. Fakat bu gün memleketimize ve işimize tamamıyla sahibiz. Her şeyi bilmek, öğrenmek mecburiyetindeyiz. Bu

mecburiyettir ki Anadolu'da matbuat hissiyatını uyandırmış ve matbuatın tekâmülüne saik olmuştur.

Saltanat devrinde terakkî için teşvik yoktu. Milletin tenevvüründen ziyade cehl içinde kalması matlûb idi. Çünkü inkişaf eden bir dimağ için, o köhne idareye tahammül kâbil olamazdı. Binaenaleyh matbuat ve müntesibîni fena nazarla görülür, daima müşkülâta maruz bırakılırdı. Halbuki inkılâbımızın mebdei ve halk hükümetinin me'süsü olan Gazi Paşa Kumandanımız üçüncü millî seneye girerken îrad buyurdukları nutukta matbuat hakkında aynen şu kıymettar sözleri söylemişlerdi: Bir heyet-i ictimâiyeyi sevk ve idare eden insanlar için o heyet-i ictimâiyenin tarihi üzerine hüküm vermek mevkiinde bulunan dostlar ve düşmanlar için muayyer, bu heyet-i ictimaiyenin efkâr-ı umûmiyesinden anlaşılan kabiliyet ve kıymettir. Binaenaleyh milletler efkâr-ı umûmiyesini cihana tanıtmak mecburiyetindedir. Bütün cihan efkârı umûmiyesine kesb-ü itla' ise esbab-ı hayatın tanzîmi için şüphesiz lâzımdır. Bu hususta ise mevcut vesâitin birincisi ve en mühimi matbuattır. Matbuat, milletin sada-yı umûmisidir. Bir milleti tenvir ve irşatta, bir millete muhtaç olduğu gıday-ı fikriyeyi vermekte hulâsa bir milletin, hedefi saadet olan, istikamet-i müşterekede yürümesini teminde matbuat, başlı başına bir kuvvet, bir mektep, bir rehberdir. Ehemmiyet ve ulviyeti cihan medeniyetinde bedâhet kesbeden matbuata, hükümetimizin birinci derecede atf-u ehemmiyet eylemesi... bu hususta sarf edeceği mesaiyeyi; millete ifâ ile mükellef olduğu hayırlı hizmetlerin baş tarafına koyması, meclis-i âlinin katiyetle talep edeceği hususattandır..! Millete kendi benliğini tesâhup ettirdikten ve matbuatın ehemmiyet ve kıymetini böyle yüksek bir nazarla gördükten sonra terakkî için tekâmül için ortada ne mâni kalır. Elinize aldığınız şu nüsha, inkılab-ı mesudiyemizin eser-i tekâmülüdür. *(Halk)*, nura, irfana şaka-i tekâmüle doğru koşacaktır. Halka hâdim, nâfi olmak için hiçbir fedakârlıktan çekinmeyecektir. Fazla vaatlerde bulunmayacağız. 'En asarna tedlü aleyna.'

Yalnız şu kadar söylemekle iktifa ederiz ki muhterem okuyucularımızın mazhar-ı rağbet ve teveccühleri olduğumuz nispetinde, saha-i faaliyeti genişletecek vesait-i istihbâriyemizi tesvi edecek, daima tekâmüle doğru gideceğiz. Faideli yeniliklerde hayat vardır. 'İbkaen mâ kane ala mâ kane kaziyesine hiç değiliz. Bilâkis bunun muzır, mühlik, fena olduğuna kaniyiz. Saadeti geride değil, ileride daima ileride görüyoruz. Bu düstur, rehberimiz oldukça, gazetemizin her gün biraz daha güzelleşeceğine, bir parça daha iyileşeceğine kanaat getirebiliriz. Yalnız şu kadar var ki: 'Marifet iltifata tabidir ve müşterisiz mal zâidir. Hakkımızda ne kadar çok iltifat gösterilirse, o iltifata müstahak olduğumuzu ispat için biz de elden gelen her fedakârlığı yapmaya çalışacağız. Her halde o yükün altında kalmayacağız. Tevfik Allah'tandır.

EK-1/B: Samizâde Süreyya, Başlangıç, *Halk*, 12 Haziran 1923, S: 1. Bu aynı zamanda gazetenin ilk sayısının ilk sayfasıdır.

خلق

EK-2/A: Süreyya Sami Berkem'in "İntihâbât Arifesinde" başlıklı makalesi. *Halk*, 14 Haziran 1923, S: 3.

İNTİHÂBÂT AREFESİNDE

İntihâbât arifesinde bulunuyoruz. Seydişehir ile Kadınhanı, müntehîb-i sâni intihâbâtını hitama erdirdi. Pek yakında, merkezle beraber bütün mülhakât aynı neticeye vasıl olacaktır. Şimdi herkesin düşüncesi, reylerin kime verileceği keyfiyetidir. Bunu düşünmekte hepimizin hakkı vardır. Öyle ya, gelecek meclis pek muazzam işler karşısında bulunacak. Aynı zamanda milletin hayat ve mematıyla alâkadar pek çok mesâilin hüsn-ü tesviyesine memur olacaktır. Oraya göndereceğimiz, bu işlerle tavzîf eyleyeceğimiz zevatın be-hakk ehil, hüsn-ü niyet ve hüsn-ü nazar sahibi olması, ilmen ve seciyeten de ammenin tekfîli altında bulunması şart-ı esasidir. Mukaddes bir inkılâp vucuda getirdik ki bunun idame-i hayatı, atılan temellerin sağlamlaştırılması, Büyük Millet Meclisi'ne, o inkılâp umdelerini hazır-ı can etmiş kimselerin gitmesine tevakkuf eylemektedir.

İlk Meclis tarihi bir kıymeti haiz idi. Salâhiyet-i ammeyi hüsn-ü isti'mâl ile vatanın büyük bir kısmını işgal altına alıp, elimizi kolumuzu bağlamak isteyen düşmanların, anavatandan def ve tardına bütün mevcudiyetiyle çalıştı. Türk'ün büyük cihadında, ona rehber oldu. En elîm en tehlikeli dakikalarda bile yeis ve fütûr nedir? bilmedi. Mukaddes imanının azmiyle tâ nihayete kadar sebata karar verdi ve öyle de yaptı. İlk meclisin, kârında bu derece muvaffak olması, milletin de aynı azimde, aynı düşüncede, aynı emelde bulunmasından ileri geldiği şüphe götürmez hakikatlerdendir. İlk Meclis uhdesine verilen vazifeleri be-hakk ifâ etmiş olmakla iftihar eyleyebilir. Vekâlet-i ammeyi bu derece hüsn-ü isti'mal ile gayelerinde tam bir muvaffakiyet eden meclisler meyanında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin el hak muvaffakiyeti yüksektir.

Gelecek meclis daha mühim, daha hayati mesail karşısında bulunacaktır. Biz bir inkılâp yaptık, milletin hakimiyetini bila kayd ü şart ilân ettik. Fakat bununla her şey olmuş, bitmiş sayılabilir mi? Asla... bir inkılâp ilân edilivermekle, ona olmuş, bitmiş nazarıyla bakmak hatadır. İnkılâbımızın, henüz rişim halinde bulunduğunu kim inkar eder? önümüzde halle intizâr eden bir çok hayatî mesâil var. Bundan sonra leyte ve leal siyaseti, idare-i maslahat siyaseti, yevm-i cedid, rızk-ı cedid siyaseti iflâs etmiştir. Eski saray ve bab-ı âli zihniyetiyle asiyab devletin dönmeyeceği, bilâkis her gün bir kanadının kırılarak nihayete mahkum-u indiras olacağı, katiyet-i riyâziye ile tebeyyün eylemiştir. Şimdiye kadar Osmanlı Devleti'nin muayyen bir siyaset-i iktisadiyesi yoktu, hatta muayyen bir siyaset-i dahiliye ve hariciyesi bile yoktu. Hele malî siyaseti dalgalı denizlerde, orsalaya bocalaya çalkalanıp giden gemiler gibi, sağa sola yalpa yapıp gider, muayyen hiçbir istikâmet takip edip gitmezdi.

Bundan sonra aynı usullerin takibine imkân yoktur. Dahilî, haricî, malî, iktisadî ve maarif siyasetlerimiz tam bir vuzûh ile istikrar peydâ edecek, hedefler hedeflere gidecek, en

salim, en dürüst yollar tayin olunacaktır. İşte bu tayin keyfiyeti, yeni Meclis'in cümle-i vezâifindendir.

Bu kadar nazik ve mühim meselelerin hallinde âmil olacak zevatı intihâb, itiraf etmeli ki insanı derin derin düşündürecek mahiyettedir. Her şeyde muktedâbihimiz olan Gazi Paşa Hazretleri'nin Halk Fırkası tarafından gösterilecek namzetlere rey verecek olursak düşüncelerimiz, tereddütlerimiz, vicdani mesuliyetlerimiz tehaffüf eder. Memleketimiz için fesîh bir ufk-u saadet açan, meşkûk ve karanlık vazıyetimizi tenvir ve tevzîh eyleyen bu inkılâba, Gazi Paşa'nın yol açtığını, içimizde bilmeyen yoktur. Büyük Gazi'nin bize gösterdiği yol: necat, felâh, saadet şehrahıdır. Azim ile, sebat ile bu rehâkâr yolu tâ nihayete kadar takip etmeliyiz ki saadet bizim için mukadder olsun.

Fırkacılığın öteden beri aleyhindeyim. Zihniyetimiz, seviyemiz henüz bunu istiâb edecek seviyede inkişâf etmemiştir. Muhtelif cereyanları sıhhat ile takip edip bunların içinden mütebellir kanaatler ihracına kudretyâb olacak kadar seviyeten olgun bir dereceye gelmediğimiz için fırka hissiyatında ihtirasât-ı şahsiyeye menâfi, memleketin feda edildiğini gördük. Memleketin buna tahammülü var mıdır? Cevabını sen ver ey kari...

Reşit ve mütekamil bir vazıyete gelinceye kadar başka memleketler için bais-i rehâ olan fırkacılık bizim mezarımızı kazabilir. Binaenaleyh bundan el hazer. Bizim için takip edilmesi kati bir ihtiyaç halinde bulunan yol: ittihat, ittifak, tesânüt yoludur. Bundan inhirâf ettiğimiz gün sendeler, yuvarlanır ve maazallah bir daha kendimizi toparlayamayız.

EK-2/B: Samizâde Süreyya, İntihâbât Arifesinde, *Halk*, 14 Haziran 1923, S: 3.

خلق

انتخابات عرفه سنده

بوكونكی استانبول

چوق اليم بر خبر

بويوك دوستمز [پير لوتی] وفات ايتدی

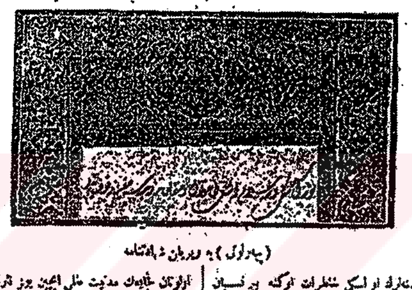

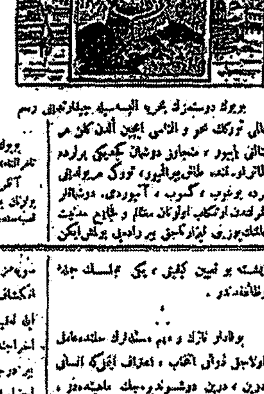

EK-3/A: Müftüzâde Tevfik imzasıyla yayınlanan "Namzetlerimiz" başlıklı makale. *Halk*, 1 Temmuz 1923, S: 17

NAMZETLERİMİZ

Günlerden beri intizârında bulunduğumuz namzetlerimiz, bugün artık tayin etmiştir. Halaskâr-ı a'zamımızın, sevgili Gazimizin bu babdaki isabetleri, her türlü takdirin fevkindedir. Kısm-ı mahsusamızda isimleri münderic namzedlerimiz hakkında, bir gûna itiraz serd edecek bir vatandaş tasavvur edemiyoruz. Cümlesi ilim ve irfanıyla secayâ-yı âliyesiyle temeyyüz etmiş, tanınmış muhterem şahsiyetlerdir. Lekesiz bir maziye, pak bir nasıyeye, yüksek bir ruha maliktirler. Müdafaa-i Hukuk tarafından gösterilen bu namzetlere, muhterem müntehîb-i sânilerimizin müttefikan rey verecekleri azade-i iştibahtır. Esasen efkâr-ı umûmiyece tanınmış olan namzetlerimizin, bir daha karilerimize takdimini faideden hali görmedik.

Musa Kâzım Efendi Hazretleri: El yevm Şer'iye Vekâleti Makamı'nı muhafaza etmekte olan müşârün ileyh, asrımızın yetiştirdiği fehûlu ulema arasında cidden meşhur fezâil-i âliye ashabındandır.

Kâzım Hüsnü Beyefendi: müşârun ileyh vilâyetimizi cidden vakıfâne bir surette temsil ederek, memleketimize nafi hizmetler ifâ eylemişlerdir. Kâzım Hüsnü Beyefendi mebusluktan evvel de bir çok hükümet memuriyetlerinde bulunmuşlar ve nezâket tabalarıyla, kiyâset ve dirâyetleriyle bütün vilâyet halkınca mazhar-ı hürmet ve muhabbet olmuşlardır.

Refik Beyefendi: Harekât-ı Millîyenin bedayetinden beri, vilâyetimizi temsil edenlerden biri de Refik Beyefendi'dir. Müşârun ileyh ilmen ve irfanen, seciyeten pek yüksek bir zattır. En karanlık günlerimizde ibrâzından hali kalmadıkları cesaret ve tecellüd, gösterdikleri yüksek azim ve iman be-hakk şâyetse-i sitemberdir. Refik Beyefendi'yi mebuslarımız arasında görmekle çok müfehhiriz.

Nâim Hazım Efendi: Müşârun ileyh hakkında ne söylense azdır. Nâim Hazım Efendi Hazretleri ilmen, irfanen ve bilhassa seciye itibariyle çok yüksektir. Edebiyat vadisindeki beheresi müslüm-ü enamdır. İrfanı derecesinde mahviyetperver müşârun ileyhin Büyük Millet Meclisi'nde Konya'mızı temsil etmesi bütün mehafilde memnuniyet-i azime ile karşılanacaktır.

Kara Hafız Zade Mustafa Efendi: Müşârun ileyh Konya'nın en eski ve en asil bir ailesine mensuptur. Hüsn-ü hulk ashabındandır. Kuva-yı Millîye'nin bedayet-i zuhurundan beri dava-yı millî uğruna cezil hizmetleri sıbgat etmiştir. Hadise-i isyaniyede Çumra'da bulunurken asat tarafından düçâr-ı tecavüz olmuş, bir çok eza ve cefâlara maruz kalmıştır. Ahlâk-ı hami yedesi, seciye-i aliyesi cümlenin mesahidir. Hürmet ve muhabbet-i umumiyeye mahzar olmuş, âlicenap ve pek muhterem bir zattır.

Eyüp Sabri Efendi: Müşârun ileyh şimdiye kadar Dava Vekâletiyle iştigal edip birincilikle neş'et ettiği Mekteb-i Hukuk'un müktesebâtını hasen suretle isti'mal etmiş iktidar

meslekiyesiyle tanınmış zat-ı muhteremdir. İstikâmet ve dirayeti bütün vilâyet halkının mesahidir. Mebuslarımız arasında bulunmasıyla iftihâr ediyoruz.

Ereğlili Fuat Beyefendi: Fuat Bey Biraderimiz İstanbul Mekteb-i Hukukundan mezundur. Ereğli'nin asil ve necib bir ailesine mensup olan müşârun ileyh henüz otuz yaşındadır. Millî Mücadele'mizin en hatr-ı alud zamanlarında ateş hatlarında düşmana sinesini siper ittihâz etmiş ve müdafaa-i vatan için bütün mevcudiyetiyle çalışmış ve çarpışmıştır. Seciyesi, irfanı, ahlâkı pek yüksek olan bu genç namzetin, muvaffakıyetini temenni eyleriz.

Tevfik Fikret Beyefendi: Müşârun ileyh de Mekteb-i Hukuktan mezundur. Vazife-i vataniye ve askeriyesini hüsn-ü ifâ eylemiş bir, çok memuriyetlerde bulunmuş, temiz yürekli, ulv-u cenap, sahibi metin, seciyeli muktedir bir gençtir. Kendilerini azim memnuniyetle karşılarız.

Hacı Bekir Efendi: Akşehir eşrafindandır ve el yevm mebusumuzdur. Müşârun ileyh Büyük Millet Meclisi'nde cidden vakıfâne bir surette vekâlet-i ammeyi ifâ eylemiş hudemat-ı ber güzidesiyle bütün vilâyet halkının emin ve itimadını kazanmıştır. Tecrübelerinden, bilgilerinden büyük istifadeler temin edileceği şüphesizdir.

Karaağaçlı Mustafa Efendi: Şimdiye kadar vekâletle müştefâ olan müşârun ileyh Mekteb-i Hukukun yetiştirdiği güzide evladından olup Meclis-i idare azalığında hüsn-ü hudemat-ı sıgat etmiştir. İlim ve irfanı, iktidar ve mezaya-yı ahlâkıyesiyle müşar babından bir zat-ı sütûde saffettir. Namzetlerimiz arasında kendilerini görmekten iftihar ederiz.

Namzetlerimizin mazhar-ı emin ve itimat olacaklarına hiç şüphemiz yoktur. Müdafaa-i Hukuk ve onun umdelerine, Kemâl-i sadakat ibrazından bir an hali kalmamış olan vilâyetimiz ahalisinin namzetleri, memnuniyet-i azime ile karşılayacaklarına ve en çok vahdete muhtaç olduğumuz şu nazik zamanda menfi cereyanlara kapılmayacaklarına zerre kadar şüphe edilemez. Cenab-ı Hak'tan muvaffakiyetler temenni eyleriz.

EK-3/B: Müftüzâde Tevfik, Namzetlerimiz, *Halk*, 1 Temmuz 1923, S: 17.

صاحب ویاخود مدیری : سامی زاده ثریا

مدیر مسئول : مفتی زاده توفیق

تلفون آدرسمز : اوتوز ۱ خانه

آیلی : [۵] غروشدر

کونیکسن نسخه‌سی : [۲۵] غروشدر

سایی : ۱۷ — ۱۷ ذی القعده ۱۳۴۱ — پازار — ۱ تموز ۱۹۲۳ — سنه : ۱

نامزدلرمز

[illegible]

صاوصاقلاما سیاستی داها دوام ایده‌جکمی؟

عصمت پاشا حضرتلری، متفقلردن قطعی بیر جواب ایستدی

استانبول : ۳۰ — [illegible]

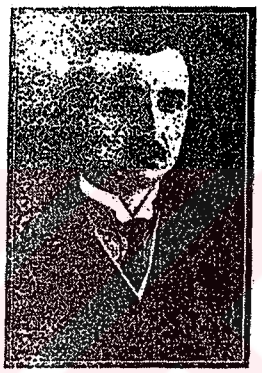

عصمت پاشا حضرتلری

[illegible]

تخلیه کیفیتنده اختلاف وارمیمش

استانبول : ۳۰ — [خاص خصوصمزدن] [illegible]

متفقلر، بیانامه طلبنده واز کچیرلر

استانبول : ۳۰ — [خاص خصوصمزدن] [illegible]

تخلیه مسئله‌سی نظر دقتده

استانبول : ۳۰ — [خاص خصوصمزدن] [illegible]

فرانسه‌ده قرالیت طرفدارلری بنك محکومیتی

استانبول : ۳۰ — [خاص خصوصمزدن] [illegible]

پاسه‌ده پاپاسی، آیارشه کیدیور مسعود

استانبول : ۳۰ — [خاص خصوصمزدن] [illegible]

استانبول انتخاباتنك نتیجه‌سی

[illegible]

رؤف پاشا حضرتلری

رازی پاشا حضرتلری

رؤف بك افندی

کاظم قره‌بکر پاشا حضرتلری

[illegible]

بیر مرخصمزدن

وضعیت خشمناکه دچش ؟

استانبول : ۲۸ — اوزاقدن ۲۷ تاریخلی (ایلری) یه یازیلیور : وضعیت مفروضانك [illegible]

هیئت مرخصمز و وضعیت

[illegible]

لطیفه‌ی خانم افندینك تشکری

[illegible]

لطیفه خانم افندی

[illegible]

لطیفه مصطفی کمال

EK-4/A: Süreyya Sami Berkem'in "Halk Fırkası" başlıklı makalesi. *Halk*, 25 Haziran 1923, S: 12.

HALK FIRKASI

Geçenlerde intihâbâta dair yazdığım bir makalede, fırkacılığın bu memleket için pek muzır olduğunu iddia eylemiştim. İddiamın ispatında musirrim. Meşrutiyetten sonra tecrübe ettiğimiz fırkacılık hayatında, ne kadar acı neticeler elde etmiştik değil mi? Ortaya bir İttihat ve Terakki çıktı. Bunun gâyesi, programı cidden müfît idi. Azası hep münevverlerden, müteceddidlerden, mütecellidlerden ibâret bulunuyordu. Otuz beş senelik bir idare-i mutlakadan sonra, ruh-u meşrutiyete muvâfik bir tarz-ı idarenin tesisine doğru atılan hutveler, maalesef daha başlangıçta tab ve tavandan kesildi. Bunun böyle olacağı ise pek tabi idi. Çünki ekseriyet, adab-ı meşrutiyete, şerait-i mütesaviyeye henüz alışmamış, rüşt-ü siyasîyesini ispata muvaffak olamamıştı. Bundan dolayıdır ki ortaya hiçbir manâ ifade etmeyen Hürriyet ve İtilâf çıktı. İtilafçılar hangi akıde-i ictimaiye ve siyasîyeyi temsil ediyorlardı? Nâ-ma'lum. Garpta, fark-ı siyasîyenin akaid ve ictihâdâtı, az ve çok farklarla yek diğerinin aynıdır. Dahilî siyasetteki umdeler esas ve siyaset-i hariciye teferruat kabilinden addolunur. Halbuki Hürriyet ve İtilâf siyaset-i hariciyeyi esas umde ittihaz eylemişti. İngiltere dostluğunu o kadar ileriye götürmüştü ki Hürriyet ve İtilâf denilince, hatıra İngiliz dostluğu gelmemek kâbil değildi.

İngiltere'deki Muhafazakârlar Fırkası bir zamanlar haricî siyasette Türk dostluğunu umde ittihâz etmişti. Fakat bugün, yine reiskârda bulunan aynı firka o eski siyasetin üzerine bir sünger çekmiş bulunuyor. Şu halde fırkaların haricî siyasetten ziyade dahilî siyasetteki tarz-ı hareketleridir ki onların bekalarına yardım veya sukûtlarını intac eyler.

Bizde ise fırkalar muayyen gayeler etrafında birleşmiş değildi. İttihatçılara kızan İtilâfçı olur, İtilâfçılara darılan ittihatçılığa tebdil-i şekil ediyordu. Hele muayyen gayelerden hiç eser yoktu. Bunun sebebi ise terbiye-i siyasîyenin fekdânı, adab-ı meşrutiyetle, adem-i ülfet ve seviye-i fikriyenin yükselmemiş olmasıydı. Başka hiçbir şey değil.

Balkan Harbi neden çıktı ve biz bu harpte niçin mağlup ve perişan olduk? Eğer reiskârda bulunan hükümet fırkacılık ihtirasına mağlup olmayarak doğru ve dürüst hareket etmiş bulunsaydı ne Balkan Harbi zuhur eder ne de mağlubiyet mukadder olurdu. İçimizde bilmeyen ve teslim etmeyen yoktur ki Balkan Harbinin zıyâı fırkacılık ihtirasatı yüzünden ileri gelmiştir. Siyasî hırs bütün işleri allak bullak etti. Millet arasına münafese soktu. Kanaatler esaslı ve mütebellir olmadığı ve bilâkis fırkalar şahıslara münhasır olduğu için bazen biri İttihatçı diğeri İtilafçı iki kardeş kanlı bıçaklı oldular. Kanaatler, gayeler, maksatlar yoktu ki, hürmet edilmesini bilelim. Bir kör dövüştür gitti. Bu dövüşün neticesi o kadar elîm oldu ki tekrarından Cenab-ı Hak bu milleti muhafaza buyursun.

Japonya mutlakıyetten meşrutiyete geçerken bir intikâl devresi gördü. Müteveffa İmparator; kâr-ı aşinâ bir hükümdar idi. Meşrutiyetin lâzım olduğunu takdir ettiği kadar, milletin buna hazırlanmak ihtiyac-ı katiyesinde bulunduğuna da kail idi. Meşrutiyet hayatına hazırlanmak

için milletine on sene kadar bir mühlet verdi. Bu müddet zarfında vilâyetlerde meclis-i umûmiler açıldı. Belediyelerde intihâb usulü kabul edildi. Hülâsa millet intihâb işlerine alıştırıldı. Diğer taraftan maarife kuvvet verildi. Seviye-i fikriye yükseltildi. Bütün bunlar olduktan sonradır ki Japonya usûl-ü meşrutiyeti ilân ve kabul etti. Binaen aleyh yeni yolda hiç sendelemedi. Hiç düşüp kalkmadı.

Büyük Müncimiz Gazi Paşa Hazretleri, millet arasında sarsılmaz bir vahdet temin etti. Bu milleti ba'sü ba'de'l mevte mazhar kıldı. Harice karşı temin buyurdukları vahdet sayesinde millet uçurumdan, felâketten, esaretten kurtuldu. Bu kurtuluştan sonra Halk Fırkası o vahdeti dahilde de temin ederek halâs-ı katiyi tersin eyleyecektir.

Halk Fırkası ne Hürriyet ve İtilâf ve ne de İttihat ve Terakki'ye hiç benzemez. Aralarında en edna bir vech-i münâsabet bile yoktur. Diğerleri milleti ikiye ayırdı. Paşamızın fırkası ise, bütün milleti bir emel, bir gaye bir umde etrafına topluyor: Halâs-ı katî... Samimiyet ve nezâketi en büyük eseriyle numâyân olan bu kurtuluş hamlesinde millet el ele vererek Büyük Gazimiz'in Halk Fırkası'nın etrafında toplandığı içindir ki âtîmizden emin olabiliriz. Halk Fırkası (şu veya bu zümrenin malı değil) bütün milletin dahil olduğu bir camiadır. Bu vahdetin idâmesinde hayat, nur, saadet vardır. Vahdet ihlâl edildiği gün inhilâl baş gösterir. Fırkamızı daha doğrusu mukaddes vahdetimizi ne kadar tersîn edersek o derece kazanırız.Tefrikadan elhazer

EK-4/B: Samizâde Süreyya, Halk Fırkası, *Halk*, 25 Haziran 1923, S: 12.

خلق

خلق فرقه سی

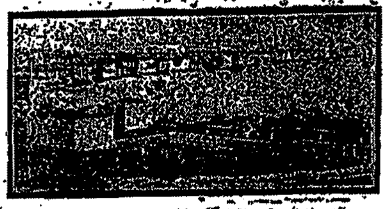

EK-5: Mustafa Kemâl tarafından 8 Nisan 1923'te yayınlanan 9 umdelik programın yayınlandığı sayı. *Halk*, 14 Haziran 1923, S: 4

EK-6: Gazetenin 3. sayfasından bir örnek. *Halk*, 18 Haziran 1923, S: 6.

صحیفه ۳ — حالق — ۱۸ حزیران ۱۳۳۹

ژانونیا و ژانونلر

ژانونیا ولی عهدی

داخلی خبرلر

مرکز انتخابات جمعیتی

مرکزی مالغ اولیا اولان احمد تیه ، دیرجیلر ، احمد دده ، اوزیرخوفرانی بکچه‌جی ، اوولاق اولغلی ، بوزلو اعلم عمادی آغا ،

★ مرکزکه بیرکاور اولان قادر خانه ، نشانلی خانی ، بزاز قایشی ، مدرسه عمادی ، مکتب ، اسماعیل بی ،

★ مرکزی دیمنتار اولان چیت مردیون ، ناب بی عمادی و مناع مکتبی ، دوارلاباشیدر ،

★ مرکزی خواجه جیهان قریسی اولان کوچکچه کوی ایکی ،

★ مرکزی لوقاسنان اولان قره‌جنان ، کوچک سلان ، بیوک سلان ، ماجی قریبکار عمادی تنی ،

★ مرکزی مزوانلی قلعه اولان جیاد وکیل ، ایبر ، باب آستانی اولغی دوت ،

★ مرکزی یونس اوغلی مسجدی اولان بن محمد پاشا ، قلعه دده ، چوقور عمادی بش منتخب قابلریدن دون اولمشلردر .

جمعیت (حالق) قرقلیسی نامزدلری قرار کشدر .

ولایت نمایندهٔ خصوصیه بودجه‌سی

دون بنده اجتماع ایدن انجمن دائمی انتخابی ولایت خصوصیه مدیری طرفندن تدریسات ابتدائیه قانونک تعدیل دولایسیله تکرار سنهٔ حالیه نمایندهٔ خصوصیه بودجه‌سی تدقیق ایدلمشدر . بو قابح کون سوکرا مطرحدر نسنی بازلمیور .

اموال متروکه حقنده

نمایندهٔ قانونک اعادهٔ مرعیتدن مقدم تعدیل ایدلمیکی لازمدر . ولی ایدلدیغی تقدیرده کذلک ۳۶ نمره‌لی قانونک ۱۲ نجی مادهسنک مدت مرعیتی انتهاسنده ورثه‌سی تمامیله انتقال مطلبلرینی اجرا ایتمکه برابر وضع ید حقی ایدلمهسی لزومی نیز مسموع ، مرعیتی اماده ایلنان ۱۳ ایلول ۳۹ تاریخلی نمایندهٔ قانونی دوجیه مذیلنه مالک اولمیانلردن آنکاره اقتضاسنات ایتمای مانع وکالتلرینی بیلدیرمشلردر .

خالی مرکزیمی حقنده

آناطولو خالی مالطه‌سی تشویق ایتمکدهدر . لوتیانده اتحاد وکالتک تشبثیله کتابلاشیلمیان اولان خالی مرکزیمی ایچون والی بک اندیشنک ریاستی آلتنده بلدیه رئیسی کاظم ، اروا و اسما مدیری آصف ، معارف مدیری زید ، اجزاجی آصف ، عمرزیندن اکرم و رشاد ، بیطر سرور رفعت ، دعوی وکیلی ثابت وصاحبی حسین بک و اندیلرلدن مرکب بر لوتیسیون تشکیل ایلمیشدر . لوتیسیونک بر نمایندهسنک اقتصادیوکلدن ارسال ایلنمش و بعض خصوصاتک تعیین و تنظیمنی رجا ایلمشدی .

دون مذکور لوتیسیون تکرار اجتماع ایلمیشدر وکالت مدیرلرندن کلن جوابی تدقیق ایلمشدر .

اقتصاد وکالتی ، مذکور مرکزیک ایلرده مرکز اولمسندن ناشی اهالیک اوزره معارف تأسیسیه مسلک جهتدن خصوصیه بودجه‌سندن بالتهیئه طلب ایدیلمکه مایده بو ایکی مؤسسهنک حل حاضر بودجه‌لرینک عدم مساعدتی حسبیله لوتیسیون کتیبه‌لرینک وکالتلرینک ایلغاسنی قرار ویرمشدر .

خاق

هیچ اوغلرسه بر مرکزیک اوغلی والی قره‌باشا زمانندهٔ نامیدن ایلان خالی مرکزیمدن دون بر شکلده اولماملی معلومدر . شوحالده نظر اعتبارکه مذکور خالی‌نک تحت وجودیدر .

[مذاکره‌سی بعد الآخر] قصبه اصول دائرهسنده خیری قانونه مسوقتی ، و دائره‌لر مصالحه‌لرینه دائر چیقارلوب اوزرینه قوم ایلمه دوس تعریف صورتنه چاپرلمش ! . . .

استعلاء حیات پرندن وجود پرده اولوری ، بر دیکار چلانمش ! . . .

خارجی خبرلر

روسیه‌نک اسرجیه‌سی نوطه‌سی

آنقره : (روسیا) — (جیهیری اسرجیه‌سی حکومتنه بر جرایده نوطه‌سی ایله (دوردوشکی) نک قتل قلمه‌سنه اسرجیه حکومتنک ویردیغی اولدوغی جوابک روسیه ایچینده نفاذ بخش اولادیغی بیان ایلمشدر . نوطه‌ده دیمیورکه ، اسرجیه حکومتی نوطه‌سنه قانونک دلالتلرنده بحث ایتمکه روسیه حکومتی کبار و عهی نماینده حکومت مذکوره‌دن نوطه‌سنه بحث اولونمق دلالتلرنده مسوکرلرندن کیمی اولدوغی تعیین ایلمکه مسوکرلرندن بر حال دائم اولامدیغی ، جرم حقنده اسرجیه حکومتنک مرکز حکومتدن مکومی مرتکبی ایلیان ایلمالی تأیید ایدر ، شرک جرم کلیه ، سرعت ایلیلمشدر ، جرمک بر جرم سیاسی ده ایدیلدیغندن مسوکرلرنک سوق ایلنمسی حکومتنک بولمادیغی مطلوبی ، جرم واقعهسنه مدارک موضوعی اولدیغی ایما ایلمیور . اسرجیه حکومتنک بر نوطه‌ده روسیه حکومتی نظامیه جهتیله سوردت وجهنه طلب ایلمشدر .

انکلتره — روسیه مناسباتی

لندره : (لندره‌سی) — انکلتره حکومت تبلیغ اولنان صوت نوتاسی بابه آتیدن انکلتره — روسیه وکالت ایلمالرینک قبولی ایلنکلرینک اولدوغی تقدیرده تعیین طرز حرکتی اولدوغی ایلمیور . لوردجورج قبیل بر نوطه‌سی ایله روسیه تمیماتی قبول کوردیکی بیلدیرمکده‌در . مسوکرلرنک کمن صوت نوتاسه روسیه حکومتی مناسبات کوزه‌تمک قصدنی ، انکلتره تجارت نظامیه‌سنک دوستانه دعا جوابی ایلمالی سیاسی بر حرکت عد ایدیلمیکی بیلدیرمکده‌در .

لندره‌ده حالا ملاحظات عالیه ، مداخلات خارجیه مخوفیتی پرسوندهه عائد ایدیلمکی وآرزی ماخذه ایدیلمشدر دعا واضح پرسوندهه تعمیماتی ایلمالرک موسکوده حکومتک ترک ایدیلمیسی اولدیغی سویلنمکدهدر .

کاظم

انکلتره فدر عزیزت ایدن ولایت زاده‌لر آلای قومندانی میر آلای نوری بک عودت ایلمشلردر .

نشت بک

مرکز طیاره وکالتی بلیه سر طبیبی نشت بک طرفندن اینا ایلمکدهدر .

قاداستر و تجارتی

کیمن سنده اکام ایدیلمیان (علمدار) و (دده‌دن اوغلی) قره‌لرنده قاداستر و تجارتی طیلیاتنه براعا کلدیکندن مباشرتلرنی اولونانجی مستحقدرلر .

زراعت چفتلکنک حسابلری

زراعت چفتلکنک مدیر سابقی رفاندمک حسابلری دوزیت و تحقیق ایلمک اوزره انجمن دائمی ایله بر ایدیلمیان لوتیسیون وظیفه‌سی اکمال ایلدیرلمک بر ایدیلمک اوزره مقام ولایته تقدیم ایلمشدر . لوتیسیون موجود پولرلرنک و قراره موجبنجه بالاشتراک حسابلری تدقیق ایدیلمک اولان عضی عمومی اعضالری انجمن دائمی ایله بر ایدیلمک بر ایدیلمک اوزره تدقیق و قلط داهاشکنک ایدیلمیلک بعض مواد اوزره تدقیقه قرار ویرمشلردر . انجمن دائمی کتابدار اعضاسی انجمن مقام ولایته تقدیم ایلمشلردر .

استخبارلرمز نظراً تجربهٔ تدقیقه‌سیلنمک مدیر سابق محمد بکک وصولی زمانندهاولیانک وظیفه ایلمش کاتب وحساب مأمورلرینک سوء استعمالاتی تبین ایدیلمک حالنده تدقیقات قانونیه‌سی بر قوتلت لنیت اولونمقدهدر . شیدی بو قدار عظیم استلاملرک مأمول بولونانک مذکور جیلانکک بر ثابت مشوشی اولدوغی حسبیله دائما ضرورله ادامه اولونکاسی خالق جیهتدن مرجیتک شدتلی نظر دقتی جلب ایلمکدهدر .

بکی ناصزدلر

آنقره : ۱۷ — [تلغراف خصوصیمزدن] مخافظه مخوف ضروبنک ایسلاملرنه و اوضوم تامز داری تعیین ایلندی .

اسپارطه ایچین : بسوت حاضر ابراهیم ، حسین حسنی و مکرم بکلر ، اوضوم ایچین قره توماغالرندن رشدی‌ایلنا ، عثمان‌نیا ، آیدون قره حصار مصرفی‌نی ، زیرنالی حکوم‌ونش مصرفی حالک بکلرنه موجب‌ایلمشدیلر .

خارجی خبرلر

روسیه‌نک اسرجیه‌سی نوطه‌سی

آنقره : (روسیا) — (جیهیری اسرجیه‌سی حکومتنه بر جرایده نوطه‌سی ایله (دوردوشکی) نک قتل قلمه‌سنه اسرجیه حکومتنک ویردیغی اولدوغی جوابک روسیه ایچینده نفاذ بخش اولادیغی بیان ایلمکدهدر . نوطه‌ده دیمیورکه ، اسرجیه حکومتی نوطه‌سنه قانونک دلالتلرنده بحث ایتمکه روسیه حکومتی کبار و عهی نماینده حکومت مذکوره‌دن نوطه‌سنه بحث اولونمق دلالتلرنده مسوکرلرندن کیمی اولدوغی تعیین ایلمکه مسوکرلرندن بر حال دائم اولامدیغی ، جرم حقنده اسرجیه حکومتنک مرکز حکومتدن مکومی مرتکبی ایلیان ایلمالی تأیید ایدر ، شرک جرم کلیه ، سرعت ایلیلمشدر ، جرمک بر جرم سیاسی ده ایدیلدیغندن مسوکرلرنک سوق ایلنمسی حکومتنک بولمادیغی مطلوبی ، جرم واقعهسنه مدارک موضوعی اولدیغی ایما ایلمیور . اسرجیه حکومتنک بر نوطه‌ده روسیه حکومتی نظامیه جهتیله سوردت وجهنه طلب ایلمشدر .

انکلتره — روسیه مناسباتی

لندره : (لندره‌سی) — انکلتره حکومت تبلیغ اولنان صوت نوتاسی بابه آتیدن انکلتره — روسیه وکالت ایلمالرینک قبولی ایلنکلرینک اولدوغی تقدیرده تعیین طرز حرکتی اولدوغی ایلمیور . لوردجورج قبیل بر نوطه‌سی ایله روسیه تمیماتی قبول کوردیکی بیلدیرمکده‌در . مسوکرلرنک کمن صوت نوتاسه روسیه حکومتی مناسبات کوزه‌تمک قصدنی ، انکلتره تجارت نظامیه‌سنک دوستانه دعا جوابی ایلمالی سیاسی بر حرکت عد ایدیلمیکی بیلدیرمکده‌در .

لندره‌ده حالا ملاحظات عالیه ، مداخلات خارجیه مخوفیتی پرسوندهه عائد ایدیلمکی وآرزی ماخذه ایدیلمشدر دعا واضح پرسوندهه تعمیماتی ایلمالرک موسکوده حکومتک ترک ایدیلمیسی اولدیغی سویلنمکدهدر .

کاظم

انکلتره فدر عزیزت ایدن ولایت زاده‌لر آلای قومندانی میر آلای نوری بک عودت ایلمشلردر .

نشت بک

مرکز طیاره وکالتی بلیه سر طبیبی نشت بک طرفندن اینا ایلمکدهدر .

قاداستر و تجارتی

کیمن سنده اکام ایدیلمیان (علمدار) و (دده‌دن اوغلی) قره‌لرنده قاداستر و تجارتی طیلیاتنه براعا کلدیکندن مباشرتلرنی اولونانجی مستحقدرلر .

زراعت چفتلکنک حسابلری

زراعت چفتلکنک مدیر سابقی رفاندمک حسابلری دوزیت و تحقیق ایلمک اوزره انجمن دائمی ایله بر ایدیلمیان لوتیسیون وظیفه‌سی اکمال ایلدیرلمک بر ایدیلمک اوزره مقام ولایته تقدیم ایلمشدر . لوتیسیون موجود پولرلرنک و قراره موجبنجه بالاشتراک حسابلری تدقیق ایدیلمک اولان عضی عمومی اعضالری انجمن دائمی ایله بر ایدیلمک بر ایدیلمک اوزره تدقیق و قلط داهاشکنک ایدیلمیلک بعض مواد اوزره تدقیقه قرار ویرمشلردر . انجمن دائمی کتابدار اعضاسی انجمن مقام ولایته تقدیم ایلمشلردر .

استخبارلرمز نظراً تجربهٔ تدقیقه‌سیلنمک مدیر سابق محمد بکک وصولی زمانندهاولیانک وظیفه ایلمش کاتب وحساب مأمورلرینک سوء استعمالاتی تبین ایدیلمک حالنده تدقیقات قانونیه‌سی بر قوتلت لنیت اولونمقدهدر . شیدی بو قدار عظیم استلاملرک مأمول بولونانک مذکور جیلانکک بر ثابت مشوشی اولدوغی حسبیله دائما ضرورله ادامه اولونکاسی خالق جیهتدن مرجیتک شدتلی نظر دقتی جلب ایلمکدهدر .

ضابطهٔ حقوقیه

جرح

نوتیلک بابه‌سنده بر قازیانلی سل اوغلی محمد ایله قره‌ساز اوغلی علی آ ایمسو کسجی ایله اوزلرنده‌کی اوتوزلرنی اوغلی کتیه‌لرنی اوزاریکه مادی قازانمق قصد ایلدقری حقنده‌کی سیاسل علاقه‌لی معلل تشبثیه‌لری دوست اولوب دیکر اوزره کری ایلمکلکمدر . مسلوم اقامت نظر آ کوکنه بر حسن اسان و جوابلر طرفندن قابل ایمان علی علاقه‌لر نظر دقتدر .

قره‌ماده آت خیرسزلغی

قره‌ماده قراسنده میوانسیز سرقتی آزلری سوک کونلرده اون آتی حیوانلری سرقت ایلمشلردر .

یالکز بو تجارت سرنیست دکل

نوتیلک عید عصمت قوزا ماجل علی اوغلی یاسه‌لم تدبیرلرنی اعمال ایتمکی تشبثیاتلرنده‌کی اوسلمسیه ایلیلمکرلرنده بولدی و تقالی بر قازانمق بر تجارت آلمود و بر معیل دوزنده بیلمدر وقتی دماغه صادر ایلنمش دوبوداوزنیه جیت‌ملریه دوست تورمیه بولونمدر .

بلوه دوارینه بیر دوریوزندی

سابق عصمت‌لیه دوملی مرحلت قصوی عد ایدلمکه اولی ناظرلرنه بر دوست ایدکن وقتیک عدری اولمقلغی بحث ایدلمکدهدر . قلتیلدن دوملی سعدالله بکک کوبسی نصب کتمانه‌سنه ترس ایلمکدودوست اولونمدر .

هشیر بلرک بیر بیرینه اتفاقی

عمدهدر اداره‌سنه حاز ایلنن کوکلنلرک مرزلنمالنه کیمکلیلکن کلیه‌لرنه کیمن بر سنده‌سی میرالاولنیه‌لرنه سنه‌دیرلیمل اسماعیل طرفندن قابل ایلنمشدر . بر چ ایدلمی و مسلوم دوست اولونمدر .

اشک قوجه‌ناجی

بر لسه قصه‌ی عمدهدر . بیلمک باعی‌لین طاقمنه بر متوکه بر سالکلی سرکی باعی‌لینک طاقمی موجبنسک تورنیلی ایلمکدهدر ، بر چ ساعت سوکرا قوجه‌ی کوکلی سرکه قوجه دوشمکی !

— عشائی شکر فابریقاسی

عشائی تأسیس ایدیلیجک شکر فابریقاری ایچون (عشائی ترک زراعت تورک آنونیم شرکتی) نامیله تشکیل ایدیلن شرکتک تأسیسی هیئت وکیلیه تعدیل قلنشدر .

پیانسه

[illegible]

قیمت بیاناتی

قوروش	۲۲۰۰ پوندلق برنجی سرت کیمیه
۱۹۰۰	[illegible]
۱۹۲۰	[illegible]
۲۲۰۰	[illegible]
۲۶۷۵	[illegible]
۲۰۲۰	[illegible]
۱۲۰۰	[illegible]
۱۱۰۰	آزه یاغی وسایر
۱۱۰۰	آزه (آکتو) بیک مالی
۱۲۷۵	[illegible]
۱۱۸۰	[illegible]
۱۰۸۰	[illegible]
۹۰۰	[illegible]
۹۰	کونیه‌شکر طوزلی بیرلیسی
۹۵	[illegible]
۹۷	[illegible]
۱۰۰	[illegible]
۴۰	برنج (آغیر)
۴۳	ساوون (کیمیه)
۹۹	ساوون (طرابلس)
۱۹۰	[illegible]
۸۰	[illegible]
۹۹	[illegible]

تلک دیالی پاساسی دوروبوزدر .

نقد پیاساسی

۹۳۵	[illegible] (آکتوبر)
۹۲	[illegible]
۲۹۰	[illegible] (کوموش)
۲۷۵	[illegible] ([illegible])
۱۸۰	[illegible]
۹۲۵	[illegible]
۲۰	[illegible] ([illegible])
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]

EK-7: Lozan barışı nedeniyle yeşil renkli baskıyla çıkan özel sayı. *Halk*, 29 Temmuz 1923, S: 37.

خلق

37-1

37-2

37-5

EK-8: Gazetenin reklâm sayfası. *Halk*, 13 Haziran 1923, S: 2

شرق لوقانطه‌سی

غایت، نظافت، اوجوزلق

اوزون‌یلری تعاملرینه‌ک‌ایچون‌ک مشهور رغبت وترجیحی اولمشدر . یکشریك تیمسدر .

نظافت نوتوانلاده اداره اولونمقدده . برشتال: شیا

٢ — ٤

(خلق) کتابخانه وقرطاسیه مغازه‌سی

حکومت میدانده بدستان مدخلنده

صاحبی: طبرزونلی آیکاه

[illegible]

اخطار : خارجدن سیاوش قبول ودرحال سوق اولونور . (خلق) کتابخانه وقرطاسیه مغازه‌سنك مسلکی ، تجدد ، استقامت وسرعتدر .

خالص منیسا و آیواق طوریه باغی

[illegible] ، یاکشه ماکی ایزوت باغی ، نوبت بازاری تاریخنده مذکوره‌سی اعلان ایدیلمکده‌در . [illegible]

٢ — ٤

استقامت اجزاخانه‌سی اعمالاتخانه‌سی

مستحضراتندن:

[illegible]

اجزاخانه‌سی کوسرد کسز یکی مال جلب ایتمشدر . ذائقه ، رغبت قبول ایلیر درجه‌ده اعلاودر .

خلوصی

٢ — ٤

یکی قرطاسیه‌جی

[illegible] قرطاسیه ، [illegible] ، عطریات و سائره اعمال سورته ساتیلمقده‌در . خارجدن [illegible] درحال ایصال ایدیلیر .

(خلق) مطبعه‌سی

اوجوزلق ، نظافت ، سرعت واستقامت

(خلق) مطبعه‌سی ، [illegible]

ارطغرل اجزاخانه‌سی

منیر جلال

[illegible] سوق درجه اعطا ایله رمنتصرل . حرف نظیفه‌لاعمال اولونور . یاقترمسوله درجه مشتدر .

٢ — ٤

صحت اجزاخانه‌سی

[illegible] اولونور . هرنوع امراض متخصصلرینك دوالری تأمین اولونمقدده . یاخود اولونان قبول ایتمز درجه‌ده اعمال اولونور .

٢ — ٤

مسلمان و تورك قارداشلره

[illegible]

آلمانیاده خلیل کامل تورك تجارتخانه‌سی

[illegible]

حسن قوت شروبی

[illegible]

آنادولو خانملر اشیا بازاری

کریدی محمد مدحت

[illegible]

(اهرام تجارتخانه‌سی)

[illegible]

شرق پروکار

صالونی

مناسترلی سلیم

دقت ، نظافت و حفظ الصحه‌یه فوق العاده اعتنا . . .

تورك اجزاخانه‌سی

صاحبی :

مرحوم صیدلی حاجی سایاق اندی زاده

اجزاخانه‌سی

تورك اجزاخانه‌سی ، [illegible]

تورك اجزاخانه‌سنده : [illegible]

تورك اجزاخانه‌سی ، [illegible]

تورك اجزاخانه‌سی ، [illegible]

تورك اجزاخانه‌سی ، [illegible]

تورك اجزاخانه‌سی ، [illegible]

تورك اجزاخانه‌سی ، [illegible]

هرنوع ساز

[illegible]

بقالیه یه عائد

[illegible]

(هلال) اداره‌خانه‌سی

[illegible]

(تورك) اجزاخانه‌سنده

[illegible]

محترم قارنلریمزه

[illegible]

زامرایلرده ازدحام

[illegible]

اوراق ماکنه‌لری

[illegible]

اعلان

[illegible]

صالون وقرا تخانه‌ده خصوص

[illegible]

اکرطاقمی مراقلیلرینه

[illegible]

بیروك تجزیات

[illegible]

خطاط احمد فرید

[illegible]

طاتلیجی مؤمن اوسته

[illegible]

مهم بر تبشیر

[illegible]

[حکومت میدانده تورك اجزاخانه‌سنده

طلب شخصیه مراجعت اولونماسی]

١٠ — ١

٤

EK-9: Gazetenin son sayısı. *Halk*, 3 Ağustos 1923, S: 42

صاحب وباش محرری : سامی زاده نریا

مدیر مسئول : مفتی زاده توفیق

کونی بکمش نسخه‌لر : [۲۵] غروشدر

سایی : ۴۲ — ۲۰ ذی الحجه ۱۳۴۱ — جمعه — ۳ آغستوس ۱۳۳۹ — ۱۹۲۳ — بیل : ۱

آمریقالیلرك فاخش طلبلری 42-1

عصمت پاشا نه وقت حرکت ایده‌جك ؟ 42-2

اجنبی کمیسنده نه ایشمزوار ؟ 42-3

هندلیلر صلحدن ممنون 42-4

آنده‌کی تورك سفارتخانه‌سی باتمش 42-5

آمریقا ایله ائتلاف عقد اولوندی 42-6

قزالری تصدیق ایده‌جکمش 42-7

یونانستانده قاریشیقلقلر 42-8

مدارس ابتدائیه‌نك لغوی حوادثی بالان 42-9

عصمت پاشا ، انکشاف اقتصادیمزی تأمین ایده‌جکمز دیور 42-10

فنلاندیا مسلمانلری 42-11

آلچقلقلر 42-13

انکلترده افکار 42-14

رومانیالر نه‌لکرده ؟ 42-12

یونانستانده ترخیص

یکی مسلمانلر 42-15

معاهده‌ده امضالانان 42-17

دنیا شئونی 42-17

۱ مزایده ایله صاتیلان بر شهر

۲ آمریقاده منع مسکرات نتایجی

۳ جینده یکی طلاق قانونی

انکلیز لیراسی حقنده 42-16

قدیم سنوات 42-18

غزل

— طرز قدیم —

نظیف

EK-10: Süreyya Sami BERKEM (sağda) ve Server Rıfat İskit'in birlikte yer aldığı bir fotoğraf (30 Temmuz 1962 tarihli *Milliyet* gazetesinden).

HAZIRLIYAN: ÖMER SAMİ COŞAR

7

Babalık, hergün ilâve çıkarıyor ve zaferle halka müjdeliyordı

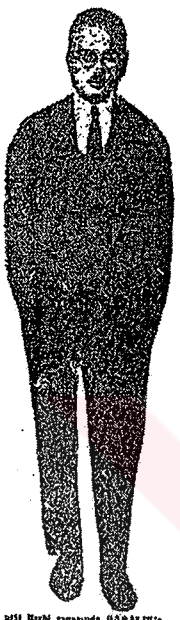

Milli Kurtuluş Savaşında BABALIK'ta çıkan yazılar ve aynı zamanda yazı ilâvelerinin de yazdırmı olarak çalıştırdığı bir resmi

İstanbuldan kaçıp Konyaya gidecek Babalık'ı, 1921 yılında gündüz gözü kalabalık arasında ve bütün Karahisar'ın sonuna kadar kaçırmalarına da yapan Samizade Süreyya.

SAMİZADE Süreyya yazılarını, haberlerini tamamlamış, mürettiphaneye yollamış provalar üzerinde tashihleri yapmıştı, gazetesinin iki küçük sayfasını bağlamaya makinesiyle imzasını seyretmişdi. 1921 yılı 5 Nisan sabahı çıkacak olan BABALIK'ın bu nüshasına bilâ-ilâve ediliyor, kaymürettip ...n efendi dikkat kesiliyordu. ...ıdıkları her kelimeyi iki gözü ile bu Konya gazetesi o sa...lik dolu günlük gazete...

...yazar ve yazı müdürü Süreyya, bu kaziyeyi ...ıkarır, zamadan yatağına kaçmıştı. ...bütün gazetelerde çalışırken ...lıya kaçmak için hazırlık ...lıhar ...yakalanıp ...ı Sekizağa bölüğünde geçirdiği bir yıl... Bıraktıklarından ...ekrar Anadolu kavuşu...ı birbirini kovalayan to... Ve nihayet İnönü, ...nu, Ankara! Orada karşılıksız İhsan (Kurşunu) ...dil hâlâ kulaklarında da bir gazetemiz var, gün... ...ıyoruz, kolunu ...hacet? Ahır mısın bu işi? ...istersin?» Gülerek cevap vermemiş miydi: «Parayı bırak. Yatacak bir yer, bir lokma ekmekle Trenle de olur Ankara - Konya yolu, yayık araba ile geçilen İnebolu - Ankara yolu akıncı öyleyse yolculuk, nikâh... Yalnız...ı gurgan bazı makinesinin gürültüsü içinde, ...ıyo tahmayan gözleri önünde bir şerli hülinde geçen hayatı...

BABALIK... Meşruiyetten sonra bu şehirde ne kadar çok gazete çıkmıştı! Fakat yalnız BABALIK hayatta kalmıştı. Tarihin mefetlerini mevzuhahlı eldikça ...ıkanlık ...ıbtıraslarının ...ıarlıca ...ıkmıştı. Milli, İkiz İhtiyarlarda ...ıldıkça ...ıldı, ...ıkı İhtiyarlarda ...ıkmıştı. Milli Kurtuluş Mücadelesinin İtilâfın Mustafa Kemal'in da fedakâr bir dostu çıkacak. Ne İtalyan İşgali, ne yaklaşan Yunan tehlikesi ve ne de kilâfetçi gürühun hücumları mahkemesine, yaldırışları onu bu yoldan ayırabilirdi.

İstanbuldaki rahatını terbedip Anadolunun fıdıklıline tek bir gömleği ile kaçılan, bir lokma ekmek ve bir çiğlı ile İstifa edem Samizade Süreyya BABALIK'ı bu yolda daha da ileri götürmek arzusundaydı. 4 Nisan gecesini 5 Nisanın gündüzü dağıtırken gözlerini ancak kapayabilmişti.

Üç ay sonra... Yusuf Akçura da, yazı müdürü de tek yapraklı gazeteleri ile bir kampanya açmalı hususunda fikir birliğine varıyorlardı. Türkiyenin, ölüm diriim savaşı olan Sakarya'nın kara...lık günlerindeydik. Hiç bir şeyi olmayan bir ordu ile her şeyi olan bir İtilâf kuvvetinin kıyasıya dövüşülüyorlar günler... BABALIK, Anadolu ordusuna nereden, nasıl yardım sağlamalıydı? Hiçbirinin tasarısı da tam bayrama rastlamıştı. Kaçar vezirşlerdi: Küçük bir anasınıfı — Konya gibi bir mıntıkada olan — tehlike günlerinde feda edilmek gerekliğini halka anlatırlardı. O geceyi sabahlayan yazıyı, sarıklı müftülüp Tokya, evvelâ hayretle ve sonra da söylemeyerek dizanıyı koyulmuştur.

«İkramı mutad olan bayram şekerlerinin miktarı hesaba alınırsa Jandan milâlıo bir çekim teşkil edecek ve bunun bir kısı ve ikramı teşkil edememek itibariyle hadar olup gitmiş meydandadır.

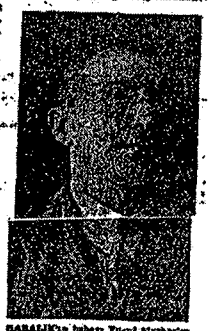

BABALIK'ın haber Yusuf Akçura'nın İstiklâl Harbinden birkaç yıl sonra çıkılmış bir resmi

Bayram şekeri hiç beder olur muymuş? Sarıklı müftülüğün aklı bunu pek almıyordu. Yarım gerçi kalan kısmını dizmek için kendini zorlamıştı. Valinin, bayramda dağıtacağı şekerin bedeli olan 2 lirayı İtilâfçılarınca yollanması için gazeteye gönderdiği de yazılıdı. BABALIK bütün halkı bu şekilde harekete davet ediyor, vatan için cephelerde şehit düşenlerin yavularına, gazilere büyücü yardıma koşulabileceğini anlatıyordu. Ertesi günü, şeker parasını yollayanlara ait kısa bir liste verebilmişlerdi. Yalnız liste bir türlü uzamıyordu. BABALIK bu defa daha açık bir dille aynı konu üzerine eğilmişti:

«Vatandaşlar sizinle bugün küçük bir hasbıhal yapmak isterim. Kurban bayramı geldi. Âdet yerini bulsun diye ziyaretçilere şeker ikram edeceğiz. Bizi ziyarete gelen, kendisine takdim edilecek şekeri tabağı ile çıkınına sokup da gidecek değili Nihayet iki parça şeker alacaktır. Biça ederim, biraz düşünelim. Biz bu iki şekeri ziyaretçimiz vereck de olur vermesek de olur. Misafir evvelâ güleryüzüyle ağırlanır. Biz diyorum ki Su şekere vereceğinde para madem ki karın doyurmak gibi bir fayda hasıl etmeyin de yalnız bir dakika için ağzımızın tatmı vereceklir, o halde bunu böyle yapmalıyız ki, evvelâ bir tekkel şeker alacak kişi ya bunu tasmasiyle bedelini ya olmuşsa İtilâfçılarınca tarkedelim... İtilâfçılarınız bu yaranlıkarla bizim gazetelerimize, vatan için feda i can eyleyen azalarımıza, şehitlerimizin ailelerine yardım edecektir. Bir avuç şeker iki yarıliva sargı yapar...»

Yardım İhtiyacı uzamaya başlamıştı. BABALIK, kampanyasını gayrıya vardırıyordu. Bir hafta sonra da Anadolu ordusunun Sakarya zaferini, arayıp bulduğunu en iri puntolarla ilân etmişlerdi.

Sakarya zaferinden, Anadolunun kurtuluşunu müjdeleyecek büyük tasvruza kadar geçen bir yıllık hazırlık devresinde BABALIK boş mu duvarlıdı? Bu defa Şehit Ölüleriyle ...ayaşa koyulmuş yardım. 1921 senesinde, «Çıkarlarımızla mücadeleye tavanlı karayoları, kumu ve ayrımmıza garantiyi değiştiren ne olduğumuzu yardım, bu sebeple muhveldudu...ı enlere yanıldıklarını anlatıyor, Japonları misal getiriyor. cevabını veriyordu:

«Sin ve diyorsunuz? Bir Avrupaya nisbetle pek geri kalıdığımızdan, onların şimendiflerinine, tayyarelerine, tahtelbahirlerine mukabil hâlâ kağnı arabalarına muhtaç olduğumuzdan hergün şikâyet edip duvarken bize çalıp ve kuma tehlil edişinin ne kadar yersizdir.»

BABALIK'ın her nüshası, Türkiyenin birkaç yıl sonra ulaacağı inkişafatar yolunu dik edem birer

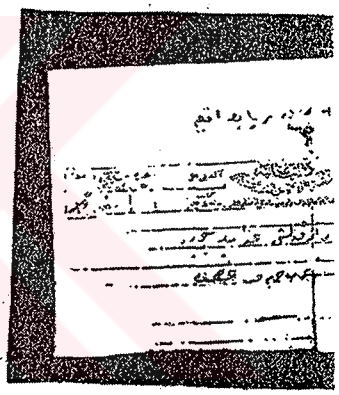

Garp Cephesi Kumandanı İsmet İnönü'nün «Babalık» gazetesiyle çekilmiş Süreyya Bey'ofundıya. Babalık, Garp Cephesinin vefakâr bir arkadaşı

...İLİK EMLAK

...IK Sinema Kişiler-kuyu Karşısında fıkat vazıyette satılıyor. Mür: F.E. 775 Gö...

ARADIĞINA Ereğlide'de ...ıkıs 750.000,

...kath-yeni Apt. sencri 18.080 beş vaziyetin araba ile de değiş... Tarlabaşı Yağhane ...4 Mür. Otu Çiçek ...10.

KELİMESİ 100 KURUŞ

KÜÇÜK İLÂNLAR

TELEFON 27 42 10

KİRALIK EMLAK

■ KARAKEYDE tam konforlu telefonlu, iyiler vaziyette Kahrahine. 44 80 18.
■ KARAKÖYÜN her tre dairesiyl ...lerinin ...ı telefon ...ıyle kiralıktır. 44 85 84.
■ TARLABAŞI ...ıyanlı ...ı yerleri Yeta Ankara. 77 28 85.

ÖZEL TARİFE

14 punto kelimesi 6 lira
10 punto kelimesi 3 lira
Ayrıca çerçeve içinde verilmek istenen ilânlardan 25 lira fazla alınır.

■ NASIP Cerah ale ...ıyor. 47 61 69.
■ 818 model ve marka satılık araba ...ıyor. 23 91 01.
■ SAMSUNUN otomobil parmisi ...ıyor Ölçüktüm otomobilinde permisi ...ıyor. Müracaat husul edilmesi. 52 40 36.
■ OTO Permisi ...ıyor. 44 05 59.
■ OTOSKİZDE her marka oto ...ıyor 41 97 52.

■ DOLGUN Dirrette tıkınıştı ...ıh mala ...ıvelıkıyı ...ıyor-...o. 23
■ TURİSTİK Tarlaa Lokantasına ...ıyan ...ıyor. Birkeri Bursa 24.
■ DOĞAMA Sıcaklıya satılıyor. Mecidiyeköy Gazetesine Pahaçlar Odasına Aralıyor ...Geden...

EK-11: Süreyya Sami Berkem'in dışişleri bünyesindeki görevlerine ilişkin arşiv belgesi (T.C. Dışişleri Bakanlığı Personel Arşivleri Şahsi Dosya).

Memuriyet	Derece	Karârname tarih ve numarası
Selânik Şehbender V.	2000	13/T.S/339
Berut " "	2000	12/2/341
Roma Müst. " "	2500	6/10/341
Trieste " " "	2500	4/11/341
Viyana " " "	2500	23/12/341
Bordo " " "	2500	5/2/927
Viyana " " "	2500	12/2/927
Bordo " " "	3000	20/6/927
Viyana EL. 2. Kâtibi	2500	2/10/1927
Şam 2.Sn. Şehbenderi	3000	15/10/927
D.3.Ş.1.de mümeyyiz	4000	9/6/1928
D.2.Ş.1. de memur	4000	9/7/928
		Viyanadaki m.
Moskova Kons. Ş.	4500	24/8/929
Vekâlet emrinde		20/7/931
Ticarî İşler Md.de	4500	6/7/932
Filibe Konsolosu	4500	31/7/934
Varna Konsolosu	4500	19/11/934

Memuriyet	Derece	Karârname tarih ve numarası
Varna Konsolosu	5500	8/4/938
Daire 2. Ş.2. de S.M.	5500	13/2/939
Londra B.El. B.Kâtibi	7	14/12/942
" " "	7	21/7/944
Rodos B.Konsolosu	6	13/9/945
Daire III. de Şb.Müd.	6	8/6/946
" " Reis Muavini	5	2/11/949
Atina B.El.Müsteşarı	5	12/2/951
Midilli I.S.Başkons.	5	5/7/951
Geçici görevle U.Evrakta Daire Reis Muavini	5	16/7/953
U.Evrakta D.Reis Mua.	5	29/8/953